

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

METKA MIKLAVIČ

**PROPAGANDA V NAGOVORIH AMERIŠKEGA PREDSEDNIKA GEORGEA W.
BUSHA V ČASU OD 11. SEPTEMBRA 2001 DO 1. MAJA 2003**

MAGISTRSKO DELO

LJUBLJANA, 2004

Kazalo

KAZALO	2
1. UVOD	4
2. STRUKTURA NALOGE	5
2.1. HIPOTEZA	6
3. VLADNO KOMUNICIRANJE Z JAVNOSTMI	7
3.1. MODELI ODNOSOV Z JAVNOSTMI V AMERIŠKI VLADI DANES	9
4. CILJI VLADNEGA KOMUNICIRANJA Z JAVNOSTMI	11
4.1. INFORMIRANJE.....	11
4.2. PREPRIČEVANJE.....	14
4.3. PROPAGANDA.....	19
5. POSREDOVANJE INFORMACIJ V ČASU VOJNE	22
6. ANALIZA PRIMERA: ANALIZA BUSHEVIH (NA)GOVOROV	25
6.1. STATE OF THE UNION ADDRESS 2002 IN 2003	25
<i>STATE OF THE UNION ADDRESS 2002 – 29. JANUAR 2002</i>	27
<i>STATE OF THE UNION ADDRESS 2003 – 28. JANUAR 2003</i>	29
7. PROPAGANDNA SPOROČILA	35
8. ELEMENTI PROPAGANDE	38
8.1. IDEOLOGIJA IN NAMEN PROPAGANDNE KAMPANJE	38
8.1.1. <i>NAMEN PROPAGANDNE KAMPANJE</i>	40
8.2. KONTEKST, V KATEREM SE POJAVI PROPAGANDA.....	44
8.3. IDENTIFIKACIJA PROPAGANDISTA	47
8.4. STRUKTURA PROPAGANDNE ORGANIZACIJE	50
8.5. CILJNA JAVNOST.....	52
8.6. MEDIJSKE TEHNIKE.....	55
8.6.1. <i>MEDIJSKE TEHNIKE V ČASU ZALIVSKE VOJNE 1991</i>	57
8.6.2. <i>MEDIJSKE TEHNIKE V ČASU PROTITERORISTIČNE VOJNE</i>	59
8.6.3. <i>MEDIJSKE TEHNIKE V ČASU VOJNE V IRAKU</i>	60
8.7. POSEBNE TEHNIKE	62
8.7.1. <i>SOVRAŽNIK</i>	63
8.7.2. <i>NACIONALNA SKUPINA</i>	67
8.7.3. <i>NOVIČARSKI FAKTORJI</i>	68
8.7.4. <i>»GOD BLESS AMERICA«</i>	69
8.7.5. <i>OROŽJE ZA MNOŽIČNO UNIČEVANJE</i>	71
8.8. REAKCIJE JAVNOSTI	73

8.9. PROTIPROPAGANDA	79
8.9.1. TALIBANSKA STRAN.....	80
8.9.2. IRAŠKA STRAN.....	82
9. STRUKTURA GOVOROV.....	84
9.1. STANJE.....	85
9.2. CILJ	88
9.3. UKREPI.....	91
10. ZAKLJUČEK.....	95
11. LITERATURA IN VIRI.....	98

1. UVOD

Združene države Amerike so po 11. septembru 2001 ponovno začele šteti čas. Delijo ga na čas »pred« in čas »po«. Datum pa ni samo simbol nekega novega štetja, pač pa tudi znamenje velikih sprememb, tako v družbi, kot tudi v politiki, gospodarstvu in mednarodnih odnosih. Ameriški predsednik George Walker Bush je večkrat poudaril, da je ta datum marsikaj spremenil. Posledično pa spremembe čuti tudi ves ostali svet. Ta se, podobno kot čas, od tega datuma dalje deli in sicer na »države, ki so zraven«, in »države, ki so na drugi strani«. Neke vmesne poti za ZDA skorajda ni. Iz tega pa spet sledi, da je svet razdeljen na dobre in ne-dobre ali slabe. Amerika in države na njeni strani predstavljajo dobro, države na nasprotni strani pa slabo. Deklarirani cilj Združenih držav je slabo spremeniti v dobro (ali vsaj manj slabo). To so poskušali v vojni proti terorizmu in vojni v Iraku.

Spopada Združenih držav z Afganistanom in Irakom sta bila klasični obliki vojne med vojaškimi silami. Vendar pa je predsednik Bush v tem istem času bojeval tudi drugo »vojno«, vojno za javno mnenje in družbeni konsenz v podporo vojni. V tej vojni so bile glavno orožje informacije, predsednik George Bush pa je bil močno angažiran, saj je s svojimi nastopi v javnosti ljudi informiral in jih hkrati prepričeval, da je vojna utemeljena in da bo pripeljala do pozitivnih posledic tako za Američane, kot tudi za svet in seveda za ljudi v Afganistanu in Iraku.

Zaradi velikega vpliva, ki ga ima ameriški predsednik v domači in tuji javnosti, so njegovi javni nastopi vedno v središču pozornosti. Posebno močna pozornost je namenjena tradicionalnim govorom ob prevzemu predsedniške funkcije (Inaugural Address), letnim govorom o stanju v državi konec januarja vsako leto (State of the Union Address) in poslovilnemu govoru ob koncu predsedovanja (Farewell Address). Ameriški predsednik domačo javnost nagovori tudi vsako soboto v rednem radijskem nagovoru. Poleg tega pa javno nastopi in spregovori ljudem tudi ob različnih drugih priložnostih. Kadar se v Ameriki ali svetu dogaja kaj posebno pomembnega za Američane, se frekvenca njegovih nagovorov še poveča. Tako je bilo tudi v času protiteroristične in iraške vojne. Takrat je George Bush zelo pogosto nastopal v javnosti.

Ker so taki nagovori predsednika javnosti v drugih državah manj pogosti, so se mi govori ameriškega predsednika v času od terorističnih napadov na ZDA do konca vojne v Iraku zdeli

zanimivi za analizo. Še posebej če upoštevam, da je Bush v govorih spremljal dogajanje in da je ljudi informiral. V tem pogledu so njegovi govori zanimivi tudi kot opis dogajanja, kot knjiga, v kateri je opisan del zgodovine. Poleg samega informiranja je ameriški predsednik v svojih govorih skušal tudi vlivati zaupanje in prepričevati, hkrati pa je poskušal tudi vplivati na ljudi. Zato me je zanimalo, ali je v govorih mogoče najti tudi elemente propagande in ali so govori po svoji strukturi zgrajeni na način, da lahko prepričujejo.

2. STRUKTURA NALOGE

Temeljni cilj oziroma jedro proučevanja moje magistrske naloge je analiza govorov ameriškega predsednika Georgea W. Busha v času od terorističnih napadov na ZDA 11. septembra 2001 do konca vojne v Iraku 1. maja 2003 (ta dan je ameriški predsednik uradno razglasil konec vojne). Ker je obdobje analize precej dolgo in ker je bilo Bushevo komuniciranje z javnostmi v tem času zaradi vojnega stanja zelo intenzivno, sem se omejila in v natančnejšo analizo vključila tiste njegove govore, ki so bili namenjeni širši javnosti.

Nagovori ameriškega predsednika so del njegovega komuniciranja z javnostmi. Zato bom v svoji magistrski nalogi najprej predstavila vladno komuniciranje z javnostmi in modele vladnega komuniciranja oziroma odnosov z javnostmi v ameriški vladi. Ker bom v govorih iskala elemente propagande, bom nato definirala razlike med propagando, prepričevanjem in informiranjem kot tremi oblikami komuniciranja.

Ne glede na to, ali govori vsebujejo elemente propagande ali ne, so vsekakor imeli tudi namen informirati ljudi v času, ko so bile informacije zelo iskane – zaradi vojne napetosti in strahu ter pričakovanj, kaj se (ne) bo zgodilo. Čas, ki ga obravnavam v nalogi, je namreč čas vojne, protiteroristične in iraške. Zato bo sledila analiza posredovanja informacij v času vojne. Konec koncev so Bushevi govori tudi informirali, saj je javnost v času vojne lačna informacij, viri le-teh pa so pogosto omejeni. Tej analizi posredovanja informacij pa bo že sledil glavni del naloge, to je analiza primera. Tukaj bom analizirala Busheve govore v prej omenjenem obdobju najprej skozi elemente propagande, kakor sta jih definirala profesor komunikacije na houstonski univerzi Garth S. Jowett in profesorica z univerze v Montani Victoria O'Donnell v

njuni knjigi *Propaganda and Persuasion* (1992). Želim namreč ugotoviti, ali te elemente Bushevi govori vsebujejo.

V drugem delu analize primera pa bom analizirala te iste govore skozi njihovo strukturo. Moj namen je ugotoviti, ali struktura govorov upošteva klasična pravila učinkovite argumentacije, kakor jo je definirjal že Aristotel (glej na primer izdajo njegove *Retorike* iz leta 1987). Grški filozof je namreč zapisal, da je vsaka predstavitev mnenja, zamisli, stališča ... sestavljena iz dveh delov. Prvi del je postavitvev in predstavitev teme, kjer gre za prikaz dejanskega stanja. Naslednja stopnja pa je dokazovanje oziroma utemeljitev teze, kjer predstavimo naše mnenje in dokaze o temi. Glede na to, da je George Bush gotovo želel biti prepričljiv in učinkovit v doseganju svojih ciljev, predvidevam, da njegovi govori vsaj delno sledijo pravkar omenjeni strukturi.

2.1. HIPOTEZA

Kot sem zapisala že v uvodnih delih naloge, bom v njej preverjala, ali Bushevi govori vsebujejo določene elemente propagande in kako pogosti so ti elementi. Ali drugače – ali so elementi propagande tako pogosti in tako prepoznavni, da lahko njegove govore opredelim kot propagandna sporočila.

Tukaj zato postavljam hipotezo:

Ameriški predsednik George W. Bush je v času od terorističnih napadov na ZDA 11. septembra 2001 do konca vojne v Iraku 1. maja 2003 v svojih govorih uporabljal določene propagandne tehnike, ki so prevladovale. Zato lahko njegove govore definiramo kot propagando.

3. VLADNO KOMUNICIRANJE Z JAVNOSTMI

Vsak predsednik in vsaka državna administracija redno komunicirata z različnimi javnostmi. Najintenzivnejša komunikacija ponavadi poteka v času predvolilne kampanje, vendar pa se komuniciranje med državnimi organi na eni strani in javnostmi na drugi nadaljuje tudi po volitvah. Okrepi se največkrat spet v času pomembnih zadev, pretresov, praznovanj ali drugih manj pogostih dogodkov. Pri komuniciranju predsednika države z javnostjo (javnostmi) ne gre spregledati, da poteka v večini primerov (razen ko gre za nagovore manjšim skupinam ljudi ob določenih priložnostih) preko množičnih medijev. Ti v prvi vrsti tako opravljajo vlogo posrednika, prenašalca informacij med predsednikom in javnostmi. Na drugi strani pa s svojo vlogo interpretacije dogodkov, postavljanja vrstnega reda pomembnosti tem in komentiranjem postanejo tudi sooblikovalci politike. Ob tem pa je treba upoštevati, kakor pravi Charles C. Euchner (1990: 124), sicer tudi avtor knjige »Selecting the President: From Washington to Bush«, da medijsko pokrivanje (prenašanje, komentiranje) predsednikovega govora pri občinstvu krepi občutek, da je govor enako pomemben kot neko dejanje oziroma dogodek.

Med predsednikom države, mediji in javnostjo gre torej za nekakšen krog. Predsednik preko medijev v javnost pošilja informacije. Mediji te informacije posredujejo in tudi interpretirajo. Javnost pa si glede na dostopne informacije ustvari mnenje. Mnenje se pokaže v raziskavah javnega mnenja¹, ki jih objavijo mediji, pa tudi na drugačne načine (npr. demonstracije, volitve ...). Javno mnenje tako spet vpliva na predsednika, ko ta oblikuje svoje odločitve in predvsem takrat, kadar pripravlja nove informacije za javnost.

Predsednik ima seveda na voljo tudi druge možnosti, preko katerih komunicira z različnimi javnostmi. Profesor političnih ved na kalifornijski univerzi, ki se posveča prav raziskovanju politične komunikacije in ameriške politične zgodovine, Samuel Kernell (1997: 2) je komunikacijo predsednika z javnostmi opredelil kot t.i. strategijo »going public« in jo definiral kot »vrsto aktivnosti, s katerimi predsednik promovira sebe in svojo politiko z iskanjem podpore v ameriški javnosti«². Res pa je, da s širšo javnostjo ne more komunicirati

---

¹ Prvi ameriški predsednik, ki je uporabljal raziskave javnega mnenja, je bil Franklin Roosevelt. Jimmy Carter pa je bil prvi, ki je raziskovalca javnega mnenja vključil v svojo ekipo v Beli hiši (Bonafede, 1990: 3).

² Charles C. Euchner (1990: 124) pa pravi, da je »go public« ena od posledic upada moči strank v ameriškem kongresu. Predsednikova stranka ponavadi ni več tako močna, da bi podprla predsednikovo odločitev, zato gre predsednik najprej v javnost in javna podpora potem vpliva na odločitev kongresa.

neposredno in potrebuje nek kanal, preko katerega pride do javnosti. Tudi pravkar omenjena strategija »going public« mora potekati preko določenih kanalov in ponavadi so to mediji. V tem primeru pa je predsednikov nastop vendarle bolj neposreden, saj ga mediji prenašajo v celoti ali pa po delih, vendar v obeh primerih neposredno, ne zgolj kot povzetek ali interpretacijo.

Neodvisno do tega, ali gre za neposreden nastop v medijih ali za komentar ali za povzetek predsednikovih dejanj in odločitev, si javnosti ustvarijo mnenje, sodbe o predsedniku – na osnovi medijev in njihovega poročanja (zavedati pa se moramo tudi dejstva, da je že sam medij hkrati tudi neke vrste sporočilo). Na drugi strani pa moramo vendarle tudi upoštevati, da je predsednik (praviloma) že sam po sebi več kot zanimiv za medije, zato lahko praktično kadarkoli pritegne njihovo pozornost. Mediji pravzaprav zabeležijo vsako predsednikovo besedo v javnosti, je zapisal Charles C. Euchner (1990: 123). Predsedniki so najpomembnejša oseba v novicah in o njih poročajo mediji po vsem svetu (Bonafede, 1990: 4).

Vladno komuniciranje je doživljalo in še vedno doživlja precej sprememb in je v razmahu. Tako so govori predsednika Busha dostopni (javno) na internetu pravzaprav komurkoli. Na voljo so v avdio ali pisni obliki, skupaj s fotografijami. Nekateri njegovi govori so prevedeni v španski jezik. En sam govor iz obdobja analize, pa tudi sicer, pa je preveden tudi v arabski jezik. To je govor, ki ga je Bush, skupaj z britanskim premierom Tonyjem Blairom, 10. aprila 2003 namenil Iračanom³.

Vendar pa pri tem, ko govorim o razmahu vladnega komuniciranja, ne mislim samo na pravkar omenjeno vedno večjo dostopnost. Razvoj komunikacijskih tehnologij in predvsem delo strokovnjakov za odnose z javnostmi je omogočilo razmah načina vladnega komuniciranja, ki ni usmerjeno zgolj v informiranje, temveč si prizadeva tudi za prirejanje informacij in informacijskih tokov potrebam vlade. Vladni odnosi z javnostmi so zato postali eno najpomembnejših komunikacijskih orodij vlade (Ferfila in Kos, 2002: 324). Samo

---

³ Ameriški predsednik je takrat v televizijskem nagovoru dejal, da režim Sadama Huseina izgublja oblast, »nočna mora, ki jo je iraškemu narodu prinesel Husein, pa bo kmalu končana. Zaslužite si živeti kot svobodni narod in vsakemu prebivalcu Iraka zagotavljam, da bo iraški narod kmalu svoboden,« je poudaril ameriški predsednik. Britanski premier pa je dodal, da »so sile koalicije vaši prijatelji in ne zavojevalci.« Nagovor so v Iraku predvajale sile koalicije v okviru nove televizijske postaje, imenovane "K svobodi" (Towards Freedom), ki je bila namenjena Iračanom. Nagovora pa prebivalci Bagdada niso mogli spremljati, ker so bili brez elektrike.

informiranje namreč ne zadošča več, vlada mora svojo dejavnost oglaševati in pridobivanju podpore posvečati vedno več pozornosti. Poleg tega pa sodobne medijske tehnike tudi omogočajo merjenje odziva javnosti in s tem podpore, ki jo javnost namenja določeni politiki, odločitvi ali osebi.

Nastopanje predsednika ali članov njegove administracije v javnosti z namenom informiranja ali pridobivanja podpore lahko umestimo v vladne odnose z javnostmi. Ti imajo štiri osnovne cilje (Ferfila in Kos, 2002: 337 – 338):

- Prvi je *pridobivanje javne podpore in oblikovanje javnega mnenja*. Da bi dosegla podporo za politike in aktivnosti, vlada na neposreden in posreden način komunicira z različnimi javnostmi in tudi redno preverja javno mnenje.
- Drugi cilj je *zagotovitev informacijskega servisa*. Tisti, ki so odgovorni za odnose z javnostmi, v vsakodnevnih stikih z mediji in državljani bodisi sami od sebe informirajo javnosti ali pa odgovarjajo na vprašanja, ki jih prejmejo. Javnosti informirajo tudi o servisih, ki jih svojim državljanom ponuja vlada.
- Tretji cilj je *skrb za razvoj in ohranitev ugleda vlade in njenih institucij*. Gre za zagotavljanje pozitivne podobe vlade v javnostih.
- Četrty cilj pa je *zagotavljanje povratne zveze z državljani*. To je zelo pomembno, saj vlada na ta način ne samo preverja razpoloženje med volivci, ampak tudi skrbi, da se politiki s svojimi odločitvami ne oddaljijo preveč od državljanov.

3.1. MODELI ODNOSOV Z JAVNOSTMI V AMERIŠKI VLADI DANES

Ameriška vlada ima danes kompleksen aparat, preko katerega komunicira z javnostmi. Doris Appel Graber (v Bonafede, 1990: 1), ena od proučevalk odnosov z javnostmi v ZDA in avtorica knjige »Mass Media and American Politics«, trdi, da so odnosi z javnostmi za ameriškega predsednika pomembni iz treh razlogov: vplivajo na predsednikovo politično preživetje, vplivajo na predsednikovo sposobnost dobrega vladanja in oblikujejo predsednikov zgodovinski pomen.

Odnosi z javnostmi potekajo na različne načine – odvisno od namena, časa, ciljne publike in drugih dejavnikov. Kljub temu lahko iz različnih nagovorov določimo nekaj osnovnih

načinov, ki sta jih James E. Grunig, profesor na oddelku za komuniciranje univerze v Marylandu, in njegov kolega Hunt (Ferfila in Kos, 2002: 354) opredelila kot modele odnosov z javnostmi in opisujejo tipične načine izvajanja odnosov z javnostmi v ameriški vladi. Po njunem mnenju gre za štiri modele:

- Prvi je **model tiskovnega predstavnštva**, imenovan tudi model agenture. Gre za programe odnosov z javnostmi, katerih edini namen je pridobitev ugodne publicitete v množičnih medijih.
- Drugi je **javnoinformacijski model**. Ta model je enosmeren in v odnosih z javnostmi ne vidi drugega kot razširjanje informacij. Organizacija pri tem uporablja praktike odnosov z javnostmi, ki delujejo na podoben način kot novinarji – širijo bolj ali manj objektivne informacije v množičnih in v nadzorovanih medijih (bilteni, brošure in naslovljena osebna pošta).
- Tretji je **dvosmerni asimetrični model**, ki na podlagi raziskav razvija sporočila, s katerimi skuša prepričati strateško pomembne javnosti, naj se vedejo, kakor bi rada organizacija. Prepričevanje je znanstveno, svoja sporočila načrtuje glede na izsledke raziskovalnih organizacij. Ker ta model zajema raziskovanje stališč javnosti, je bolj učinkovit od agenture ali javnega informiranja.
- Četrti je **dvosmerni simetrični model**, ki obsega odnose z javnostmi, ki temeljijo na raziskavah in uporabljajo komuniciranje zato, da bi obvladali konflikt in se bolje razumeli s strateškimi javnostmi. Odnosi z javnostmi so v tem modelu utemeljeni na pogajanju in doseganju kompromisa.

Prva dva modela sta enosmerna modela odnosov z javnostmi. Sta asimetrična oziroma neuravnotežena, saj je njun glavni cilj spremeniti vedenje javnosti, ne pa tudi vedenja organizacije; prizadevata si, da bi organizacijo s širjenjem zgolj ugodnih informacij prikazala v lepi luči, pri čemer se poslužujeta zlasti prepričevanja. Grunig in Hunt sta ugotovila, da se v vladi največ uporablja prav javnoinformacijski model, takoj za njim pa agenturni.

V primeru, ki ga analiziram v magistrski nalogi, torej pri Bushevih nastopih v javnosti, pa lahko rečem, da je šlo v veliki meri za tretji, dvosmerni asimetrični model, saj je ameriška administracija stalno preverjala mnenje javnosti (domače in tuje). Deloma pa je šlo tudi za četrti, t.i. dvosmerni simetrični model – vsaj ko se je komuniciranje nanašalo na tuje vladne

predstavnik, od katerih so Američani pričakovali podporo ali vsaj pristanek. Poleg tega pa je gotovo šlo tudi za pridobivanje ugodne publicitete v medijih in tudi za informiranje. Že iz tega lahko sklepamo, da je bilo komuniciranje predsednika Busha v času po terorističnih napadih na ZDA zelo kompleksno in usmerjeno k več ciljem hkrati.

4. CILJI VLADNEGA KOMUNICIRANJA Z JAVNOSTMI

Kadar predsednik nastopi v javnosti, ima pred seboj nek cilj. Včasih želi zgolj nekaj sporočiti javnosti, jo informirati in obvestiti. Včasih želi javnosti v nekaj prepričati, včasih jo pridobiti na svojo stran in podobno. Ker v osrednjem delu naloge analiziram sporočila ameriškega predsednika v luči elementov propagande, v naslednjih poglavjih najprej definiram tri oblike komuniciranja, to so informiranje, prepričevanje in na koncu propaganda (ponavadi so sicer v večini govorov prisotne vse tri oblike komuniciranja, razlika je le v tem, katera oblika je bolj v ospredju in poudarjena).

4.1. INFORMIRANJE

Kot ugotavljam v prejšnjem poglavju, ki je namenjeno vladnim odnosom z javnostmi, so ti v osnovi namenjeni informiranju javnosti. Zelo na splošno bi tako lahko rekla, da vlada s svojimi komunikacijskimi aktivnostmi opravlja dve bistveni nalogi, obe se nanašata na njene politike in programe (Ferfila in Kos, 2002: 324): promovira programe ali pa o njih državljane informira. Informiranje lahko razumemo tudi kot izobraževalno funkcijo vlade, medtem ko je promocija politike in programov politične narave. Od državljanov samih je odvisno, ali vladi zaupajo, da jim bo posredovala prave informacije, na podlagi katerih si bodo potem lahko sami ustvarili svoje mnenje. Težava pa je v tem, da ni jasne razmejitve med dolžnostjo vlade, da informira državljane, in željo vlade po pridobivanju javne podpore za uresničevanje političnih ciljev .

Vrednota informiranosti in dostopa do informacij je globoko zakoreninjena v ameriški družbi. Že prvi amandma k ameriški ustavi zagotavlja svobodo govora in širi to svobodo tudi na medije. Amandma namreč opredeljuje, da kongres ne sme sprejeti zakona, ki bi urejal ustanovitev religije ali prepovedal njeno svobodno izpovedovanje, ali omejeval svobodo govora ali tiska, ali pravico ljudi do miroljubnega zbiranja in do posredovanja zahteve vladi za odpravo kršitev⁴.

Prav zaradi tega, ker mediji igrajo že večkrat omenjeno posredniško vlogo pri informiranju javnosti, jim predsednik (in drugi člani administracije) posvečajo precej pozornosti. Če je predsednik v medijih predstavljen na pozitiven način, ga bo gotovo čakalo manj ovir v procesu, v katerem bo želel doseči podporo javnosti (tukaj se že premikamo na področje prepričevanja, kar dokazuje, da je meja med pojmom a včasih zelo nejasna). Na drugi strani pa bo podporo težje dosegel, če bodo mediji sovražno nastrojeni v odnosu do predsednika in njegove administracije.

Prav zaradi velikega pomena, ki ga mediji imajo za predsednika in njegovo podobo v javnosti, se administracija trudi in poskuša narediti vse, da bi mediji pozitivno poročali o predsedniku. Če pogledamo ameriško administracijo, ni težko najti dokazov za to trditev: od tega, da imajo novinarji svoj prostor v Beli hiši, pa do številnih novinarskih konferenc, formalnih »briefingov«, intervjujev, predsednik je na voljo za fotografiranje, novinarjem se pošiljajo dnevne informacije in podobno.

Ameriški predsednik (pa seveda tudi drugi predsedniki) sodeluje oziroma ima zelo aktivno vlogo pri določanju politik in aktivnosti države, s tem pa pomaga oblikovati tudi javno mnenje – vsaj v tolikšni meri, kolikor s tem določa medijske agende in s tem tudi teme pogovorov državljanov. Brez dvoma je predsednikov glas pomemben in vpliven. Še posebej to pride do izraza v kakšnih posebnih, nevsakdanjih okoliščinah ali takrat, kadar predsednik sprejema odločitve, ki so pomembne za državo in državljane ali kadar predsednik nastopa kot edini vir informacij. Predvsem v takih primerih je jasno, da so od predsednika in njegovih informacij odvisni tudi mediji.

---

⁴ V originalu se amandma glasi: »Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof; or abridging the freedom of speech, or of the press; or the right of the people peaceably to assemble, and to petition the Government for a redress of grievances.«
<http://www.house.gov/Constitution/Amend.html>, 17.12.2003

Eden od primerov, v katerih je predsednikovo informiranje eden glavnih virov informacij, je vojna. Tu gre za več priložnosti, ob katerih predsednik nastopi pred javnostjo in sporoča pomembne informacije, predvsem pa hoče in mora javnost pridobiti (in potem obdržati) na svojo stran. Predsednik ima ključno vlogo, da daje informacije in pojasnila, mediji pa k temu dodajo svoje interpretacije in komentarje. Od tega, koliko je predsednik verodostojen in koliko informacij posreduje, je odvisno, ali in koliko bodo mediji iskali še druge vire informacij.

Medije in njihovo poročanje so zelo natančno analizirali za čas zalivske vojne (pa tudi za čas pred vojno). Tudi profesorici Susan E. Jeffords iz univerze v Washingtonu in Lauren Rabinovitz iz univerze v Iowi sta analizirali odnos med mediji, voditelji držav in javnostmi. Njuna analiza je pokazala, da se razpoloženje in mnenje (ključnih) politikov vidno odraža v medijih in kasneje v javnem mnenju (Jeffords in Rabinovitz, 1994). Po drugi strani pa so mediji postali celo diplomatsko komunikacijsko sredstvo in glavni vir informacij za politike in administracijo ali vsaj tisti njen del, ki je igral pomembno vlogo pri odločanju o vojaški intervenciji in njenem vodenju. Jeffordsova in Rabinovitzova sta še ugotovili, da so v času po zasedbi Kuvajta uredniki najpomembnejših ameriških časopisov (npr. New York Times in Washington Post) večinoma podpirali politiko ameriške administracije. Zato je tudi širša javnost v večji meri podpirala to politiko. Mediji so poročali selektivno, kar pomeni, da niso predstavili vseh zgodovinskih dejstev (npr. dejstva, da so ZDA v osemdesetih letih pomagale graditi močan Huseinov režim kot protiutež iranskemu fundamentalizmu, in dejstva, da so ZDA spregledale iraško uporabljanje kemičnega orožja v vojni proti Iranu). Kljub strokovnim komunikacijskim prijemom se je v času od 8. novembra 1990 do 15. januarja 1991 začela javna medijska polemika širših razsežnosti. Kongres (predvsem demokrati) ni podprl politike tedanjega predsednika Busha starejšega, pa tudi širše skupine niso uskladile mnenj. Ena stran je zahtevala vojaško rešitev krize, druga pa rešitev s pomočjo gospodarskih sankcij. Posledično je postalo razdeljeno tudi ameriško javno mnenje. Mediji so po tem sicer več prostora namenili kritiki administrativne politike, vendar pa je ta zasedala manj opazna mesta. Podatki pa so pokazali, da je kar sedemdeset odstotkov anketiranih ljudi v ZDA v januarju 1991 zelo natančno spremljalo novice o zasedbi Kuvajta in o pripravah na intervencijo.

Mediji pa ne obveščajo in informirajo samo javnosti, informacije namreč ne potekajo samo v smeri od predsednika do javnosti, ampak tudi obratno. Izredni profesor na šoli za mednarodne zadeve v Atlanti in dolgoletni raziskovalec množičnih medijev v povezavi z ameriško zunanjo

politiko Patrick O'Heffernan (v Prezelj: 2000: 490) je v svoji anketi ugotovil, da se 17 odstotkov intervjuvanih voditeljev, ki so oblikovali in izvajali varnostno politiko ZDA, spominja primerov, ko so jim bili mediji edini vir informacij. 65 odstotkov teh voditeljev pa trdi, da so bili mediji pogosto najhitrejši vir obveščanja pri njihovem delu. Ti voditelji tudi priznavajo, da so mediji delovali kot diplomatski komunikacijski inštrumenti ali kanali, ki so bili izven nadzora, vendar pa istočasno izjavljajo, da so sami uporabljali medije za različne namene, vključno z diplomatsko komunikacijo. CNN je bil tak diplomatski komunikacijski kanal, kar je prišlo do izraza tudi v več kasnejših primerih, npr. septembra 1996 ob razpravi o razširitvi cone prepovedi letenja v Iraku, ko se je iraški zunanji minister Tarik Aziz v živo pogajal z ameriškimi senatorji prek CNN.

4.2. PREPRIČEVANJE

Proces prepričevanja Jowett in O'Donnellova (1992: 21) definirata kot komunikacijski proces, katerega namen je vplivati na druge ljudi. Podrobnejšo definicijo podajata O'Donnellova in še ena raziskovalka množične komunikacije June Kable (v Jowett in O'Donnel, 1992: 21): Prepričevanje je kompleksen, interaktiven in kontinuiran proces, v katerem sta prepričevalec in tisti, ki naj bi bil prepričan, povezana preko verbalnih in neverbalnih simbolov, preko katerih prepričevalec skuša vplivati na prepričevanega, da bi ta spremenil svoje vedenje ali stališča. V tem procesu prepričevani primerja nove informacije iz posredovanega sporočila z informacijami, ki jih ima že od prej.

Že prej sem omenila, da se od informiranja lahko zelo hitro premaknemo na področje prepričevanja. Tukaj pa trčimo na pojem javna informacijska kampanja, ki jo je podrobneje analizirala Janet A. Weiss, profesorica organizacijskega obnašanja in javnih politik na univerzi v Michiganu. Kot trdi Weissova (Weiss, 1993: 100), poimenovanje samo kaže na informiranje, širši pogled na pojem in ozadje pa pokaže, da gre bolj za prepričevanje. Javne informacijske kampanje so namreč kampanje, ki jim je izpostavljena javnost ter imajo jasen in odkrit namen. Njihov glavni namen je spremeniti mišljenje ali mnenje ljudi, vplivati pa želijo tudi na teme, na katere se ta mnenja nanašajo. Njihov cilj je ustvarjanje pozitivnega razpoloženja, ki naj vpliva na sodelovanje državljanov. Javne informacijske kampanje so pravzaprav inštrument obveščanja javnosti. Financira in usmerja jih vlada, njihov namen pa je

komuniciranje z javnostmi ali z deli javnosti. Cilj informacijske kampanje je doseči določen rezultat, ki je tako ali drugače povezan z javno politiko ali vladnim programom. Javne informacijske kampanje so način, s katerim vlada povsem namerno želi oblikovati stališča, vrednote ali obnašanje javnosti, da bi s tem dosegla želen družbeni učinek. Namenjene so ustvarjanju določenih učinkov pri relativno velikem številu posameznikov, običajno v določenem časovnem obdobju in preko organiziranih komunikacijskih aktivnosti.

Javne informacijske kampanje imajo tako pozitivne kot negativne učinke. Med pozitivnimi je treba omeniti vsaj dejstvo, da informirajo javnosti o temah, o katerih same nikoli ne bi iskale informacij. Med negativnimi učinki pa se ponavadi izpostavlja pristranskost tako predstavljenih informacij. Po mnenju Weissove so te kampanje zanimive za analiziranje, saj omogočajo preučevanje vplivov komunikacijskih orodij na mnenje javnosti. Ponujajo zanimiv primer za analiziranje političnih posledic, ker poskušajo spremeniti način, na kakršnega ljudje razmišljajo, in teme, o katerih razmišljajo. Medtem ko je večina javnih politik usmerjena na spreminjanje spodbud ali pravil vladajočih institucij, so javne informacijske kampanje usmerjene na posameznike oziroma javnosti. Javne informacijske kampanje namreč obidejo institucije in se usmerijo neposredno na posameznike (dele javnosti) (Weiss, 1993: 101).

Ne glede na to, ali je javna informacijska kampanja uporabljena samostojno ali v kombinaciji z drugimi policy instrumenti, pa je njena aktivna sestavina prizadevanje za spremembo mišljenja posameznikov v ciljnih skupinah. Ta značilnost informacijskih kampanj tudi omogoča, da lahko vplivajo na način, na katerega posamezniki razumejo dejanja in delovanja vlade ter njihove lastne vloge v družbi (Weiss, 1993: 101 – 102).

Mediji ponavadi bolj ali manj sami odločajo, o čem bodo poročali in kolikšno pozornost bodo posvetili neki temi. Več pozornosti kot mediji neki temi posvetijo, bolj pomembna se ta tema zdi ljudem. S to teorijo se je ukvarjal tudi Maxwell McCombs, trenutno profesor na oddelku za novinarstvo na univerzi v Teksasu, sicer pa prej tudi direktor »News Research Center« pri Združenju ameriških časopisnih založnikov. McCombs je pri tem izhajal iz koncepta oziroma, kakor jo je sam poimenoval, teorije »agenda setting« (<http://www.utexas.edu/coc/journalism/SOURCE/j363/mccombs.html>; 20.1.2004) in med drugim zapisal, da je koncept »agenda setting« prvi uporabil Walter Lippmann, ki je trdil, da so naš prvi vir informacij o javnih zadevah informativni mediji. Koncept »agenda setting« je razložil kot proces, v katerem se podobe iz sveta preko množičnih medijev prenašajo v

podobe in slike v naših glavah, pri tem pa imajo te podobe v naših glavah tako obliko, kakršno imajo v medijih (in ne nujno tudi v resničnosti).

Če ta teorija drži, potem mediji izjemno vplivajo na dožemanje ljudi in oblikovanje javnega mnenja. Primer je iz časa pred iraško invazijo na Kuvajt. Takrat je ameriška javnost zaznavala domače probleme (naraščajoča uporaba drog, kriminal, ekonomski problemi, proračunski primanjkljaj) kot najbolj pomembne in najbolj pereče. Po invaziji pa je bila večina medijev preplavljena z novicami o Kuvajtu in Iraku, kar je prej prevladujoče teme potisnilo v ozadje (Jeffords in Rabinovitz, 1994). Taka sprememba seveda ni naključna. Februarja 1991 so oddaje o zalivski vojni zavzele največ prostora in časa v medijih. Celotne ekonomske teme so bile potisnjene v ozadje. Zato ni nič čudnega, da je povečanje medijske pozornosti zalivski vojni povzročilo povečanje števila tistih, ki so imenovali zalivsko vojno za najbolj pomemben nacionalni problem.

Ko ne gre več le za informiranje, ampak za širše cilje, postane samo posredovanje informacij drugotnega pomena. Mediji z vsemi oblikami poročanja, z vključevanjem komentarjev, slik in tudi golih informacij pravzaprav pišejo zgodbe. V teh nastopih tudi predsednik in pri tem igra veliko vlogo, saj velja za verodostojen vir informacij, ki so mu dosegljive praktično vse informacije in naj bi vedno deloval v dobro države. Medijske zgodbe se včasih preoblikujejo celo v drame – odvisno od poteka in razpleta. Zgodbo ali dramo so pisali novinarji CNN (Cable News Network) v času vojne v Zlivi leta 1991, ko so poročali iz hotelske sobe v Bagdadu. To so počeli preko telefona, saj so bile ostale komunikacijske povezave med Bagdadom in ostalim svetom prekinjene. Prav to poročanje je iz vojne v Perzijskem zalivu naredilo dramo, ki so jo ljudje spremljali. Čeprav je ta drama ponujala malo novic (informacij) o vojaškem napredovanju ali sploh obliki vojne, je bilo dramatično že to, kako so novinarji prišli do zgodbe. Že poročanje o občutkih novinarjev samih, atmosfera zaprte hotelske sobe in prisotnost strahu so bili dovolj za medijsko zgodbo. Brez poročanja z bojišča. Poleg take osnovne (hotelske) zgodbe pa so se na TV ekranih pojavile še številne oddaje, ki so razlagale vojno oziroma poročanje z vojnih območij občinstvu. Te so nastajale v ozadju, s pomočjo različnih strokovnjakov in uglednih osebnosti.

Te oddaje so o samih vojaških operacijah povedale več kot novinarji v Bagdadu. Vendar pa brez drame iz kraja dogajanja ne bi imele tolikšne privlačnosti za občinstvo. Po drugi strani pa, kot trdi raziskovalec vojne propagande Philip Hammond, dramatiziranje vojnega

poročanja tudi pomeni, da medijsko poročanje izgublja na svoji informativni vrednosti in lahko celo zmanjšuje natančnost poročanja (Hammond, 2000: 19-20), saj same informacije in goli podatki niso več v ospredju. Tukaj se pokaže, da mediji včasih ne morejo imeti vseh informacij oziroma nimajo dostopa. To »luknjo« bi morali zapolniti viri (s komentarji, interpretacijami ipd.).

Ne gre pa prezreti dejstva, da prednosti »pisanja zgodb in dramatiziranja« izkoriščajo tudi akterji v dogodkih. Tako so recimo teroristi začeli uporabljati nove medijske metode in nove oblike sporočil. Ugrabitev potniških letal je postala pogosta teroristična metoda šele po tem, ko so se uveljavile mednarodne satelitske televizijske postaje, kar je omogočilo, da so gledalci po vsem svetu spremljali ugrabitve kot drame v realnem času (www.cfrterrorism.org/terrorism/media2.html, 1.8.2002). Tudi strategija Al Kaide, ko po napadih na ZDA 11. septembra 2001 ni (takoj) prevzela odgovornosti (kar se ponavadi ni dogajalo), je povečevala negotovost in zagotavljala stalno pokrivanje v medijih, kar je spet gradilo dramsko zgodbo. Poleg tega pa mediji z zgodbami – dramami »ohranjajo spomin« pri občinstvu in razlagajo dogodke, ki sledijo, glede na tiste, ki so se zgodili prej. Tako so v času protiteroristične vojne mediji odločitve in dejanja interpretirali vedno v odnosu do napada v Washingtonu in New Yorku, pri tem pa niso »pozabljali« na slikovno dokumentacijo – podobo porušenih stolpov. Podobno velja za vojno v Iraku spomladi 2003, ko so mediji delali primerjave z dogodki in vojno v Zalivu leta 1991 (pa tudi z Vietnamom). V vseh teh poročanjih se poudarjajo nacionalna in svetovna varnost, grožnja terorizma, zatiranje drugače mislečih v »drugih« državah, demokracija in svoboda ter podobne teme.

Poleg tega, da mediji poročajo o dogodkih in jih interpretirajo, pa lahko tudi spreminjajo poglede posameznikov na družbeno realnost, s tem ko jim posredujejo teme, ki naj bi bile najpomembnejše in jih tako napeljujejo k temu, kar naj bi se v prihodnosti zgodilo na določenem področju (s tem se je ukvarjal Jack M. McLeod iz Centra za raziskovanje množične komunikacije na Univerzi v Michiganu, glej McLeod, 1991: 47). Tako pa spet olajšajo delo tistim, ki naj bi pridobili javno podporo, saj ti lahko izkoristijo te dogodke, ki se sploh še niso zgodili, ampak »bi se lahko zgodili« (npr. v času iraške krize, ko so inšpektorji Združenih narodov v Iraku iskali dokaze o orožju za množično uničevanje, ki naj bi ga imel Irak, so se v medijih stalno pojavljale izjave, da Irak morebiti ali verjetno ima tako orožje in da bi ga lahko uporabil, čeprav dokaza za obstoj tega orožja niso našli).

Če pa gremo še korak dlje, lahko ugotovimo, da mediji ne le da poročajo o dogodkih, ali da spreminjajo poglede in pomembnost določenih tem, mediji lahko dogodke tudi ustvarijo. Tako na primer mediji ne le da poročajo o vojni (krizi), ampak le-to lahko celo ustvarijo (Bašić Hrvatini in Trampuž, 2000: 77-86). Mediji imajo moč, da ustvarijo dogodke, ki jih državni vrhovi potrebujejo za delovanje. Dogodki se dogajajo povsod, tudi tam, kjer jih ne vidimo ali občutimo, mediji pa te dogodke pripeljejo bližje in nam jih predstavijo ter razložijo. Iz tega pa sledi, da lahko mediji »pripeljejo« tudi dogodek, ki v resnici ne obstaja.

Pri vsem tem je treba upoštevati, kot trdi Maxwell McCombs, da je vpliv novic, ki jih mediji posredujejo, odvisen od količine pozornosti, ki jo mediji namenijo določenemu problemu, časa, ko mediji poročajo o določeni tematiki, in od narave same tematike (McCombs, 1991:17). Tu pa smo spet pri temi krize, vojne ipd.: tem temam mediji brez dvoma posvečajo veliko pozornosti, časa in prostora, tematika krize pa je tudi taka, da zanima širšo javnost, saj gre za vprašanje varnosti in svobode, ki sta gotovo med pomembnejšimi vrednotami za ljudi. Nekateri, med njimi urednik MediaChannel.org⁵ Danny Schechter (v Phillips, 1998: 22), trdijo, da obstajajo dogodki, ki že sami po sebi pomenijo, da bodo deležni velike medijske pozornosti. Schechter take dogodke poimenuje giga dogodke in med njimi našteva: primer O.J. Simpsona, smrt princese Diane, seksualni škandal v Beli hiši ... To so zgodbe in spektakli, o katerih se veliko (preveč) poroča, iz njih se delajo senzacije, njihova pomembnost pa je pretirano napihnjena.

Vojna je dogodek (ali dogajanje), ki potrebuje veliko interpretacij in verodostojnih virov, jasno pa je tudi, da bo pritegnila veliko pozornosti. Predsednik si seveda želi, da bi bila ta pozornost njemu naklonjena. Države, ki so vpletene v vojno ali krizo, namreč potrebujejo podporo domače javnosti in čim širši družbeni konsenz, na drugi strani pa je enako pomembna tudi podpora mednarodne skupnosti (ko gre za posege izven matične države ali za posege, v katerih država potrebuje pomoč druge države ali držav, ki morajo tako pri njihovih domačih javnostih dobiti podporo za sodelovanje). Vlade oziroma vrhovi držav (tudi vojaški vrhovi) z javnostmi komunicirajo predvsem preko množičnih medijev. V času vojne je to komuniciranje veliko bolj intenzivno in usmerjeno, s povsem natančno določenimi cilji.

---

⁵ MediaChannel je spletna stran, kjer se srečujejo kritiki in preiskovalni novinarji in kjer se zbirajo vroče novice iz številnih medijev po vsem svetu. MediaChannel se sicer predstavlja s sloganom: »Tako kot mediji spremljajo svet, mi spremljamo medije« (<http://www.mediachannel.org>; 19.1.2004).

Ko pride do vojne, je medijsko pokrivanje dogodkov eden ključnih, če ne celo edini vir za državljane, kar zadeva njihovo informiranost o vojaški angažiranosti njihove države. Poročanje novinarjev, ki so »na sceni«, zagotavlja informacije, pa tudi interpretacije vojaških dogodkov. Če upoštevamo še zmožnosti medijev v tehnološko razvitih družbah, pa lahko celo zapišemo, da mediji tudi oblikujejo take dogodke in vplivajo nanje.

4.3. PROPAGANDA

O propagandi lahko govorimo v različnih kontekstih, dostikrat pa se postavi tudi vprašanje, kaj je in kaj ni propaganda. Tako se je tudi v času po terorističnih napadih v ZDA postavilo vprašanje, koliko oziroma do kam lahko ameriška administracija posega v medijski prostor. Bela hiša je zbrala direktorje največjih hollywoodskih filmskih hiš in se z njimi dogovarjala o spremembi politike filmskih scenarijev. Akcijski filmi, v katerih teroristi ugrabijo letalo ali avtobus, niso bili zaželeni. Bela hiša je take odločitve imenovala javna diplomacija (SSKJ pravi, da je diplomacija dejavnost, ki se ukvarja z zunanjo, mednarodno politiko), gre pa pravzaprav za propagando (propagando pa SSKJ definira kot načrtno razširjanje, pojasnjevanje političnih, nazorskih idej z namenom, da se uresničijo; namerno prikrivanje, potvarjanje česa z namenom, da se politično, ideološko vpliva). »Lahko ji rečete javna diplomacija ali javne zadeve ali psihološka vojna. Če hočete govoriti povsem odkrito, pa je to propaganda,« je zapisal nekdanji ameriški veleposlanik pri OZN in posebni odposlanec za Balkan Richard Holbrooke (2001a).

Raziskovalci kulturoloških in medijskih študij Tim O'Sullivan, John Hartley in drugi (glej O'Sullivan in drugi, 1994) definirajo propagando kot namensko kontrolo, manipulacijo in posredovanje informacij ter podob z namenom doseči določene politične cilje.

Politična propaganda je oblika komuniciranja, s katero komunikatorji zavestno, namensko, načrtovano in organizirano oblikujejo propagandne projekte in sporočila, s katerimi oblikujejo in nadzorujejo mnenja in stališča ciljnega občinstva oziroma vplivajo na spremembo njihovih stališč. Propagandist skuša spodbuditi tak odgovor sprejemalca, ki podpira in pospešuje želene namene propagandnega delovanja. Propaganda je torej namenski, sistemski poskus

oblikovanja zaznav, spoznanj, mnenj, stališč, vrednot in vedenj sprejemalcev propagandnega sporočila (glej Vreg, 2000: 117).

»Propaganda je celota metod, ki jih uporablja organizirana skupina z namenom, da bi v svojo akcijo aktivno ali pasivno vključila množico posameznikov, ki jih s psihološkimi manipulacijami psihološko povezuje in vključuje v organizacijo« (Ellul v Vreg; 2000: 117). Na tem mestu je smiselno navesti tudi definicijo mednarodne propagande. Vlado Benko, sodelavec Fakultete za družbene vede v Ljubljani na področju mednarodnih odnosov, jo je opredelil kot »komuniciranje nacionalnih držav, da bi vplivale na politično relevantno vedenje ljudi drugih narodov in držav. Glede na mogočen razvoj tehnike komunikacij izkoriščajo danes propagando v mednarodnih odnosih bolj kot kdaj koli prej, tako da lahko pritrdimo mnenju ameriškega pisca H. Laswella, ki pravi, da je propaganda instrument totalne politike, skupno z diplomacijo, ekonomskimi aranžmaji in oboroženimi silami«⁶ (Benko 1997: 282).

Pri vsakem političnem komuniciranju vedno obstaja vprašanje oziroma dvom o možnosti zlorab. Ali imajo naročniki kampanje (torej v tem primeru vlada) skrite namene, ki jih skušajo zamaskirati z navidez nedolžnim komuniciranjem? V ZDA obstajajo trije varovalni mehanizmi, ki prepričujejo potencialne zlorabe informacijskih kampanj (glej Weiss, 1993: 110 – 111). Ker pa v svoji nalogi Busheve nastope v javnosti analiziram skozi elemente propagande in komuniciranja, bi lahko brez težav sklepala, da isti trije varovalni mehanizmi veljajo tudi širše, pri različnih oblikah komuniciranja.

1. Prvi mehanizem je delitev pristojnosti znotraj izvršne oblasti. Za različne probleme so pristojni različni zvezni in državni organi, ki izvajajo tudi vsak svoje programe in tudi komunikacijske kampanje; te so vedno oblikovane v skladu s pristojnostmi agencij ali uradov in ne posegajo na druga področja. Ker skozi kampanje govori več glasov, naj bi bila nevarnost manipuliranja manjša.

2. Drugi varovalni mehanizem so različni interesi, ki jih imajo različna ministrstva, agencije in uradi, ko oblikujejo sporočila za javnost. Ker so interesi različni, naj bi bilo manj nevarnosti za usklajeno manipulacijo.

3. Tretji varovalni mehanizem pa je prvi amandma k ustavi ZDA. Državljeni imajo pravico izražati nasprotovanje informacijam ali argumentom, ki jih posreduje vlada oziroma njene

---

⁶ V takšnem smislu so uporabljali propagando zlasti v obdobju od leta 1934. do izbruha druge svetovne vojne, in to predvsem nacistična Nemčija, fašistična Italija in Francova Španija, po drugi svetovni vojni pa je bila agresivna propaganda uporabljena kot pomembno orodje v konfliktu med zahodnim in vzhodnoevropskim blokom (Benko 1997:282).

agencije. Malo verjetno je, da se na zavajajoča dejstva v določeni kampanji nihče ne bi odzval, kar zmanjšuje možnost manipulacije.

Jowett in O'Donnellova (1992: 1) pa pravita, da je propaganda oblika komunikacije, ki se od prepričevanja razlikuje v tem, da želi doseči tak odziv, ki podpira namen propagandista. Prepričevanje pa je transaktivno in poskuša zadovoljiti potrebe obeh, tako tistega, ki prepričuje, kot tistega, ki naj bi bil prepričan. Gre pravzaprav za sistematičen poskus, s katerim želi propagandist oblikovati percepcije, manipulirati kognicije in voditi obnašanje.

V svoji nalogi pozornost namenjam elementom propagande, ki jih je uporabljala ameriška administracija in ameriški predsednik George Bush v času od terorističnih napadov na Ameriko do konca vojne v Iraku. Gre torej za vladno propagando (Branston in Stafford, 1996: 117). Ta je uporabljena v primerih nacionalnih problemov, ko državna administracija oziroma vlada poskuša kontrolirati in oblikovati javne zaznave. Oblik vladne propagande je več:

- neposredna cenzura poročil, posebno o izgubah ali uspehu sovražnika;
- samo določeni skupini izbranih novinarjev je dovoljen dostop do vojnih področij (Falklandska in Zalivska vojna);
- prepovedan je fikcijski ali zabavni program, ki ga oblast vidi povezanega z vojno.

Ko definiram propagando, lahko že takoj povežem propagando tudi z vojno proti terorizmu. Profesor lingvistike Noam Chomsky je v svoji publikaciji 9-11, v kateri se je osredotočil prav na obdobje po terorističnih napadih na ZDA, zapisal:

Najprej so ZDA uporabile izraz križarska vojna. Toda zaradi pomena, ki ga ima ta pojem med zavezniki v islamskem svetu, je bila to resna napaka in so ga hitro opustile. Potem se je retorika pomaknila k vojni. (...) ZDA bi lahko uporabile izraz zločin ali pa morda zločin zoper človečnost. Toda potem bi zanj veljala zelo precizna zakonodaja. (...) Zaradi vseh teh razlogov, očitno, je bil raje uporabljen ohlapen termin vojna proti terorizmu, ki pomeni preprosto propagando (Chomsky: 2001: 14-16).

Na drugi strani pa je Osama bin Laden že takoj na začetku trdil, da je to vojna proti islamu, in ne, kakor je ugotavljal predsednik Bush, vojna proti terorizmu. S tem pa je na svojo stran pridobil številne privržence, ki se sicer ne bi borili zanj ali za njegovo organizacijo, pripravljene pa so bili stopiti v bran islamu.

5. POSREDOVANJE INFORMACIJ V ČASU VOJNE

Garrick Utley⁷ je v svojem prispevku »The Shrinking of Foreign News« (glej Utley, 1997) zapisal, da so še pred nekaj leti nekateri trdili, da zanimanje občinstva množičnih medijev v ZDA za dnevne novice, ki poročajo o dogodkih izven meja domače države, pada. Utley v svojem članku navaja podatke raziskave v ZDA, ki je pokazala, da se je število minut, ki so jih televizijske hiše v večernem programu namenile pokrivanju novic iz tujine, skrčilo. Pri mreži ABC je padlo iz 3,733 minute leta 1989 na 1,838 minute leta 1996, pri mreži NBC pa iz 3,351 na 1,175 minute.

Treba pa je seveda upoštevati, da podatki veljajo za ZDA in da bi bila slika v manjši državi, ki je bolj vezana na tujino (ali celo odvisna od tujine), precej drugačna.

Anketa, ki jo je sredi decembra 2002 med svojimi naročniki v tujini opravila ameriška tiskovna agencija Associated Press (AP, 20. 12. 2002), je pokazala, da je bila glavna novinarska tema leta 2002 iraška kriza. V anketi je sodelovalo 97 časnikov, tiskovnih agencij in elektronskih medijev iz 37 držav (ameriški mediji v raziskavo niso bili vključeni). Za iraško krizo, kot glavno novinarsko temo leta 2002, je svoj glas oddalo 41 medijev.

Na drugo mesto se je z 12 glasovi uvrstil izraelsko - palestinski spor, štirje mediji pa so glasovali za krizo v moskovskem gledališču Dubrovka, ko so čečenski teroristi zajeli približno 800 talcev, v reševalni akciji ruskih elitnih enot pa je poleg 41 teroristov zaradi premočne koncentracije uspavalnega plina umrlo tudi 129 talcev.

Za prvimi tremi temami so se zvrstili bombni napad na Baliu, propad velikih korporacij Enron, Worldcom in Tyco, zgodovinska širitev Evropske unije ter napadi ostrostrelca v Washingtonu. Med izbranimi temami leta 2002 so bile tudi volitve članov centralnega komiteja kitajske komunistične partije, globalna vojna proti terorizmu, na deseto mesto pa so se uvrstili dogodki v Afganistanu. Po anketi, ki so jo pri tiskovni agenciji AP izvedli leta 2001, pa je bila osrednja tema za leto 2001 teroristični napad na ZDA.

Zdaj se lahko vprašamo, kaj imajo ti dogodki skupnega, da pritegnejo tolikšno pozornost medijev po vsem svetu. Ne velja torej več, da so glavne novinarske teme – domače teme. Glede na raziskavo AP gre med najpogostejšimi dogodki, o katerih poročajo mediji, za

---

⁷ Garrick Utley je sodelavec CNN za mednarodne zadeve, prej pa glavni dopisnik iz tujine za ABC News in še prej za NBC News.

dogodke, ki ne spodbudijo zanimanja le v domačih, najbližjih medijih, ampak globalno. Iz tega bi verjetno lahko sklepali, da občinstvo zanimajo globalne teme, ker se čuti povezano z globalnim svetom. Informacije z vsega sveta občinstvo potrebuje, da sprejema odločitve, oblikuje mnenje, sodeluje v javnih razpravah ali pa se, čisto preprosto, čuti pomembnejše, ker razpolaga z informacijami. Če jih zna tudi interpretirati, se vrednost informacij še poveča. Tu pa spet vstopijo množični mediji, ki informacije ne le posredujejo, ampak tudi interpretirajo (ni dvoma, da ima danes moč tisti, ki razpolaga z veliko informacijami in ki zna te informacije interpretirati tako, da iz njih potegne maksimalno korist).

Dejstvo torej je, da se je novinarsko poročanje spremenilo in preusmerilo – ne več le znotraj države v domače medije, ampak globalno. Od začetka so televizijski poročevalci iz tujine opravljali tri funkcije (Utley, 1997):

- a) bili so novinarji, ki so poročali;
- b) bili so tudi producenti, saj so odločali, kateri dogodki ali vizualni elementi bodo vključeni, s kom narediti intervju ipd.;
- c) bili pa so tudi »glavni igralci« v poročanju, postali so »znana figura«, ki je dajala občutek prisotnosti in (po)znanosti. Že s tem, da je poročevalec bil na kraju dogodka, je TV hiša pridobila verodostojnost in pokazala gledalcem, da jim ni odveč noben napor ali strošek, da bi le bili na sceni.

Danes je precej drugače. Že po podatkih, ki jih je zbrala AP, lahko sklepamo, da danes v medijskem poročanju prevladujejo mednarodne teme – posebej v času kakšnih pomembnih dogodkov, kriz ali vojn.

V času vojne ali krize, kar je tudi predmet moje naloge, je javnostim na voljo več virov informacij (Jeffords in Rabinovitz, 1994: 9 - 11):

Prvi vir je **vlada** države, ki objavi vojno napoved, vojaško vključenost države, mobilizacijo in premike enot, akcije in podobno. Vladni viri želijo nadzirati tok, vrsto in količino informacij o vojaških akcijah (ponavadi s pojasnilom, da želijo preprečiti, da bi nasprotna stran prišla do teh informacij).

Drugi vir informacij je **vojska** sama - kot vladno ministrstvo in skozi različne odbore, pa tudi preko bolj neformalnih kanalov (preko vojakov in njihovih družin). Prav tako kot vlada pa

tudi vojska noče sporočiti vsega. Zadržati želi informacije, ki bi lahko negativno vplivale na podobo vojske v javnosti.

Tretji vir informacij o vojaških aktivnostih pa oblikujejo **priče – opazovalci in novinarji**, ki niso povezani niti z vlado niti z vojsko. V tem primeru novinarji delujejo kot profesionalni opazovalci ali razlagalci ali kot oboje. Pripovedi prič obstajajo, odkar obstaja vojna. Novinarsko poročanje pa je postalo možno šele takrat, ko so se informacije lahko širile hitro in med široko publiko, v časopisih z veliko naklado v času državljanske vojne.

Množični mediji seveda ne delujejo ločeno od vlade ali vojske, kadar poročajo o vojni ali krizi. Pogosto posredujejo ali interpretirajo vladna in vojaška sporočila in poročila. Posledica tega je, da so sporočila enaka, pogosto nekritična, raziskovalno novinarstvo je manj pomembno, prevladuje en pogled na dogodke in to v vseh medijih enak. Poleg tega pa mediji vedno pogosteje »v živo« prenašajo sporočila za javnost, ki jih prebira državna administracija. Pogosto so taka sporočila tudi že od samega začetka namenjena neposredno medijskemu občinstvu (na primer redni tedenski radijski nagovori ameriškega predsednika) in ne prvotno nekemu občinstvu v dvorani.

Zanimiv podatek so rezultati raziskave (Gral Iteo, www.graliteo.si, 22. 8. 2003), s katero so ugotavljali, ali je v primeru vojne v Iraku javnost bolj zaupala domačim medijem ali tujim. Rezultati so pokazali, da so prebivalci trinajstih evropskih držav, v katerih je bila izvedena raziskava (Bolgarija, Danska, Finska, Hrvaška, Nemčija, Nizozemska, Poljska, Rusija, Švedska, Turčija, Ukrajina, Velika Britanija in Slovenija), bolj zaupali domačim kot tujim medijem, med tujimi televizijami pa so najbolj zaupali vojnemu poročanju televizij CNN, BBC World in Euro News.

V času zalivske vojne leta 1991 je večina medijev oblikovala javno mnenje tako, da je to olajšalo, če ne celo omogočalo Bushevi administraciji, da je z vojno nadaljevala. Primer so slike Sadama Huseina, na katerih je bil prikazan s takimi brki, ki so spominjali na Hitlerja; CNN je obširno pokrival začetno bombardiranje Iraka; večina ameriških medijev ni nikoli podvomila, da oljni madež, ki je uničil obalo Saudske Arabije, morda ni bil posledica iraške sabotaže cevovoda, ampak ameriškega bombardiranja iraških tankerjev (glej Jeffords in Rabinovitz, 1994: 12).

Tudi v vojni proti terorizmu se je dogajalo podobno. Mediji so od začetka pozorno spremljali reševalne ekipe v Washingtonu in New Yorku, spremljali so strah in žalost ljudi; na drugi strani so poročali o zatiranju, ki ga Talibani izvajajo nad sodržavljani; prikazovali so slike Osame bin Ladna; objavljali so sezname iskanih teroristov... Domače (ameriško) javno mnenje je bilo na strani ameriške administracije, prav tako mednarodno javno mnenje. Mediji so ga morali le vzdrževati. Tako kot srbski mediji, ki so v času bombardiranja zveze NATO s pomočjo tehnik t. i. patriotskega novinarstva (Bašić Hrvat in Trampuž, 2000: 77), krepili nacionalno zavest, mobilizirali občinstvo in vplivali na čustva pri svojih ciljnih občinstvih, so tudi ameriški mediji počeli enako – krepili so nacionalno zavest in pripadnost, spodbujali so protiteroristični duh in s tem legitimirali odločitve ameriške administracije.

Iraška kriza je bila poseben dogodek. Mediji so poročali, da je Sadam Husein res grožnja za svet, vendar pa svetovni voditelji, ki so preko medijev svoja stališča posredovali javnosti, niso bili enotni v tem, kaj narediti. Medtem ko so ZDA odločno vztrajale, da je vojna neizbežna in edina rešitev »problema Sadam Husein«, pa je veliko voditeljev in širše javnosti po svetu vojni nasprotovalo. Zelo jasno sta to povedala francoski predsednik Jacques Chirac in nemški kancler Gerhard Schroeder, kar je na ameriški strani zbudilo precej nezadovoljstva. Na ameriško stran pa se je dan po Bushevem govoru v kongresu postavilo osem evropskih voditeljev (voditelji Velike Britanije, Španije, Italije, Portugalske, Madžarske, Danske, Poljske in Češke).

6. ANALIZA PRIMERA: ANALIZA BUSHEVIH (NA)GOVOROV

6.1. STATE OF THE UNION ADDRESS 2002 IN 2003

Ker je predmet moje naloge obdobje od terorističnih napadov na ZDA do konca vojne v Iraku, bom analizirala Busheve nagovore javnosti v tem času in v teh nagovorih poiskala elemente, ki so tipični elementi propagande. Skozi omenjeno analizo pa bom tudi ugotavljala, ali se je Busheva propaganda spreminjala glede na to, da je na začetku obdobja analize v center svojih govorov postavil talibanski režim in Osamo bin Ladna, kasneje pa Sadama Huseina.

Da so se Bushevi cilji dejansko spremenili, pokaže primerjava dveh ključnih govorov iz obdobja analize – to sta letna govora o stanju v državi 2002 in 2003 (State of the Union Address). Zakaj se že takoj na začetku osredotočim prav na ta dva govora? Ker je govor o stanju v državi eden od ključnih govorov ameriških predsednikov, v katerih je orisana tako notranja kot zunanja politika ZDA. David Pitts (<http://usinfo.state.gov>; 27.1.2003) je v svojem članku »The State of the Union Address, A Tradition Since 1790« analiziral zgodovino letnih nagovorov ameriških predsednikov. Letni govori o položaju v državi segajo vse od prvega predsednika ZDA Georgea Washingtona (predsedoval je med 1789 in 1797) naprej – t.i. »Annual Message« iz leta 1790. Ameriška ustava namreč določa, da mora predsednik od časa do časa obvestiti kongres, kaj se dogaja v državi⁸. Washington in njegov naslednik John Adams (predsednik med 1797 in 1801) sta letni nagovor opravila osebno, z veliko ceremonijo in pozornostjo. Tretji predsednik Thomas Jefferson (predsedoval je od 1801 do 1809) pa je menil, da tak pompozni način ne ustreza demokratični republiki. Zato se je odločil za pisno sporočilo. Jeffersonove prakse so se držali tudi naslednji predsedniki, vse dokler ni Woodrow Wilson (predsednik med 1913 in 1921) oživil tradicije govora, ki se je obdržala do danes. Franklin Roosevelt (med 1933 in 1945) je sprožil tradicijo radijskih prenosov tovrstnih govorov, po drugi svetovni vojni pa so ga začeli tudi neposredno prenašati. Z leti so postali eden najbolj spremljanih političnih dogodkov v državi. Pa ne le v ZDA, pač pa te govore ameriških predsednikov z zanimanjem spremlja ves svet, saj je vanje vključena tako domača kakor tudi zunanja politika.

Zato se mi zdi smiselno, da na začetku analize primerjam prav ta dva govora. Hkrati sta omenjena govora dva tipična primera vsebine in oblike, ki ju je uporabljal Bush. V vseh govorih se jasno pokaže, kako se Bush sklicuje na demokracijo, svobodo in mir ter grozi teroristom in državam, ki terorizem podpirajo. Omenja zaveznike in prijatelje, svet deli na dobro in zlo, zlo pa tudi posebej – najprej mu zlo predstavlja Osama bin Laden, leto kasneje je glavno zlo Sadam Husein. Zato ni čudno, da se pojavlja vprašanje: Kdaj je vojna proti terorizmu prešla v vojno proti Sadamu Huseinu? Se je to zgodilo že v State of the Union Address 29. januarja 2002, ko je Bush poimenoval Iran, Irak in Severno Korejo »os zla«? Takrat je dejal (<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>): »Take države in njihovi teroristični zavezniki sestavljajo os zla, oborožujejo se, da bi ogrožali

---

⁸ Tretji člen, tretji odstavek ameriške ustave pravi: »He shall from time to time give to the Congress information of the state of the union, and recommend to their consideration such measures as he shall judge necessary and expedient;« (<http://www.law.cornell.edu/constitution/constitution.articleii.html#section3>).

svetovni mir. S tem, ko iščejo orožje za množično uničevanje, ti režimi predstavljajo veliko in še naraščajočo grožnjo»

STATE OF THE UNION ADDRESS 2002 – 29. JANUAR 2002

Glavna tema Bushevega prvega letnega nagovora o položaju v državi pred ameriškim kongresom je bila **vojna proti terorizmu**. Ne gre namreč pozabiti, da se je dobre štiri mesece pred govorom zgodil teroristični napad na ZDA, ki je popolnoma spremenil zunanjo politiko ZDA, pa tudi politike večine drugih držav v svetu. V State of the Union Address 2002 je Bush poudaril, da vojna proti terorizmu še ni končana, ZDA pa so odločene v tem spopadu zmagati. Bush je dejal, da ZDA ne bodo odnehale, dokler ne bo odpravljena grožnja teroristov in režimov, ki jih podpirajo. Bushev govor je trajal 48 minut, kongresniki in gostje pa so ga prekinili s kar 70 aplavzi. Poglejmo si ga malo natančneje (celoten govor najdemo na <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>).

Že takoj na začetku govora je Bush svojo pozornost usmeril na čas po terorističnih napadih na World Trade Center in Pentagon, vendar tako, da je povedal, da so kljub šoku in trpljenju Američani že začeli obnavljati New York in Pentagon, da so že aretirali številne teroriste in uničili njihove vadbene centre v Afganistanu, rešili tamkajšnje prebivalstvo pred stradanjem in osvobodili njihovo državo krutega zatiranja. »Amerika in Afganistan sta zdaj zaveznika v boju proti terorizmu. Skupaj bomo obnovili državo,« je dejal Bush.

V nadaljevanju je Bush povedal, da bo »naš narod odločen in potrpežljiv v doseganju dveh ciljev. Prvi je, da bomo uničili teroristične centre, onemogočili načrte teroristov in teroriste pripeljali pred sodišče. Drugi cilj pa je, da preprečimo teroristom in režimom, ki proizvajajo kemično, biološko ali jedrsko orožje, da bi Združenim državam in svetu grozili.« Nato je na kratko obrazložil oba cilja. Izpostavil je Severno Korejo, Iran in Irak kot države, ki si prizadevajo za pridobitev orožij za množično uničevanje. Dejal je, da take države in njihovi teroristični zavezniki tvorijo os zla in se oborožujejo z namenom, da bi ogrožali mir v svetu. »Ne bom čakal na dogodke, medtem ko nevarnost raste. Ne bom stal in čakal, medtem ko je nevarnost vse bližja in bližja. ZDA ne bodo dovolile najnevarnejšim režimom na svetu, da nas ogrožajo z najbolj uničujočimi orožji. Cena za brezbržnost bi bila katastrofalna,« je Bush ostro opozoril svet, da bodo ZDA ukrepale, četudi morda o tem ne bi bilo konsenza v mednarodni skupnosti. Kot teroristični organizaciji je posebej izpostavil palestinski skrajni

organizaciji Hamas in Hezbollah. Poudaril je, da bodo ZDA zgradile protiraketno obrambo, in kot drugo prioriteto takoj za vojno proti terorizmu izpostavil notranjo varnost. Skupna nevarnost briše stara nasprotja, je dejal Bush in omenil visoko stopnjo sodelovanja z Rusijo, Kitajsko in drugimi državami. Ob tem je zagotovil, da bodo ZDA skupaj z zavezniki dokazale, da nasilje ne more zmagati.

Ob tem ko je večino svojega govora Bush posvetil vojni proti terorizmu in zagotavljanju večje varnosti, se je dotaknil tudi domačega gospodarstva. Kongres je pozval, naj sodeluje pri sprejemanju zakonov, ki bi vzpodbudili gospodarsko rast in ustvarili nova delovna mesta. Američane pa je pozval, naj dve leti oziroma 4.000 ur žrtvujejo za skupno dobro z udeležbo v javnih projektih. V govoru je poudarjal tudi potrebo po sodelovanju med demokratsko in republikansko stranko ter izpostavil prioritete, ki jih v preteklosti od republikanskega predsednika ne bi mogli pričakovati. Med njimi potrebo po varovanju okolja, zaščito pokojninskih skladov, pospeševanje lastništva stanovanj med manjšinami. Poleg tega se je znova zavzel za nadaljnje zniževanje davkov, izgradnjo protiraketnega sistema, povečanje izkoriščanja domačih energetskega virov in podpiranje verskih dobrodelnih organizacij, kar so njegove in republikanske prioritete. Zagovarjal je pomoč brezposelnim, predvsem z ustvarjanjem novih delovnih mest. Pozval je k reformi pokojninske zakonodaje in sprejemu zakonov, ki bi vzpodbujali večjo finančno preglednost podjetij in povečali odgovorno obnašanje vodstev. Napovedal je še, da bo imel prihodnji proračun primanjkljaj, ki pa ne bo prevelik, če kongres ne bo preveč zapravljaj, čeprav je sam predlagal največje povečanje vojaškega proračuna v zadnjih 20 letih. Vojna proti terorizmu stane ZDA vsak dan 30 milijonov dolarjev, veliko denarja pa bo potrebno za utrditev obveščevalnih dejavnosti, obrambo pred biološkimi in kemičnimi napadi, učinkovitejši nadzor meja in druge potrebe, na primer višje plače oboroženim silam in sodobnejše orožje, je naštel Bush.

Bush je med govorom večkrat zelo odločno zagrozil teroristom in režimom, ki jih podpirajo. Obrnil pa se je tudi na demokrate, češ da ne podpirajo njegove domače politike, tako kot podpirajo vojno proti terorizmu. Poudaril je zasluge ameriške vojske in dejal, da so vojaki sovražnikom ZDA poslali sporočilo, da se roki pravice ZDA ne more ulti. Dejaj, da se vojna proti terorizmu šele začena. Američani naj bi v Afganistanu našli načrte jedrskih elektrarn, javnih vodnih virov, navodila za izdelavo kemičnega orožja, in drugo, kar dokazuje, da teroristi ne mislijo mirovati. Bush je omenil, da ZDA že pomagajo Filipinom, sodelujejo z vlado BiH ter izvajajo pomorski nadzor blizu Somalije. Državam, ki se hočejo znebiti

teroristov, bodo ZDA pomagale, če pa ne bodo ukrepale, bodo to namesto njih storile ZDA. Ob tem je posebej pohvalil Pakistan in predsednika Perveza Mušarafa.

Na koncu letnega govora je ameriški predsednik dejal, da so »v enem samem trenutku ugotovili, da bo to odločilno obdobje v zgodovini svobode in da smo bili poklicani k enkratni vlogi v človeški zgodovini. Redko kdaj se je svet srečal z bolj jasno ali odgovorno odločitvijo.« Poudaril je, da so že dolgo nazaj izbrali svobodo in spoštovanje, do katerih ima pravico prav vsakdo. »Odločni glede svojih namenov zdaj vztrajamo. Spoznali smo ceno svobode. Pokazali smo moč svobode. In v tej veliki bitki, moji dragi Američani, bomo videli tudi zmago svobode,« je zaključil George Bush.

STATE OF THE UNION ADDRESS 2003 – 28. JANUAR 2003

Ameriški predsednik George Bush je v svojem drugem govoru o položaju v državi pojasnil prednostne naloge njegove administracije na notranje- in zunanjepolitičnem področju, pri čemer je največ časa namenil pojasnjevanju stališč do **Iraka**. Busheve besede so tako odpravile še zadnje dvome glede ameriške pripravljenosti za strmoglavljenje režima iraškega predsednika Sadama Huseina, saj je predsednik napovedal, da bodo ZDA vodile zavezniško koalicijsko razorožitev Iraka, če se ta ne bo sam razorožil. Čeprav je Bush tradicionalni govor začel z domačimi temami, pa je Iraku namenil veliko časa. Govor je trajal nekaj več kot eno uro, med njim pa je ameriški predsednik požel natanko 74 aplavzov (<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/01/iraq/20030128-19.html>).

Kot sem že zapisala, je Bush govor začel z domačimi temami. Tako je uvodoma dejal, da je položaj v ZDA trden, čeprav je pri tem priznal, da se ZDA soočajo z mnogimi izzivi. »Ne bomo jih zanikali ali zanemarjali, ne bomo prenašali težav prihodnjim kongresom, predsednikom in generacijam, ampak se bomo z njimi soočili,« je zagotovil ameriški predsednik. Kongres je ob tem pozval k odločnemu koraku za povečevanje zaposlovanja s pomočjo davčnih olajšav⁹. Kot je pojasnil Bush, bo gospodarstvo raslo, če bodo ljudje imeli denar, ki ga ne bodo namenili za davke.

---

⁹ Več delovnih mest je Bush sicer obljubil že leto prej, pa jih ni bilo, zato so demokrati ob teh predsednikovih besedah sedeli pri miru, republikanci pa navdušeno ploskali

Bush je zagotovil, da nacionalni sistem splošnega zdravstvenega zavarovanja ni rešitev, ampak je potrebno v ameriškem sistemu, ki je model sposobnosti in inovacij, poiskati rešitev, ki bo vsem zagotovila kakovostno zavarovanje. Po njegovih besedah si je prav tako potrebno prizadevati za sistem, v katerem bodo imeli vsi Američani dobro zavarovalno polico, v katerem si bodo lahko izbrali svojega zdravnika in v katerem bodo upokojeanci ter reveži dobili potrebno pomoč. Bush pri tem ni pojasnil, kako to doseči, je pa kongres zaprosil za 400 milijard dolarjev v naslednjih desetih letih. Ta denar bi namenili za reformo zdravstvenega sistema za upokojeance, ki bi s tem dobili poceni zdravila na recepte.

Bush se je v govoru zavzel tudi za zmanjšanje energetske odvisnosti od tujine in za čistejše okolje. Kongres je zaprosil, naj sprejme njegov predlog zakona, po katerem bodo v 15 letih za 70 odstotkov zmanjšali emisijo škodljivih snovi v ozračje. Poleg tega je Bush predlagal, naj kongres nameni 1,2 milijarde dolarjev za raziskave in razvoj avtomobilov na vodikov pogon. Med drugim se je zavzel še za nadaljevanje proračunske podpore verskim dobrodelnim organizacijam ter porabo 450 milijonov dolarjev za program v okviru organizacije prostovoljcev "Freedom corps", po katerem bi otrokom zaprtih zločincev zagotovili mentorje. Bush je kongres zaprosil tudi za 600 milijonov dolarjev za pomoč odvisnikom od mamil in se še zavzel za popolno prepoved človeškega kloniranja. Po Bushevih besedah bi bilo v družbi, ki vrednoti vsako človeško življenje, potrebno prepovedati tudi splav v pozni nosečnosti.

Ko je v govoru prišel do mednarodnih zadev in terorizma, okoli katerega se je skoraj v celoti vrtel nagovor leta 2002, je George Bush najprej povzel uspehe na tem področju, potem pa je kmalu prešel na temo Iraka. Povedal je, da so pred 12 leti Sadamu Huseinu dali priložnost. V vseh teh letih pa je ta le kršil dogovore. Skoraj tri mesece pred tem govorom mu je Varnostni svet Združenih narodov dal še zadnjo priložnost, da se razoroži. Vendar Husein priložnosti ni izkoristil. V govoru je Bush ves čas poudarjal, da ne gre le za ZDA, temveč za ves demokratični svet: »Še enkrat smo poklicani, da zaščitimo varnost naših ljudi in upanje vsega človeštva. In to odgovornost sprejemamo,« je dejal Bush. Ni bilo mogoče preslišati, da z govorom apelira na vse države, predvsem tiste, ki oklevajo ali nasprotujejo odločenosti ameriške administracije, da posreduje v Zalivu. Predsednik Bush je s številkami podkrepil svoje argumente, zakaj je Irak oziroma Sadam Husein nevaren. Omenil je vse kršitve dogovorov s strani Sadama Huseina. Poleg tega pa ga je spet povezal s terorizmom. Sadam Husein pomaga teroristom in jih ščiti, tudi člane Al Kaide, je zatrdil. »Predstavljajte si teh 19 ugrabiteljev (op. p. ugrabitelji letal 11. septembra 2001) z drugačnim orožjem in drugačnimi

načrti – oborožil bi jih Sadam Husein,« je bil natančen. Komentiral je tudi mnenje, da ZDA potrebujejo odobritev s strani ZN, preden karkoli naredijo v Iraku: »Nekateri so dejali, da ne smemo nič narediti, dokler grožnja ne bo konkretna. Kdaj pa so teroristi napovedali svoje namene in nas prijazno obvestili, preden so delovali?« Bush se je obrnil tudi na zatirane ljudi v Iraku. Razložil je, da njihov sovražnik ni tisti, ki obkroža njihovo državo, temveč njihov sovražnik vodi njihovo državo. »Svet čaka že 12 let, da se Irak razoroži. Amerika ne bo dovolila resne in naraščajoče grožnje naši državi, našim prijateljem in našim zaveznikom. ZDA bomo pozvale Združene narode, da 5. februarja razmislijo o dejstvih, ki kažejo, da Irak še kar naprej izziva svet. Državni sekretar Powel bo postregel z informacijami in dokazi o legalnih in ilegalnih programih razvoja orožja v Iraku, o Sadamovih poskusih skriti to orožje pred inšpektorji in o njegovih povezavah s teroristi,« je dejal in dodal, da še vedno upa, da bodo Združeni narodi odobrili poseg, sicer pa je pripravljen tudi na samostojno akcijo: »Posvetovali se bomo. Ampak naj bo jasno: Če se Sadam Husein ne bo popolnoma razorožil, bomo v imenu varnosti naših ljudi in v imenu svetovnega miru vodili koalicijo, ki ga bo razorožila.«

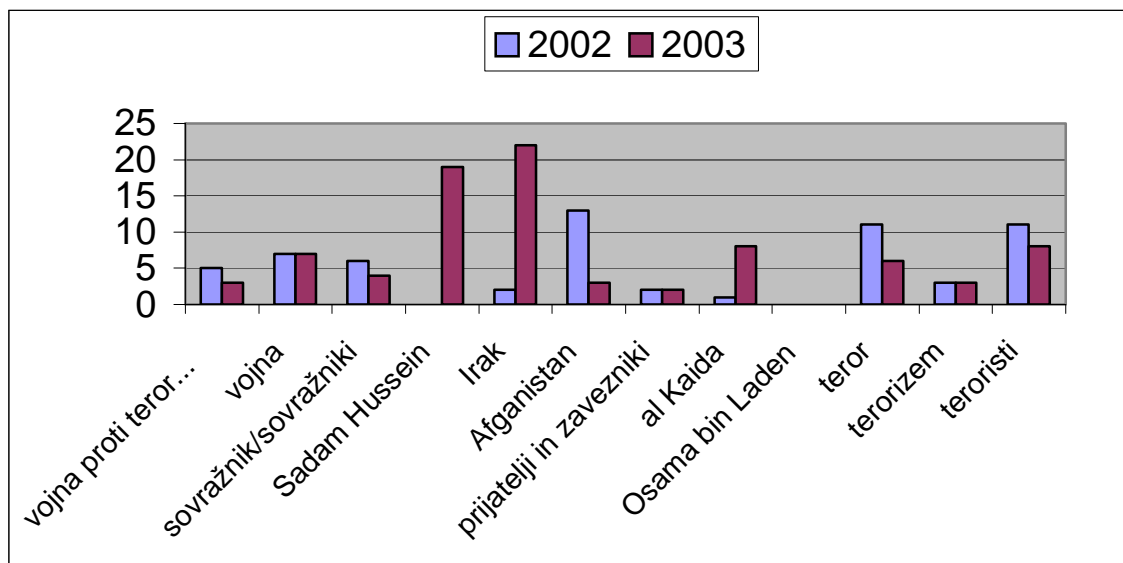
Prav tako se je Bush obrnil na ameriško vojsko: »Številni se zbirate v bližini ali na Bližnjem vzhodu in verjetno je pred nami nekaj odločilnih ur. V teh urah bo uspeh naše naloge odvisen od vas. Bili ste trenirani za to. Vodila vas bo vaša čast. Verjamete v Ameriko in Amerika verjame v vas.«

Na koncu svojega govora je Bush še enkrat izpostavil vrednote svobode in pravice ter prihodnosti, do katere ima pravico vsaka država. Spomnil je, da so ZDA v samo dveh letih prešle od občutka neranljivosti do občutka, ko se zavedajo nevarnosti; od grenkih nasprotovanj zaradi nepomembnih stvari do mirne enotnosti o velikih zadevah. »Naprej pa gremo z zaupanjem, saj je ta klic zgodovine prišel do prave države.«

PRIMERJAVA STATE OF THE UNION ADDRESS 2002 IN 2003

Ker sta State of the Union Address 2002 in 2003 predstavljena kot ključna govora, ki ponazarjata, kako je predsednik George Bush v času enega leta spremenil osrednjo temo svoje zunanje politike, ju natančneje analiziram tudi skozi besedišče. V ta namen sem v originalnih nagovorih preštela nekatere besede, povezane z mojo nalogo. Rezultat je v spodnjem grafu:

Graf 6.1: Število posameznih besed v letnih nagovorih 2002 in 2003

Natančnejši pogled na teksta obeh govorov skozi analizirane besede pa pokaže še nekaj zanimivosti. V letu 2002 je ameriški predsednik v svojem govoru dvanajstkrat omenil besedo *vojna*. Od tega je bila vojna proti terorizmu neposredno omenjena le petkrat, vendar pa je le dvakrat uporabil izraz vojna v splošnem pomenu, ne da bi posredno nakazoval na vojno proti terorizmu. V teh dveh primerih je enkrat dejal »naš narod je v vojni« in enkrat »čas vojne« (pa še tukaj je treba upoštevati, da so bile ZDA v januarju 2002 udeležene samo v vojni proti terorizmu oziroma v Afganistanu, torej bi prav tako lahko sklepali, katero vojno je Bush mislil). V vseh ostalih primerih pa je besedo vojna uporabil tako, da je poslušalstvo lahko neposredno sklepalo na večkrat omenjeno vojno proti terorizmu, saj je največkrat dejal »ta vojna« ali pa se je omemba vojne nanašala na govorjenje prej, ko je govoril o vojni proti terorizmu.

Leta 2003 je bilo podobno. Trikrat je neposredno omenil vojno proti terorizmu, enkrat pa »vojna proti mreži morilcev«. Na Sadama Huseina se je neposredno obrnil le enkrat: »vojna, ki jo je on začel in izgubil«, dvakrat pa »če nam bo vojna vsiljena«, s čimer je mislil na morebitno vojno v Iraku. Enkrat je dejal »ta vojna« in enkrat »vojna se nadaljuje«, drugače pa je besedo vojna uporabil dvakrat še bolj na splošno (»vojna tehnologija« in »vojno trpljenje«).

Prav tako je zanimivo pogledati, koga Bush omenja kot *sovražnika*. V letnih nagovorih 2002 in 2003 največkrat omenja sovražnike na splošno (kot sovražnike za ZDA), razlika med govoroma je le v tem, da leta 2002 dvakrat omeni sovražnike v Afganistanu (enkrat pa še sovražnike kot teroriste), leta 2003 pa v sporočilu za Iračane dvakrat reče, da je njihov sovražnik v njihovi državi in da ZDA niso njihov sovražnik (tega leta nikoli ni omenjal sovražnikov kot teroristov). Na drugi strani pa je Bush v svojih letnih nagovorih omenjal »prijatelje in zaveznike«. Ponavadi na splošno, čeprav je 2002 enkrat bolj natančno opisal (»prijatelji in zavezniki od Evrope do Azije in od Afrike do Južne Amerike«). V letu 2003 pa je poleg tega še enkrat dejal »naš narod in vsi naši prijatelji«. Torej je, v primerjavi s poimenovanjem sovražnik, prijatelje in zaveznike omenjal bolj na splošno.

Razlike med govoroma so se pokazale pri pojmu *terorizem* oziroma *teroristi*. Že na prvi pogled se vidi, da so bili ti pojmi leta 2002 pogosteje uporabljeni kot leto kasneje. Leta 2002 je teroriste največkrat povezal z Afganistanom (šestkrat), omenil pa je tudi teroriste na Filipinih, v Iraku in Iranu, dvakrat pa je teroriste omenil na splošno; leto kasneje pa jih je trikrat povezal z Al Kaido, dvakrat s Sadamom Huseinom oziroma Irakom in dvakrat na splošno. Terorizem je leta 2002 omenjal v Pakistanu (pozitivno kot uspešen boj), Iraku in Iranu, leta 2003 pa v Iraku in Iranu. V obeh govorih pa je še velikokrat omenil pridevnik teroristični (kampi, načrti, podzemlje, zavezniki ...). Iz tega sledi tudi pogostnost drugih poimenovanj – skladno s tem, da se je v letu dni vojna proti terorizmu razširila. Tako je v svojem drugem govoru o stanju v državi večkrat omenil Sadama Huseina (v letu 2002 ga sploh ni) in Irak. Manj pogosto pa je omenjal Afganistan, vendar je namesto tega leta 2003 veliko večkrat omenil Al Kaido (prvič le enkrat). Verjetno zato, ker je bila Al Kaida v letu 2003 že široko poznana z vsemi pripadajočimi lastnostmi, v letu 2002 pa je raje uporabljal poimenovanje Afganistan.

V oči zelo pade tudi podatek, da *Osama bin Ladna* nikoli ni omenjal po imenu (prvič ga je sicer omenil v govoru 20. septembra 2001 in ga predstavil kot vodja Al Kaide). Omenjal je vodstvo Al Kaide, njene teroriste, nikoli pa neposredno bin Ladna. V nasprotju s tem je Sadama Huseina leta 2003 omenil kar devetnajstkrat (19), leto prej pa nikoli. Sprememba osrednje teme se pokaže tudi, če primerjamo imenovanje obeh držav, Iraka in Afganistana. Irak je leta 2002 omenil zgolj dvakrat, leto kasneje pa kar dvaindvajsetkrat (22). Afganistan pa je bil, nasprotno, večkrat omenjen v prvem govoru, manj pogosto pa v drugem.

Iz te kratke analize lahko sklepam, da se je osrednja tema v govorih predsednika Busha v letu dni zares spremenila, s tem pa tudi smernice v njegovi zunanji politiki. Leta 2002 je v ospredje postavljala terorizem in boj proti terorizmu, leto zatem pa Irak in Sadama Huseina.

Ob tem pa lahko naredim še eno primerjavo – primerjavo odziva javnosti na Busheve letne nagovore. Ameriški predsednik George Bush je za svoj govor o položaju v državi 2002, v katerem se je posvetil predvsem boju proti terorizmu, dobil zelo visoke ocene. V raziskavi inštituta Gallup, ki jo je po govoru objavil USA Today (STA, 31.1.2002), je samo pet odstotkov vprašanih ocenilo, da je bil Bushev govor »dokaj ali zelo negativen«. V nasprotju s tem je 74 odstotkov vprašanih menilo, da je bil govor »zelo pozitiven«, 20 odstotkov pa ga je označilo kot »dokaj pozitiven«. 91 odstotkov vprašanih je po govoru ameriškega predsednika tudi menilo, da Bush državo vodi »s pravilno usmeritvijo«.

Bushev drugi govor o položaju v državi je prišel v času, ko se je predsednik prvič, odkar je leta 2001 prevzel položaj, soočal z dvomi ameriške javnosti v njegove sposobnosti, da bi državo popeljal iz gospodarske krize. Kot so kazale ankete, pa mu je javnost vse manj zaupala tudi glede zunanje politike. Podpora je Bushu v času pred letnim nagovorom 2003 padla približno na polovico (STA, 29.1.2003). Rezultati javnomnenjskih anket, ki so jih opravili neposredno po govoru ameriškega predsednika Georga Busha o položaju v državi 2003 (STA, 30.1.2003), pa so pokazali, da je ameriška javnost še vedno razdeljena glede njegovega gospodarskega programa in vojne z Irakom. Na podlagi ankete, ki jo je Gallupov inštitut opravil za televizijo CNN in časnik USA Today, je 50 odstotkov vprašanih menilo, da je Bush dobro utemeljil razloge za vojaški napad na Irak. Tudi po anketi televizije CBS so bili Američani razdeljeni, saj jih je polovica podpirala vojno, polovica pa se je zavzemala za nadaljevanje mednarodnih inšpekcij v Iraku. Rezultati ankete televizije ABC so bili do Busha nekoliko bolj prizanesljivi, saj so pokazali, da je 60 odstotkov Američanov podpiralo vojno z Irakom, vendar le ob mednarodni podpori. Če bi bili Združeni narodi proti, potem bi vojno podprlo le 46 odstotkov vprašanih¹⁰

Brez dvoma lahko trdimo, da se v rezultatih raziskav, če primerjamo mnenje javnosti leta 2002 in 2003 po vsakokratnem govoru ameriškega predsednika, vidi, da je bila javnost 2002 veliko bolj enotna in da se niso pokazale tolikšne razlike v mnenju o tem, kaj narediti glede

---

¹⁰ Malce slabše za Busha predstavlja dejstvo, da so ankete zajele tiste ljudi, ki so gledali govor pred kongresom, kar pomeni, da je bilo med njimi največ republikancev.

boja proti terorizmu. V nasprotju s tem je bilo javno mnenje 2003 glede vojne v Iraku bolj razdeljeno.

Od tu naprej svojo nalogo usmerim na analizo, ki bo pokazala, ali so Bushevi nagovori dejansko strukturirani kot propagandno sporočilo in ali torej vsebujejo elemente, ki jih sicer vsebuje propaganda.

7. PROPAGANDNA SPOROČILA

V svoji nalogi želim pokazati, da nagovor lahko deluje kot učinkovito propagandno sporočilo in da sledi ter upošteva elemente, ki so sicer značilni za neko propagando, ki ponavadi zajema več oblik, ne le sporočilo. Da bi to trditev dokazala, bom analizirala elemente propagande ameriškega predsednika Georgea Busha skozi njegove ključne (na)govore v obdobju od terorističnih napadov na ZDA 11. septembra 2001 do konca vojne v Iraku 1. maja 2003.

Zakaj ravno to obdobje? Ker je bila propaganda v tem obdobju zelo intenzivna in skoncentrirana na nek ključni dogodek. Najprej je bil to teroristični napad, potem pa iraška vojna. Najbolj pa me je pritegnilo to, da je v tem času predsednik Bush spretno in učinkovito spremenil bistvo svojih nagovorov – od protiteroristične vojne do vojne v Iraku, kljub temu pa so ključni elementi in poudarki v govorih ostali enaki.

Pri analiziranju govorov ameriškega predsednika Georgea Busha se bom držala modela propagande, ki sta ga postavila Jowett in O'Donnell (glej *Propaganda and Persuasion*, 1992) in po katerem sta avtorja že analizirala propagando v času zalivske vojne. Kot predmet analize bom izbrala ključne govore predsednika Busha v omenjenem obdobju. Glede na to, da bom analizirala izključno govore ameriškega predsednika, ne pa vseh vplivov na javno mnenje, ne morem trditi, da se je javno mnenje spreminjalo (samo) pod vplivom govorov ameriškega predsednika. Želim samo pokazati, ali so govori pripravljeni na način, ki zadosti kriterijem za učinkovito propagandno sporočilo.

Model propagande, ki sta ga postavila Jowett in O'Donnellova sloni na devetih fazah, na koncu pa potem sledi še ovrednotenje propagandne kampanje:

1. Ideologija in namen propagandne kampanje
  2. Kontekst, v katerem se propaganda pojavi
  3. Identifikacija propagandista
  4. Struktura propagandne organizacije
  5. Ciljna javnost
  6. Uporabljene medijske tehnike
  7. Posebne tehnike
  8. Reakcije javnosti na različne tehnike
  9. Protipropaganda
- Učinki in ovrednotenje

V času, ki ga zajema analiza moje naloge, je imel ameriški predsednik George Bush veliko govorov ob različnih priložnostih in obiskih. Kot ključne govore ameriških predsednikov ponavadi štejemo govor ob prevzemu predsedniške funkcije in letne nagovore. V času analize moje naloge je Bush imel dva letna nagovora oziroma govora o stanju v državi (State of the Union Address 2002 in 2003). Izpostavljam ju kot ključna za analizo, saj je iz njiju razvidno, kako se je spremenila pozornost ameriške zunanje politike – od vojne proti terorizmu do vojne proti Sadamu Huseinu, ostali elementi, ki so bistveni za mojo analizo, pa se niso spreminjali. Lahko bi tudi zapisala, da je govor o stanju v državi 2002 uvedel »os zla«, govor o stanju v državi 2003 pa je »napovedal« vojno v Iraku. Poleg teh dveh sem v analizo vključila še druge govore, ki so pomembni za razumevanje ameriške vojne proti terorizmu ali pa za način »razlaganja« protiteroristične vojne. Zaradi zelo velikega števila govorov predsednika Busha v času analize sem se osredotočila na govore, ki so bili namenjeni širši publiki, Američanom na splošno, izpustila pa sem govore, ki so bili namenjeni specifični publiki ob posameznih priložnostih. Čeprav moram ob tem dodati, da so tudi ti, t. i. specifični govori za predsednika zelo pomembni, saj z njimi predsednik pravzaprav išče neko začasno podporo oziroma soglasje, lahko bi tudi rekli, da išče začasne ali manjše koalicije, saj nagovarja specifična občinstva, poleg tega pa je priložnosti za govore pred manjšim občinstvom veliko (različni obiski šol, vojakov, podjetij, ...).

V analizi sem upoštevala naslednje govore (v originalu so dosegljivi na <http://www.whitehouse.gov/news/>):

1. Nagovor Američanom po terorističnih napadih – 11. september 2001: »**Statement by the President in His Address to the Nation**«
2. 20. september 2001 »**Address to a Joint Session of Congress and the American People**«
3. 7. oktober 2001 »**Presidential Address to the Nation**«
4. 8. november 2001 »**President Discusses War on Terrorism**«
5. 11. december 2001 »**President: The World Will Always Remember September 11**«
6. 25. december 2001 »Christmas Radio Message by the President to the Nation«
7. 26. januar 2002: »**President Discusses Foreign Policy for Year Ahead**«
8. Letni nagovor Američanom - 29. januar 2002 »**State of the Union**«
9. Ob šestmesečni obletnici terorističnih napadov - 11. marec 2002 »**President Thanks World Coalition for Anti-Terrorism Efforts**«
10. 6. junij 2002 »**Remarks by the President in Address to the Nation**«
11. 6. julij 2002 »**Nation's Independence**«
12. 16. julij 2002 »**President Releases National Strategy for Homeland Security**«
13. Obletnica terorističnih napadov - 11. september 2002 »**President's Remarks to the Nation**«
14. 14. september 2002 »**President Discusses Growing Danger posed by Saddam Hussein's Regime**«
15. 5. oktober 2002 »**President: Iraqi Regime Danger to America is "Grave and Growing"**«
16. 31. december 2002 »**President's New Year's Day Message**«
17. Letni nagovor Američanom 28. januar 2003 »**State of the Union**«
18. 6. februar 2003 »**President Bush: "World Can Rise to This Moment"**«
19. 26. februar 2003 »**President Discusses the Future of Iraq**«
20. 8. marec 2003 »**War on Terror**«
21. 17. marec 2003 »**President Says Saddam Hussein Must Leave Iraq Within 48 Hours**«
22. 19. marec 2003 »**President Bush Addresses the Nation**«
23. 22. marec 2003 »**President Discusses Beginning of Operation Iraqi Freedom**«
24. 5. april 2003 »**Operation Iraqi Freedom**«

25. 10. april 2003 “**President's Message to the Iraqi People**”

26. 12. april 2003 »**Operation Iraqi Freedom**«

27. 1. maj 2003 »**President Bush Announces Major Combat Operations in Iraq Have Ended**«

8. ELEMENTI PROPAGANDE

8.1. IDEOLOGIJA IN NAMEN PROPAGANDNE KAMPANJE

Ideologijo propagande lahko opredelimo kot nekaj, kar občinstvu zagotavlja oziroma omogoča koherenten pogled na svet, s katerim lahko obvladujejo družbeno in politično realnost (Jowett in O'Donnell, 1992: 213). To pomeni, da ideologija določa vrednote, prepričanja, navade in obnašanje, pa tudi načine dojemanja in mišljenja, s katerimi se ljudje v neki družbi strinjajo do te mere, da vse to predstavlja neke splošno sprejete norme glede tega, kaj je zaželeno in kaj je treba narediti.

Vsaka propagandna kampanja (pravzaprav vsak dogodek, govor ...) je umeščena v okvire določene ideologije. Ideologija, čeprav posredno prisotna, vpliva na eni strani na propagandista, njegove cilje in metode, na drugi strani pa na ciljno javnost in njene reakcije. Ideologija ameriške strani poudarja participacijo državljanov, demokratično politično strukturo in svobodno kapitalistično ekonomijo. Glavna stalnica ameriške ideologije je svoboda. Upoštevanje vrednot in sklicevanje nanje so uporabljali praktično vsi predsedniki. Philip Abbott (v Euchner 1990: 109) je zapisal: »Predsednik za predsednikom, pa najsi zagovarja reformo ali varčevanje, skuša upravičiti svojo politiko tako, da Ameriko opominja na njene korenine, njene vrednote in te povezuje s tekočimi težavami. Pri tem pa skuša vzpostaviti narodno enotnost glede težave tako, da zahteva predanost in odrekanje.« Tukaj gre največkrat za neko primerjavo: Amerika (dobra stran) primerja, kako daleč stran od ideoloških načel Združenih držav je nasprotna stran (slaba stran).

Bush je govore načrtoval tako, da je teme razlagal na preprost način, pravzaprav jih je reduciral na čisto osnovno raven, kjer so bili razumljivi vsem, in jih poleg tega še poenostavil

tako, da je izpostavil že prej omenjeno primerjavo med dobrim (Amerika, demokracija) in zlim (sovražne države). Seveda Bush ni bil prvi, ki je uporabil to primerjavo. Že predsednik Ronald Reagan (predsednik je bil med 20. januarjem 1981 in 20. januarjem 1989) je konflikt med ZDA in Sovjetsko zvezo opisoval kot večni konflikt med dobrim in satanom (glej Gorenc, 2002: 84). Enak vzorec ločevanja med dvema stranema je uporabljal tudi 43. predsednik Združenih držav George W. Bush.

Če pogledamo primer protiteroristične vojne in vojne v Iraku, ni težko ugotoviti, da je na eni strani svobodna, demokratična Amerika, na drugi strani pa sovražnik, ki zanika osnovne demokratične pravice svojim državljanom in predstavlja grožnjo za svet. Bush je to jasno povedal že nekaj ur po napadih 11. septembra 2001: »Amerika je bila cilj napada zato, ker smo najsvetlejše znamenje svobode in priložnosti za svet. Nihče ne bo ugasnil te luči.« V istem govoru je še dodal: »Amerika, naši prijatelji in zavezniki delujemo skupaj s tistimi, ki želijo mir in varnost v svetu, držimo skupaj, da bi zmagali v vojni proti terorizmu.« Na drugo stran pa je takoj nato postavil zlo: »Danes je naš narod videl zlo, najhujše zlo človeške nravi.«

To dvojnost, eno in drugo stran, je kasneje še večkrat izpostavil. Primer je iz dneva, ko se je začel napad na Afganistan, 7. oktobra 2001, ko je spet jasno povedal, da obstajata le dve strani: »Danes smo usmerjeni na Afganistan, toda bitka je širša. Vsak narod mora sprejeti odločitev. V tem konfliktu ni nevtralnega ozemlja. Če katera koli vlada sponzorira razbojnike in morilce nedolžnih, je to postala tudi sama. Tako odločitev bo sprejela osamljeno in na lastno tveganje.«

Seveda pa predsednik Bush ni edini, ki promovira demokratične vrednote in ideale kot bistvo ameriške družbe. Zanimiva je »definicija«, ki jo je o ZDA postavil državni sekretar Colin Powell. V elektronski publikaciji ameriškega zunanjega ministrstva »American Internationalism« (<http://usinfo.state.gov/journals/itps/0803/ijpe0803.htm>; 21. 8. 2003) je v uvodu zapisal: »Čast in darilo Ameriki je, da je lahko narod nad narodi, katerega ljudje in prizadevanja se dotaknejo vsakega naroda na zemlji. Skozi univerzalne sanje o svobodi, enakosti in napredku smo postali država, ki združuje veliko različnih kultur, idej, pogledov in talentov. To nam je dalo bogato raznolikost, ki nas še danes dela močne. S to močjo pa prihaja tudi velika odgovornost in želja, da sodelujemo v mednarodni družbi. S ponosom trdimo, da Amerika v svetu spodbuja svobodo, demokracijo, svobodno trgovino in razvoj. Ljudem, ki so že preveč trpeli, želimo dati varnost. Želimo navdihniti druge in se pustiti navdihniti od

drugih držav, da bi skupaj delali s ciljem mirne in bogate prihodnosti. Besede niso dovolj. Američani smo se zavezali, da vizije spremenimo v dejanja.«

Ameriška ideologija tako ni samo nekje v ozadju prisotna, pač pa je postavljena v ospredje in večkrat poudarjena - na način, ki ne pušča nobenega dvoma. Hkrati je ideologija svobode, pravice, demokracije stalnica Bushevih govorov. Je celo opravičilo za vojaška posredovanja: »Združene države ne bodo dovolile, da bi nam nevarni režimi grozili z najbolj uničujočimi orožji« (29.1.2002). Deset mesecev kasneje (5.10.2002) je bil Bush še bolj konkreten, ko je neposredno omenil vrednote, ki jih Irak in s tem Sadam Husein ogroža: »Miru in varnosti ne moremo pustiti v rokah tega krutega in nevarnega človeka.« S tem je hkrati, v enem stavku, spet postavil mejnik med obema bregovoma – ZDA kot zagovornice miru in varnosti ter na drugi strani iraški voditelj kot neposredna nevarnost. Tako dvojnost je tudi sicer zelo pogosto uporabljal. Nekaj dni pred napadom na Irak jo je spet izpostavil (8.3.2003): »Po vsem svetu in povsod v Ameriki dobri ljudje upajo na in prosijo za mir. Naš cilj je mir. (...) Ljudje morajo spoznati, da dovoljevati nekemu, da kljubuje svetu in razvija orožje za osvajanje in množične uboje, nikakor ni mir, to je laž. Miru se bomo približali šele takrat, ko bodo teroristi izgubili bogatega pokrovitelja in zagovornika in ko bo diktator popolnoma in dokončno razorožen.«

8.1.1. NAMEN PROPAGANDNE KAMPANJE

Namen propagandne kampanje pomeni vplivati na ljudi, da sprejmejo in potrdijo neke navade, ki so po meri propagandista, ali pa da sprejmejo določene oblike vedenja. Prav tako je lahko namen propagande ohraniti in okrepiti legitimnost določenih institucij ali organizacij. V vsakem primeru pa je namen propagande ta, da ljudje sprejmejo ideologijo propagandista (Jowett in O'Donnell, 1992: 214).

Propaganda vedno poteka z nekim ciljem. Gre pravzaprav za vojno, pa ne v klasičnem pomenu oboroženega spopada, pač pa za vojno za javno mnenje in za pridobivanje podpore. Najprej je treba zmagati na informacijski fronti in to zmago kasneje, med samim potekom nekega kriznega dogajanja, še vzdrževati. To se je pokazalo tudi v času pred napadom na Irak, ko je zelo intenzivno potekala taka vojna za informacijski nadzor in pridobivanje javnega mnenja. Zanimivo je, da je bila ta vojna na informacijski fronti časovno daljša od samih operacij v Iraku (do uradno razglašenega konca vojne 1. maja 2003).

V času pred in med protiteroristično vojno je ameriška administracija stalno preverjala javno mnenje in javno podporo. Ta je bila odločno na strani ZDA, kljub temu pa je bilo treba upravičiti vojno in predvsem motivirati ljudi in jih prepričati v uspeh. Pred začetkom protiteroristične vojne, v času po terorističnih napadih na ZDA, je ameriški administraciji to uspelo: 16. septembra 2001 je v skupni raziskavi ameriškega dnevnika New York Times in televizijske mreže CBS kar 85 odstotkov Američanov ocenjevalo, da bi ZDA morale izvesti vojaško akcijo proti avtorjem terorističnih napadov. Med temi jih je 75 odstotkov podpiralo vojaško akcijo, četudi bi ta terjala žrtve med nedolžnimi civilisti (STA, 16.9.2001).

Tudi po začetku napadov na Afganistan je George Bush, kljub visoki podpori, nadaljeval z javnimi nastopi, v katerih je vlival zaupanje, hrabil in pojasnjeval. Nikakor ni dopustil, da bi javnost iskala informacije, ampak je redno sam servisiral medije in pojasnjeval namen dogodkov (popolnoma drugače, kakor je bilo recimo v času nesreče v Černobilu, ko so uradne informacije do medijev prišle šele po nekaj dneh, pred tem pa so mediji sami pisali zgodbe o tem, koliko žrtev je bilo in koliko škode je bilo povzročene). Že na dan začetka napadov na Afganistan, ko se je začela vojaška operacija »*Trajna svoboda*«, 7. oktobra 2001, je Bush nagovoril Američane: »Na moj ukaz je vojska Združenih držav začela napad na teroristična oporišča in vojaške cilje talibanskega režima v Afganistanu. S temi natančnimi akcijami preprečujemo uporabo afganistanskega ozemlja za teroristična oporišča in napadamo vojaške zmogljivosti talibanskega režima. V operaciji se nam je pridružila naša trdna zaveznica Velika Britanija. Drugi tesni prijatelji, med njimi Kanada, Avstralija, Nemčija in Francija, pa so obljubili enote za nadaljevanje operacije. Več kakor 40 držav na Bližnjem vzhodu, v Afriki, Evropi in Aziji je odobrilo prelete in pristanke. Še veliko več jih sodeluje pri obveščanju. Podpira nas kolektivna volja vsega sveta.« S takimi nagovori ni le dosegal namena, to je podporo v javnosti, ampak je hkrati krepil zavedanje o vrednotah, v katere pa spada tudi solidarnost oziroma podpora drugih držav, v smislu »nismo sami, svet je z nami«.

Namen Bushevih nagovorov je bil doseči podporo in odobravanje, pot do teh ciljev pa je gradil sistematično in načrtno. Tako je v nadaljevanju prej omenjenega nagovora ljudem naslikal podobo družbe, v kateri manjkajo vse vrednote, ki Američanom pomenijo veliko. Pojasnil je, da Talibani niso izpolnili njegovih zahtev. Američani pa bodo, tako Bush, ne samo napadali vojaške cilje, ampak bodo metali tudi hrano, zdravila in druge potrebščine sestradanim in trpečim afganistanskim moškim, ženskam in otrokom, saj so ZDA prijatelj afganistanskega ljudstva. Bush je potem spomnil, da je ta vojaška akcija del boja proti

terorizmu, ki je druga fronta v vojni, ki se je že začela na diplomatskem in obveščevalnem področju. Poudaril je, da se mora vsaka država odločiti, na katero stran se bo postavila, nevtralnih ozemelj ni. »Vsakemu moškemu in vsaki ženski v naši vojski – vsakemu mornarju, vsakemu vojaku, vsakemu pilotu, vsakemu obalnemu stražarju, vsakemu marincu – zdaj pravim: naša naloga je določena, naši cilji so jasni. Naš namen je pravičen. Povsem se zanesem na vas. Na voljo vam bomo dali vse, kar rabite, da opravite svojo dolžnost.« Govor pa je zaključil z besedami: »Od 11. septembra dalje cela generacija mladih Američanov drugače gleda na svobodo, na njeno ceno, na dolžnosti in žrtve, ki jih zahteva. Boj divja zdaj na več frontah. Ne bomo omahovali, ne bomo odnehali, ne bomo klecnili in ne bomo klonili. Mir in svoboda morata zmagati. Hvala vam! Naj Bog še naprej blagoslavlja Ameriko!«

George Bush je bil leto kasneje soočen s še enim izzivom: prepričati domačo in mednarodno skupnost, da je vojna v Iraku nujna in edina rešitev »problema Sadama Huseina«. Takrat mednarodno in tudi domače javno mnenje ni bilo tako enotno na njegovi strani, saj so potekale številne demonstracije, pa tudi veliko svetovnih voditeljev se ni strinjalo z vojaškim posegom v Iraku, vsaj ne brez odobritve Združenih narodov. Namen Bushevih govorov pa je bil spet isti: pokazati in dokazati, da je vojna utemeljena in da je cilj upravičen. V njegovem letnem nagovoru 2003, 28. januarja, se je zelo očitno pokazala pripravljenost na vojno (naj tukaj spomnim, da je v nagovoru Američanom leto dni prej, v času ko je potekala vojna proti terorizmu, prvič omenil Irak v t.i. osi zla – skupaj z Iranom in Severno Korejo). Z govorom je Bush poskušal dokazati in pokazati, da se ZDA ne bojijo spopada, da so prepričane v uspeh in nujnost posega v Iraku. Skušal je dokazati, da alternative ni. Brez dvoma je pokazal, da se zaveda, da ga svet posluša in da si želi mednarodne podpore. Pa tudi podpore doma, saj je javnomnenjska raziskava, ki sta jo 13. januarja 2003 objavila ameriška televizija CNN in časnik USA Today, pokazala, da je zaradi gospodarskih težav ter možnosti vojne z Irakom in Severno Korejo priljubljenost ameriškega predsednika Georgea Busha dosegla najnižjo raven po terorističnih napadih na ZDA septembra 2001. Kot so pokazali izidi, je Bushevo politiko januarja 2003 odobraval 58 odstotkov Američanov, medtem ko je podpora ameriškemu predsedniku mesec dni prej znašala še 63 odstotkov¹¹ (STA/AFP, 14.1.2003). Kljub temu je

---

¹¹ Močno se je zmanjšal tudi delež ljudi, ki so podpirali zunanjo politiko ameriškega predsednika: medtem ko je Busha oktobra podpiralo še 58 odstotkov državljanov ZDA, je bilo januarja (anketo so opravili med 9. in 11. januarjem 2003) z njim zadovoljnih le 53 odstotkov. 55 odstotkov vprašanih je menilo, da Bush ne posveča dovolj pozornosti gospodarstvu, 41 odstotkov jih je menilo, da to ne drži, medtem ko sta dva odstotka trdila, da predsednik gospodarstvu namenja celo preveč pozornosti. (Vendar pa je imel Bush, kot je navajala AFP, navzlic temu še vedno višjo podporo kot so jo v tretjem letu svojega mandata imeli njegovi predhodniki Jimmy Carter, Ronald Reagan in Bill Clinton.)

podpora ameriškemu vojaškemu posredovanju v Iraku rahlo narasla, tako da je znašala 56 odstotkov, decembra pa je bila za en odstotek nižja¹².

Verjetno se je Bush zavedal tega, da podpora javnosti za napad na Irak ni tako velika, kot je bila v času protiteroristične vojne. Ob tem seveda ne morem trditi, da je samo Bush s svojimi propagandnimi sporočili vplival na javno mnenje in na spreminjanje podpore v javnosti. Se je pa brez dvoma zavedal, da lahko da svoj prispevek ter da mora biti propaganda zelo intenzivna in da bo vojna za družbeno podporo trajala dalj časa. Zato jo je tudi začel prej. Že 16. avgusta 2002 je med novinarsko konferenco dejal: »Nihče ne sme dvomiti v to, da se ta človek (Sadam Husein, op. p.) norčuje iz sveta, da zastruplja svoje ljudi, da povzroča težave v tamkajšnjem delu sveta, da si želi orožja za množično uničevanje. Uporabil bom vso sodobno obveščevalno opremo, da bom lahko sprejel pametno odločitev, kako na najboljši način ohraniti mir v svetu in kako na dolgi rok najbolje zaščititi svobodo.«

Tudi kasneje je v govorih, v katerih je bila tema tudi Irak, ponavljal, da je Sadam Husein grožnja za svet in da mora biti ta grožnja odstranjena. Naslednji primer je iz njegovega nagovora 14. septembra 2002: »S podpiranjem terorističnih skupin, zatiranjem lastnih ljudi in razvijanjem orožja za množično uničevanje navkljub številnim resolucijam Združenih narodov se je režim Sadama Huseina pokazal kot velika in naraščajoča nevarnost. Če bi trdili drugače, bi zanikali dokaze. Če bi verjeli, da ima ta režim dobre namene, bi s tem ogrozili življenje milijonov ljudi in mir v svetu. To je tveganje, ki ga ne smemo sprejeti. Zaradi ponavljajočih se kršitev so se Združeni narodi znašli v težkem in hkrati odločilnem trenutku: Ali naj se resolucije Združenih narodov spoštujejo in uveljavljajo, ali naj se jih zavrže brez kakršnih koli posledic? Ali bodo Združeni narodi služili namenu, zaradi katerega so bili ustanovljeni, ali bodo postali nepomembni?«

---

¹² Za primerjavo povejmo, da so javnomnenjske raziskave v času zalivske vojne pokazale, da je kar 80 odstotkov anketiranih sredi februarja leta 1991 odobravalo ravnanje tedanjega predsednika Busha ob zalivski krizi in da je kar 86 odstotkov ljudi odobravalo kopensko vojno v Iraku (glej Jowett in O'Donnel, 1992: 5).

8.2. KONTEKST, V KATEREM SE POJAVI PROPAGANDA

Kontekst propagande opredeljuje prevladujoče vzdušje v družbi, ki ga mora propagandist upoštevati. Kontekst pomeni tudi kulturo družbe, tradicijo, izkušnje, zgodovino in mite. Prav tako kontekst pomeni dogodke, ki so se zgodili, in interpretacijo teh dogodkov. V primeru, ko gre za čas vojne, je smiselno upoštevati tudi izkušnje posamezne države v vojni in njene (ne)uspehe (Jowett in O'Donnell, 1992: 214).

Če zdaj najprej pogledam protiteroristično vojno, ni težko ugotoviti, da je bil Bush postavljen pred težko nalogo. Če je želel uspešno posredovati svoje sporočilo, ga je moral umestiti v kontekst. To pa je bilo zelo težko glede na to, da Talibani in njihov režim (pa tudi Afganistan kot država) sploh niso bili poznani. Torej je bilo treba to nasprotno stran v propagandnih sporočilih najprej sploh definirati. Talibanski režim se je do dogodkov 11. septembra 2001 zelo redko pojavljal v medijih. Ne le Bush v svoji komunikaciji, tudi mediji so bili po terorističnih napadih soočeni z dilemo, kako poročati o nečem (ali nekom) in kako predstaviti karakterje, ki neki skupini pripadajo, če so bili pred tem v bistvu odsotni in se v medijskih podobah niso pojavljali. Gill Branston, vodja dodiplomskega oddelka na šoli za novinarstvo, medije in kulturološke študije na univerzi v Cardiffu, in Roy Stafford, samostojni sodelavec profesorjev na področju medijev, v svoji knjigi »Media Students Book« (Branston in Stafford, 1996: 83) trdita, da gre tu za način reprezentacije. **Reprezentacija** je način, na katerega se predstavi dogodka ali kar realnost. Gre pravzaprav za to, da so medijske podobe ali glasovi vedno le konstrukcije, pa če so še tako realistični. Reprezentacija pa je v bistvu še več kot le konstrukcija. Postavlja namreč vprašanje, kako so bile skupine ali dogodki, ki obstajajo izven medijev, reprezentirani v medijskih produktih.

Afganistan in talibanski režim sta bila od septembrskih dogodkov dalje ena osrednjih tem medijskega poročanja. Pred tem pa ni bilo tako, saj sta se v medijih le redko pojavljala (tiskovne agencije AP, DPA, STA):

- Mediji so 20. decembra 2000 poročali, da je Varnostni svet Združenih narodov potrdil resolucijo o uvedbi embarga na trgovino z orožjem proti talibanskemu režimu v Afganistanu, če ta v tridesetih dneh ne izroči Osame bin Ladna.

- Kasneje so mediji talibanski režim spet omenjali mesec dni kasneje, 19. januarja 2001, ko so začele veljati sankcije, ki so jih Združeni narodi uvedli proti talibanskemu režimu zaradi podpore Osami bin Ladnu.
- Marca 2001 so bili v medijskih agendah zabeleženi dogodki in kritike na račun talibanskega uničevanja predislamskih kulturnih spomenikov v Afganistanu, med njimi tudi največja kipa stoječega Bude v Bamijanu.
- Kabul je bil kasneje spet v središču medijske pozornosti šele v začetku avgusta 2001, ko so Talibani zaradi domnevnega širjenja krščanstva v Afganistanu aretirali 24 sodelavcev nemške človekoljubne organizacije.

Dogodki v septembru 2001 pa so akterje, države, okolja in kulture, ki so bili prej le mimogrede omenjeni in večini javnosti nepoznani, postavili v središče. Kar je pomenilo, da je treba nekaj govoriti na novo, in predvsem, da je treba to »nekaj« umestiti v pravi kontekst. Treba je bilo najti način, da bo javnost novice sprejela kot atraktivne, verodostojne in pomembne, po drugi strani pa so morale različne javnosti dobiti informacije na tak način, da so bile reakcije zavezniške koalicije v različnih javnostih upravičene. Za predstavitev Talibanov in Afganistana so v veliki meri poskrbeli mediji, kljub temu pa je svoje mnenje dodal tudi predsednik Bush. Primer je iz njegovega nagovora 20. 9. 2001, torej devet dni po terorističnih napadih: »Z afganistanskimi ljudmi so grdo ravnali – mnogi stradajo in mnogi so pobegnili. Ženske ne smejo hoditi v šolo. Ljudi zapirajo že zato, ker imajo televizijski sprejemnik. Religijo določajo voditelji. Moškega lahko zaprejo zato, ker njegova brada ni dovolj dolga. ZDA spoštujejo ljudi v Afganistanu. Nenazadnje smo njihov največji vir humanitarne pomoči. Obsojamo pa talibanski režim. Ne samo da zatira lastne ljudi, ampak s sponzoriranjem, oskrbovanjem in nudenjem zavetja teroristom ogroža cel svet. S tem, ko pomaga in sodeluje pri umorih, je talibanski režim sam morilec.«

Predsednik Bush pa je zelo odločno v kontekst postavil tudi sam napad (20. 9. 2003): »11. septembra so sovražniki svobode začeli vojno proti naši državi. Američani poznamo vojne že iz preteklosti – vendar pa so bile v zadnjih 136 letih to vojne na tujem, razen eno nedeljo leta 1941. Američani poznamo vojne izgube – vendar ne v mirnem jutru v centru velemesta. Američani poznamo nepričakovane napade – vendar se nikoli doslej ni zgodil napad na tisoče civilistov. Vse to se nam je zgodilo v enem samem dnevu in ko je padla noč, je bil to drugačen svet - svet, v katerem je v nevarnosti sama svoboda.« Tako je Bush hkrati povedal, da je tokrat drugače, zato bodo tudi reakcije drugačne.

Ko govorim o kontekstu, ki je za propagando zelo pomemben, moram dodati, da se vsaka vojna že sama po sebi umešča v nek kontekst preteklih vojn. Tako je bila v času zalivske vojne zelo močna primerjava ali vsaj poskus primerjave z Vietnamom, kar je takratni predsednik Bush starejši skušal odločno zanikati. Vlada in vojaške oblasti so iskale načine, da so upravičile dejstvo, da se bodo ameriški vojaki (še enkrat) bojevali izven svoje domovine. Ameriške oblasti so vztrajno zatrjevale, da Zaliv ne bo ponovitev »nesrečnega konflikta v Aziji« oziroma da vojna ne bo še en Vietnam, predsednik Bush pa je zatrjeval, da če že mora priti do vojne, »obljubim, da ne bo mračnega konca« (»Excerpts from President's News Conference on Crisis in Gulf«, New York Times, 1. 12. 1990 v Kendrick, 1994: 59).

16. januarja 1991 je predsednik Bush v televizijskem govoru dejal: »Američanom sem že obljubil, da to ne bo še en Vietnam, to pa danes tukaj ponavljam. Naše enote bodo imele najboljšo možno podporo v celem svetu, od njih ne bomo zahtevali, da se borijo z eno roko zvezano na hrbtu« (Kendrick, 1994: 59).

Taka javna obljuba je bila kmalu zatem »prevedena« še v izdelke popularne kulture – televizijske oddaje. Michelle Kendrick z Washington State University (Kendrick, 1994: 60) omenja dva televizijska dokumentarca, posneta in predvajana leta 1991: »Desert Storm: The Victory«, ki ga je posnel CNN, in »Desert Triumph« v produkciji CBS. Dokumentarca sta bila predvajana med in po zalivski vojni, osnovni namen pa je bil oblikovati konsistentno podobo in zgodbo o ameriški zmagi ter zagotoviti, da bo zalivska vojna med širšim občinstvom sprejeta kot legitimna in upravičena. Poleg tega pa sta tudi ta dva dokumentarca prepričevala, da ne gre za še en Vietnam.

V času priprav na vojno v Iraku 2003 pa se je seveda pojavljala primerjava z zalivsko vojno. Ko je predsednik Bush skušal to vojno umestiti v nek kontekst, si je večkrat pomagal tako, da je opominjal na čas po zalivski vojni in na to, da je Sadam Husein vedno znova kršil dogovore in resolucije Združenih narodov: »Sadam Husein je prelomil vsako obljubo, ki jo je dal Združenim narodom in svetu po invaziji na Kuvajt leta 1991. Varnostni svet Združenih narodov je sprejel 16 resolucij, s katerimi je skušal preprečiti, da bi bil Irak grožnja mednarodnemu miru in varnosti. Sadam Husein je prekršil prav vsako od teh 16 resolucij – ne enkrat, ampak večkrat« (14.9.2002).

Ameriška administracija pa je morala zelo odločno zanikati tudi primerjavo vojne v Iraku 2003 z Vietnamom (spet Vietnam!). Posebno po koncu »uradne« vojne, ko so se pojavljali

napadi na ameriške in zavezniške vojake v Iraku. Obrambni sekretar Donald Rumsfeld je 30. junija 2003 novinarjem na njihovo vprašanje, ali lahko situacijo v Iraku primerjajo z Vietnamom, dejal, da se take primerjave sicer pojavljajo, vendar se on z njimi ne strinja, saj gre zdaj za drug čas, drugo obdobje in drug kraj (LA Times-Washington Post, 30.6.2003; www.latwp.com).

Še en element v analizi konteksta lahko omenim – pričakovanja tega, kar bo vojni sledilo. Propagandist si vsekakor želi, da bi povojno stanje opisal tako, da bi ga ljudje želeli doseči. V govoru 20. 9. 2001 je Bush zatrdil: »Ne glede na to, ali pripeljemo sovražnike k pravici ali pravico k sovražnikom, pravica se bo zgodila.« V govoru 5. oktobra 2002 pa je dejal: »Če bo treba uporabiti silo, da bi dobili Sadama Huseina, bodo Združeni narodi v sodelovanju z drugimi državami pomagali Iračanom obnoviti in oblikovati pravično vlado. Nismo v sporu z iraškim ljudstvom, ki je vsakodnevno žrtev zatiranja Sadama Huseina. Oni bodo prvi, ki bodo pridobili z njegovim padcem.« V State of the Union Address 28. januarja 2003 pa je zagotovil: »Tudi Iračanom bomo zagotavljali hrano, zdravila, zaloge in svobodo, kot to že počnemo skupaj z zavezniki v Afganistanu.«

8. 3. IDENTIFIKACIJA PROPAGANDISTA

Identifikacija propagandista pomeni določiti vir propagande. To je ponavadi institucija ali organizacija, glavno vlogo propagandista pa opravlja tudi posameznik, ponavadi vodja te institucije. Preprosto bi lahko rekli, da propagandista najlažje definiramo tako, da se vprašamo, kdo bo pridobil največ. Prav tako lahko na ključno osebo – propagandista sklepamo tudi iz vrednot, ideologije in konteksta propagandne akcije, ki so istočasno tudi vrednote in ideologije propagandista (Jowett in O'Donnell, 1992: 215).

V času vojne se na obeh straneh pojavijo institucije in organizacije, ki širijo propagandna sporočila. Gotovo pa je, da so najbolj uspešne tiste, ki so najbolj verodostojne, ki torej imajo najbolj verodostojno osebo, ki širi propagando. Brez dvoma (ameriški) predsednik je taka oseba. Predsednik je danes prvi govorec v državi. Ker so predsedniški govori postali ključna metoda za informiranje o politikah in tudi za iskanje podpore zanje, se je izrazito razširila sama količina govorov. V osemdesetih je imel predsednik Gerald Ford trikratno količino

govorov v primerjavi z Dwightom Eisenhowerjem, Jimmy Carter je imel v svojem predsedniškem mandatu povprečno en govor dnevno, Bill Clinton pa v svojih prvih 100 dneh toliko, da so strokovnjaki ugotavljali, da bo razvrednotil položaj¹³ (glej Hart, 1994). Kot še ugotavlja Roderick Hart, profesor s področja medijev in politične komunikacije, si je mogoče dandanes predstavljati predsednika kakršnega koli pač že, tudi koruptivnega in tudi nesposobnega, samo tihega ne.

Poleg tega je treba upoštevati tudi to, kar je v svojih dolgoletnih raziskavah predsedniških kampanj ugotovil Robert E. Denton, da imajo predsedniki med krizami skoraj monopolen položaj nad informacijami, dostop do medijev in avtonomijo pri odločanju (Denton, 1998). Hkrati v javnosti vedno prevladuje tisto mnenje, ki ga zagovarjajo tisti akterji, ki so najbolj verodostojni, najglasnejši ali pa preprosto najbolj prepričljivi. V času kriz se dojemanje realnosti in nevarnosti spremeni. Ljudje potrebujejo nekoga, ki jim razlaga dogajanje. Kar ljudje vidijo ter slišijo, to verjamejo. Po drugi strani pa je tudi res, kar je zapisal izvršni urednik dnevnika Washington Post, da mediji »publiki ne ponujajo tega, kar bi morala vedeti, ampak tisto, kar hoče slišati« (Milharčič, 2002).

Če se vrnemo k akterjem, ki lahko oblikujejo predstave v času zaostrenih varnostnih razmer, ki torej nastopajo v javnosti, lahko trdimo, da so to predvsem vplivni posamezniki, politiki, državni voditelji, nevladne organizacije, mediji, akterji iz mednarodne skupnosti ipd. (glej Prezelj, 2000: 486). Še posebej pa velja izpostaviti tiste, ki sistematično skušajo vplivati na zaznave javnosti: službe za odnose z javnostmi, diplomatska predstavništva, obveščevalne službe in službe, ki izvajajo psihološko vojskovanje. Ti akterji stopajo bolj ali manj intenzivno in sistematično v najbolj občutljive faze mnenjskega procesa, kamor sodijo zaznavanje perečega problema in seznanjanje z njim, zavzemanje mnenj in stališč o njem ter javno formuliranje in soočanje argumentov za njegovo reševanje.

V času od terorističnih napadov na ZDA pa vse do vojne v Iraku predsednik Bush seveda ni bil edini propagandist. V soglasju z njim so v javnosti nastopali tudi drugi člani ameriške vladne administracije. Med njimi njegova svetovalka za nacionalno varnost Condoleezza Rice, obrambni minister Donald Rumsfeld in državni sekretar Colin Powell.

---

¹³ Dwight David Eisenhower, 34. predsednik Združenih držav, je to funkcijo opravljal med letoma 1953 in 1961; 38. predsednik Gerard Rudolph Ford med 1974 in 1977; James Earl Carter, 39. predsednik po vrsti, od 1977 do 1981, William Jefferson Clinton pa kot 42. predsednik ZDA od 1993 do 2001.

Pogled v zgodovino pokaže, da je Washington že zgodaj začel ustanavljati organe, ki so bili podpora predsedniku. Franklin Roosevelt je ustanovil **Urad za vojne informacije** (Office for War Information). Njegov namen je bil oblikovati popolno sporočilo. Harry Truman in Dwight Eisenhower sta potem oblikovala **Informacijski urad ZDA - USIA**. Ta se je v času hladne vojne zoperstavljal idejam iz komunističnega sveta. Ne tako daleč nazaj pa je Bill Clinton ustanovil poseben **urad za oblikovanje in pošiljanje sporočil in informacij Srbom v času Miloševićevega režima**.

Tudi v času protiteroristične vojne (čeprav več kot deset mesecev po septembrskih terorističnih napadih) so se oblikovale posebne institucije, ki naj bi podpirale boj proti Al Kaidi in drugim podobnim organizacijam. 26. julija 2002 je ameriški kongres po ostri debati podprl ustanovitev novega ministrstva, imenovanega **ministrstvo za domovinsko varnost**, ki je združilo 22 vladnih agencij in ministrstev v eno. Odločitev o novem ministrstvu se je uresničila po tem, ko so prišli na dan podatki, da naj bi pred 11. septembrom 2001 obstajala opozorila o možnosti terorističnega napada in da varnostno-obveščevalne agencije, kot sta FBI in CIA, niso ukrepale, kljub temu, da so imele na voljo precej informacij, da se nekaj pripravlja.

Tukaj lahko omenim tudi **Odbor za demokracijo, človekove pravice in delo** v okviru ameriškega zunanjega ministrstva. Namen Odbora je, kakor je zapisal urednik »The New Republik« John B. Judis, spodbujati demokracijo kot sredstvo, ki zagotavlja varnost, stabilnost in napredek za ves svet, ter »identificirati in ovaditi režime, ki svojim državljanom ne dajejo možnosti izbire svojih voditeljev na svobodnih, poštenih in transparentnih volitvah« (Judis, 2003).

»The Independent Task Force on Public Diplomacy« (sponzorira ga ameriški Odbor za zunanje zadeve) trdi, da bi morale ZDA, če bi hotele učinkovito premagati terorizem (v to kategorijo boja proti terorizmu lahko štejemo tudi vojno v Iraku, ki jo ZDA vsekakor povezujejo z bojem proti terorizmu), narediti več na področju komunikacije z muslimanskim svetom, trdi Peter G. Peterson, predsednik Odbora za zunanje zadeve (Peterson, 2002). Nujno bi bilo, da bi ameriška javna diplomacija začela na področju zunanje politike drugače razmišljati in da bi tudi oblikovala nove strukture. Vse to s ciljem pridobivanja mednarodne podpore in sodelovanja. To pa pomeni, da bi morale ZDA težiti k temu, da bi bolje (s)poznale stališča in navade drugih držav in tudi bolje komunicirale svojo politiko navzven (spet s

ciljem pridobivanja podpore). To pa zahteva, da je javna diplomacija vgrajena v ameriško zunanjo politiko. Ne smemo namreč pozabiti, da (negativna) podoba, ki jo ima država navzven, ni ločena od zunanje politike, ampak da zunanja politika vpliva na podobo države. In obratno: tudi podoba države navzven vpliva na zunanjo politiko, saj pomaga pri pridobivanju podpore ali pa jo zmanjšuje (res pa je tudi, da podporo »prinesejo« tudi finančna pomoč ali celo grožnje). Verjetno ne pretiravamo, če rečemo, da imajo ZDA danes precej težav s svojo zunanjo podobo (Peterson, 2002).

8.4. STRUKTURA PROPAGANDNE ORGANIZACIJE

Definirati strukturo propagandne organizacije pomeni opredeliti močno, centralizirano organizacijo, ki ima tudi možnost odločanja (ali osebo, ki ima to možnost in pravico). Znotraj take organizacije obstaja oseba na vrhu hierarhije. Vodja ima posebno moč, da pritegne in obdrži ljudi v organizaciji. Ta moč vključuje elemente ideologije, karizmo ali/in možnost identifikacije z občinstvom. Struktura pomeni tudi oblikovanje določenih ciljev in metod za njihovo doseganje (Jowett in O'Donnell, 1992: 216).

Pomembno je, da so sporočila, ki prihajajo v javnost, konsistentna in redna. V ameriški vladi nimajo enotne organiziranosti ministrstev. Vsako od ministrstev, agencij in uradov je avtonomno v svoji organiziranosti, nazivih delovnih mest, plačah in proračunu. Posledica tega je, da je izjemno težko primerjati naloge ljudi, ki v posameznih vladnih institucijah delajo v odnosih z javnostmi. Vsako od ministrstev in Izvršni urad predsednika imajo svoje urade, uprave, agencije in administracije in v večini primerov imajo samostojno organizirane oddelke za odnose z javnostmi (Ferfila in Kos, 2002: 350 – 351). Javnostim in množičnim medijem so najbolj izpostavljena štiri ministrstva: zunanje, obrambno, finančno in pravosodno ministrstvo. Zunanje in obrambno ministrstvo vsakodnevno organizirata novinarske konference in imata v svojih stavbah posebne prostore, namenjene za srečanja s predstavniki medijev (Ferfila in Kos, 2002: 351).

Malo širši pogled na propagandno organizacijo pa lahko, poleg predsednika in njegove ekipe, vključi tudi druge vire, ki so javno nastopali in predstavljali argumente za in proti. Po raziskavi organizacije za raziskovanje ameriških medijev FAIR (Fairness&Accuracy In

Reporting), objavljeni 18. marca 2003, so ameriške televizije večino časa za komentarje in ocene na temo Iraka namenjale trenutnim in nekdanjim ameriškim uradnikom, predstavnikom administracije, ter izključevale nasprotna, skeptična mnenja, ki so nasprotovala vojni v Iraku. Glavne ugotovitve omenjene raziskave (izpeljali so jo med 30. januarjem 2003 in 12. februarjem 2003) so bile naslednje (www.fair.org, "In Iraq Crisis, Networks Are Megaphones for Official Views")¹⁴:

- 76 odstotkov vseh virov na televizijah so bili tedanji ali nekdanji člani administracije. Podobno je bilo 75 odstotkov vseh ameriških virov tedanjih ali nekdanjih članov administracije.
- V času, ko je 61 odstotkov Američanov v raziskavah javnega mnenja menilo, da je treba dati več časa inšpektorjem in diplomaciji (raziskava 6. februarja 2003), je bilo le šest odstotkov ameriških virov na štirih ameriških TV mrežah skeptičnih glede vojne v Iraku.
- Virov, ki bi bili povezani s protivojnimi aktivnostmi, pravzaprav ni bilo. Na štirih TV mrežah so bili le trije od skupno 393 virov identificirani kot povezani s protivojnimi aktivnostmi, kar je manj kot en odstotek. Med vsemi ameriški viri, ki so nastopili na televizijskih mrežah, je bilo takih še manj – le eden od skupaj 267 virov, kar predstavlja manj kot pol odstotka vseh virov.

Podrobnejša analiza pa je še pokazala, da je bilo več kot dve tretjini (267 od 393) vseh virov, ki so nastopili, iz ZDA. Med temi je bilo 75 odstotkov ali takratnih ali nekdanjih članov vlade ali vojaških uradnikov. Samo eden od uradnih virov je izrazil šibak skepticizem ali nasprotovanje vojni. Tudi če pogledamo vse, ameriške in ne-ameriške vire, jih je bilo kar 76 odstotkov (297 od 393) tedanjih ali upokojenih članov administracije. Taka prevlada uradnih virov zagotavlja, da bo neodvisno mnenje le težko zastopano.

Med vsemi uradnimi viri jih je bilo 75 odstotkov (222 od 297) povezanih ali z ameriško ali s katero od vlad, ki so podpirale Bushevo stališče do Iraka. Le štirje med temi 222 viri (dva odstotka) so bili skeptični ali nasprotniki vojne v Iraku.

Dvajset od teh uradnih virov (sedem odstotkov) jih je predstavljalo iraško vlado, 19 (šest odstotkov) pa jih je predstavljalo druge države, večinoma prijateljsko razpoložene do ZDA. Ostalih 96 virov – tisti, ki niso imeli povezave z vlado – je imelo malo bolj uravnoteženo

---

¹⁴ V raziskavi je FAIR preučila 393 virov, ki so nastopili v novicah, povezanih z Irakom, v večernih poročilih na štirih TV mrežah: **ABC** World News Tonight, **CBS** Evening News, **NBC** Nightly News and **PBS**'s NewsHour with Jim Lehrer. Raziskavo so začeli en teden pred in končali en teden po govoru ameriškega državnega sekretarja Colina Powella v Združenih narodih.

mnenje: 26 odstotkov teh neuradnih virov je zavzemalo skeptično ali kritično pozicijo do vojne v Iraku. V času, ko je 61 odstotkov vprašanih v raziskavi javnega mnenja, ki jo je izvedla mreža CBS 5. in 6. februarja 2003, izjavilo, da bi morale ZDA počakati in dati več časa Združenim narodom in inšpektorjem, je le 16 od 68 ameriških gostov (24 odstotkov), ki niso bili člani administracije, izrazilo tako mnenje.

Če pogledamo še enkrat, je 68 virov, kar je 17 odstotkov vseh virov na televiziji, predstavljalo skeptično ali kritično pozicijo glede na ameriško vojno politiko – od uradnikov Bagdada do ljudi, ki so jih skrbeli načrti Busheve administracije.

8.5. CILJNA JAVNOST

Ciljna javnost je javnost, ki jo propagandist izbere in pri kateri naj bi dosegel svoj cilj oziroma namen. Propagandno sporočilo je namreč namenjeno tisti javnosti, ki naj bi bila koristna in uporabna za propagandista – če se seveda odzove pozitivno. Sodobne raziskovalne metode omogočajo natančno definiranje ciljnih javnosti, s tem pa tudi tistih njihovih lastnosti, na katere želi propagandist vplivati (Jowett in O'Donnell, 1992: 218).

Tudi analiza ciljne javnosti oziroma ciljnih javnosti je zelo pomemben del analize propagandne kampanje. Včasih je bila propaganda namenjena preprosto množični javnosti, kjer pravzaprav ni bilo nobene diferenciacije med različnimi ciljnimi skupinami. Nove tehnologije in raziskave o segmentaciji trga pa so omogočile, da se tudi propagandist poslužuje večje selektivnosti ob tem, ko pošilja svoja propagandna sporočila. Že na začetku analize govorov ameriškega predsednika sem zapisala, da sem v analizo vključila le govore, ki so bili namenjeni širši javnosti, da pa so zelo pomembni tudi govori, ki so namenjeni posameznim javnostim. Naj ob tem že takoj povem, da je predsednik Bush imel tudi govore, ki so bili namenjeni recimo državnim voditeljem, državam podpornicam in državam, ki so bile skeptične. Posebej je nagovarjal vojake in posebej iraško ljudstvo. Zanimivo je, da je Bush te specifične skupine včasih nagovarjal čisto posebej, v govorih, ki so bili že v osnovi namenjeni tem skupinam. Euchner (1990: 126) trdi, da je nagovarjanje javnosti v drugih državah običajna poteza ameriških predsednikov. Njihov namen je lahko okrepiti pogajalsko pozicijo ameriškega predsednika v odnosu do voditeljev držav, v katerih nagovarja javnost. Še bolj pogosto pa s svojimi nagovori ameriški predsednik želi okrepiti ali spodbuditi pozitivno javno mnenje javnosti v teh ciljnih državah.

Primer govora, ki je bil neposredno namenjen tuji javnosti, je govor 10. aprila 2003, ko je predsednik Bush poslal sporočilo iraškemu ljudstvu. Sporočilo je bilo sicer kratko, a odločno (mimogrede, ta njegov nagovor je na spletu na voljo tudi v arabskem jeziku). Bush se je na začetku najprej predstavil: »Sem George W. Bush, predsednik Združenih držav.« Potem je nadaljeval z orisom ciljev, ki jih ZDA in zavezniki želijo doseči v Iraku, nato pa se je spet obrnil na Iračane: »Združene države in zavezniki spoštujemo Iračane. Poskušamo vse, da bi zaščitili življenja nedolžnih Iračanov. Začenjamo razdeljevati hrano, vodo in zdravila. Naš edini sovražnik je Sadamov brutalni režim – ta režim pa je tudi vaš sovražnik.« Zaključil pa je z zagotovitvijo: »Nočna mora, ki jo je Sadam Husein povzročil vašemu narodu, bo kmalu mimo. Vi ste dobri in sposobni ljudje, dediči velike civilizacije, ki sodeluje z vsem človeštvom. Zaslužite si več kot le tiranijo, pokvarjenost in mučilnice. Zaslužite si živeti kot svobodni ljudje. Vsakemu prebivalcu Iraka zagotavljam: vaš narod bo kmalu svoboden.«

Spet drugič pa se je na posamezne skupine izven Amerike obračal tudi z govori, ki jih je sicer namenil Američanom. V govoru 20. septembra 2001, s katerim je sicer nagovarjal kongres in Američane, je nagovoril tudi Talibane in jim postavil nekaj konkretnih zahtev, o katerih se ni bil pripravljen pogajati: »Nocoj Združene države Amerike postavljajo naslednje zahteve Talibanom: oblastem Združenih držav predajte vse voditelje Al Kaide, ki se skrivajo v vaši deželi. Izpustite vse tuje državljane, vključno z ameriškimi, ki ste jih po krivici zaprli. Zaščitite tuje novinarje, diplomate in humanitarne delavce v vaši državi. Takoj in dokončno zaprite vse vadbene centre teroristov v Afganistanu, pristojnim oblastem predajte vse teroriste in vse, ki jih podpirajo. Združenim narodom zagotovite neomejen dostop do vadbenih centrov, tako da se prepričamo, da ne delujejo več. O teh zahtevah se ne bomo pogovarjali ali pogajali.« Taki nagovori imajo (enako kot v primeru nagovorov iraškemu ljudstvu ali Sadamu Huseinu) velikokrat obliko grožnje (Euchner 1990: 126): omenjajo razvoj orožja, teroristična dejanja, človekove pravice, vojaške akcije in podobno, kljub vsemu pa so te izjave pogosto namenjene vplivanju na domačo javnost (predstavljajo se argumenti, kaj nasprotna stran, po ameriških merilih, ne počne prav).

17. marca 2003 je Bush v svojem govoru nekaj stavkov namenil Iračanom: »Veliko Iračanov me nocoj lahko poslušate v prevedenem radijskem prenosu. Zanje imam sporočilo. Če bomo morali vojaško posredovati, se bomo usmerili proti nezakonito postavljenim osebam, ki vodijo vašo državo, in ne proti vam. Ko jim bo naša koalicija odvzela moč, vam bomo

razdelili hrano in potrebna zdravila. Uničili bomo aparat terorja in vam pomagali zgraditi nov Irak, ki bo uspešen in svoboden. V svobodnem Iraku ne bo več vojne niti nasilja proti vašim sosedom, nič več tovarn strupov, nič več usmrtitev nasprotnikov, nič več mučenja in ugrabitev. Tirana kmalu ne bo več. Dan vaše osvoboditve je blizu.«

Če se še malo vrnem na začetek vojne proti terorizmu: takrat je ameriška televizijska mreža CNN poročala, da ZDA načrtujejo medijsko ofenzivo v Afganistanu, usmerjeno na tamkajšnje ljudstvo, s katero želijo povzročiti razdor med prebivalstvom in talibanskim režimom. CNN se je pri tem sklicevala na visokega predstavnika ameriške vlade. Ameriške oblasti naj bi razmišljale, da bi pri tem uporabile radijsko postajo Voice of America in lokalne postaje v Pakistanu, med njimi tudi katarsko televizijsko postajo Al Džazira. Po poročanju CNN naj bi imela medijska ofenziva predvsem tri sporočila in sicer, da ameriške akcije niso usmerjene proti islamu ali muslimanom, ampak proti Osami bin Ladnu in njegovi »sprevrženi« obliki islama; da bodo ZDA nudile Afganistanu humanitarno pomoč in da se zavedajo, da večina afganistanskega prebivalstva ne skriva bin Ladna.

Na drugi strani se je Bush v svojih govorih neposredno obrnil tudi na tiste narode, ki so nudili podporo ZDA (20. 09. 2001). »V imenu ameriškega naroda se zahvaljujem svetu za veliko podporo. Amerika ne bo nikoli pozabila zvokov naše himne, ki je igrala v Buckinghamski palači, na pariških ulicah in pri berlinskih Brandenburških vratih. Ne bomo pozabili molitve otrok pred našo ambasado v Južni Koreji ali solidarnostne molitve v mošeji v Kairu. Prav tako ne bomo pozabili trenutkov tišine in dnevov žalovanja v Avstraliji, Afriki in Latinski Ameriki.«

Podobno je nagovoril zbrane v Beli hiši ob dnevu, ko je minilo šest mesecev od terorističnih napadov (11.3.2002): »Diplomatski predstavniki zavezniških držav, člani kongresa, kabineta, vrhovnega sodišča, člani ameriških oboroženih sil, predstavniki vojaške koalicije iz vsega sveta, dragi gostje, dame in gospodje, dobrodošli v Beli hiši.«

Večina govorov pa je bila vendarle namenjena širši ameriški javnosti, ki jo je ponavadi nagovoril kar takoj na začetku govora. Na dan terorističnih napadov, 11.9.2001, je tako začel svoj govor: »Dober večer. Danes, moji dragi sodržavljeni, sta bila napadena naš način življenja in naša svoboda.« 20.9.2001 je dejal podobno: »Nocoj se želim zahvaliti svojim dragim sodržavljanom, za vse, kar ste že storili, in za vse, kar še boste.« Američane je

neposredno povabil k poslušanju tudi 19.3.2003: »Moji dragi sodržavljani, prav zdaj so ameriške in zavezniške sile v prvih fazah vojaške operacije, s katero želimo razorožiti Irak, osvoboditi tamkajšnje ljudi in zaščititi svet pred veliko nevarnostjo.«

Velikokrat pa je bilo že iz samega nagovora jasno, da govori Američanom, ker je uporabljal prvo osebo množine: »Nocoj smo se srečali po dveh najtežjih, hkrati pa najbolj zanosnih mesecih v zgodovini našega naroda« (8.11.2001).

Ameriški predsednik, kakor je vidno tudi iz primerov, je poimenovanju oziroma naslavljanju ciljnih javnosti namenjal precej pomena, saj se je zavedal, da ga morajo ljudje najprej poslušati, da bi mu lahko tudi verjeli. Poslušali pa bodo prej, če bodo neposredno nagovorjeni. Hkrati pa je Bush poskušal nagovarjati čim širšo javnost, da bi se čim več ljudi počutilo vključenih in povabljenih zraven.

8.6. MEDIJSKE TEHNIKE

Analizirati medijske tehnike v okviru propagande pomeni ugotoviti načine, na katere propaganda uporablja medije, katere medije uporablja, kako se mediji odzivajo na različna sporočila, kako jih interpretirajo in posredujejo naprej. Sodobna propaganda pravzaprav uporablja vse razpoložljive medije – tisk, radio, televizijo, film, računalnike, plakate, srečanja, osebne stike, govore, stripe, imena ulic, spomenike, kovance, znamke, knjige, poezijo, glasbo, športne dogodke, nagrade ... Prav tako je pri definiranju medijskih tehnik treba upoštevati uporabo tona in zvoka, sloganov, vizualnih podob, slik, simbolov, grafike in barv (Jowett in O'Donnell, 1992: 219-220). Mediji namreč že dolgo ne opravljajo več samo informativnih funkcij. Tega se je zavedal tudi ameriški predsednik, ki je svoje nastope tudi medijsko skrbno načrtoval, predvsem pa se je zavedal, kaj vse mediji lahko naredijo (dosežejo), zato je te njihove sposobnosti skušal obrniti sebi v prid.

Kot sem pravkar zapisala, mediji opravljajo več funkcij. Med najpomembnejše sodijo (Ferfila, 2000: 903):

- a) *nadzorovanje vladnega delovanja* (mediji naj bi bili sposobni in dolžni javnosti posredovati informacije o škodljivem oziroma neprimernem delovanju vlade in njenih uslužbencev);
- b) *volilna izbira* (mediji naj bi politični javnosti predstavili možnosti volilne izbire), dajanje informacij o javnih politikah (množični mediji naj bi posredovali čim več dejstev in idej o javnih politikah);
- c) *dajanje informacij o javnih politikah* (množični mediji naj bi posredovali čim več dejstev in idej o javnih politikah).

Če pa pogledam na čas krize (vojne), potem bi na osnovi doslej analiziranega rekla, da mediji:

- razlagajo pretekle dogodke,
- interpretirajo trenutne dogodke,
- oblikujejo (ustvarjajo) dogodke,
- napovedujejo ali vsaj predvidevajo prihodnje dogodke,
- nadzorujejo tok informacij, ki prihajajo v javnost,
- gradijo konsenz v družbi in
- krepijo nacionalno identiteto.

S tem, ko sem govorila o ciljnih javnostih, sem že prišla tudi do medijskih tehnik, ki so uporabljene, da propagandist doseže izbrano ciljno skupino. Gre za to, kateri medij bo izbran in kako. Če ostanem pri govorih predsednika Busha, ni težko ugotoviti, da je bila njegova strategija preprosta – »going public«. Namen je bil, da njegove govore sliši čim več ljudi. In nasprotno, da sporočila in nagovore nasprotne strani vidi in sliši čim manj ljudi. Tak način pa ni nič novega. V osemdesetih letih so v Veliki Britaniji celo prepovedali objavljanje izjav članov terorističnih organizacij in njihovih podpornikov. To so storili na zahtevo tedanje britanske premierke Margaret Thatcher, ki je trdila, da je najbolj učinkovit način za preprečitev terorizma ta, da se terorizmu prepreči publiciteta (www.cfrterrorism.org/terrorism/media2.html, 1.8.2002).

Tudi države, ki zakonsko ne regulirajo medijskega pokrivanja terorizma, včasih vseeno pozovejo medije, naj ne objavljajo posnetkov teroristov in njihovih sporočil – naj bo to zaradi interesa nacionalne varnosti ali pa zato, da s tem onemogočijo teroristom, da bi širili svoje ideje. Tudi po terorističnih napadih 11.9.2001 je Busheva administracija pozvala ameriške

medijske hiše, naj ne predvajajo posnetkov Osame bin Ladna, saj bi ti lahko vsebovali kodirana sporočila z navodili za morebitne prihodnje napade. Svetovalka za nacionalno varnost Condoleezza Rice je 10. oktobra 2001 sklicala sestanek s predstavniki osrednjih ameriških televizijskih hiš ABC, CBS, NBC, CNN in Fox in jim svetovala, da naj bi bilo vsakršno bodoče predvajanje izjav skupine Osame bin Ladna Al Kaide skrajšano in v nekaterih primerih tudi popolnoma umaknjeno iz predvajanja. Kmalu po sestanku Condoleeze Rice s predstavniki osrednjih televizijskih postaj se je tiskovni predstavnik Bele hiše Ari Fleischer sestel s predstavniki osrednjih ameriških časopisov in od njih zahteval, da ne objavljajo celotnih sporočil Osame bin Ladna (Jackson 2002). Mediji v ZDA so se po teh pogovorih odločili, da bodo nevtralizirali za ameriško javno mnenje neprijetne informacije. Medijska podoba Amerike je bila v prvih mesecih po napadih tako idilična, da je ni bilo več mogoče ločiti od reklamnih spotov, ki novačijo prostovoljce za oborožene sile (Milharčič, 2001).

Ker se mi zdi področje uporabe medijev zelo zanimivo, predvsem pa zato, ker sem že prej v nalogi zapisala, da so mediji pravzaprav edini posrednik med virom informacij (vlado) in javnostmi, ga v nadaljevanju natančneje analiziram. Začenjam pa z analizo medijev v času zalivske vojne leta 1991, ki je pomenila prelom v medijskem poročanju v marsikaterem pogledu in je tudi pomembno vplivala na kasnejše oblike medijskega poročanja.

8.6.1. MEDIJSKE TEHNIKE V ČASU ZALIVSKE VOJNE 1991

Vietnamsko vojno nekateri imenujejo prva televizijska vojna (Prezelj, 2000: 487). Zanj pa tudi velja, da se mediji niso preveč podrejali državni cenzuri. Kasneje so bile objavljene celo obtožbe na račun medijev, da naj bi bili krivi za poraz v Vietnamu: kritičnost medijev in medijska podpora opozicijskim idejam proti vojni naj bi povzročila poraz v vojni. Po porazu v Vietnamu se je Pentagon odločil, da ne sme nikoli več izgubiti vojne odnosov z javnostmi (Segal, 1994: 390). Prav tako sta vojaška in politična elita v ZDA pri načrtovanju intervencije v Kuvajtu upoštevali že kar tradicionalni imperativ javnosti glede majhnega števila žrtev v vojni. James Burk (1994: 16) je ugotovil, da se je nasprotovanje korejski in vietnamski vojni v ameriški javnosti povečevalo premosorazmerno z naraščanjem števila žrtev. Tudi pri posegu v Somaliji (1992-93) je ameriško javno mnenje odreklo podporo mirovni operaciji ravno tako

zaradi žrtev. Zgodovina ameriških vojaških intervencij torej kaže, da ima javnost veliko vlogo, zato je za državo najbolje, da sodeluje že pri oblikovanju javnega mnenja.

V invazijah na Grenado in Panamo ter v zalivski vojni je ameriška administracija uporabila **sistem novinarskih ekip** (press pool), kar ji je olajšalo uporabo komunikacijskih tehnik v odnosih z javnostmi. Program je bil oblikovan tako, da so novinarji razvili empatičen občutek do intervencije (Prezelj, 2000: 488) v Kuvajtu in se identificirali s celotnim vojaškim aparatom. Tako so novinarji, ki so bili člani takih ekip, morali sprejeti številne omejitve glede področij gibanja in vsebine tistega, o čemer so poročali. Vsaka kršitev teh omejitev bi pomenila izključitev iz novinarske ekipe (Williams, 1992: 164). Večina novic med zalivsko vojno je tako izvirala iz novinarskih konferenc in iz novinarskih ekip, ki so potovale z vojsko. Tako poročanje je bilo odprto za vse medijske hiše, informacije pa so bile seveda cenzurirane ali vsaj previdno oblikovane. Tudi javno mnenje je v času obeh operacij (Puščavski ščit – Desert Shield in Puščavski vihar – Desert Storm) podpiralo odločitev obrambnega ministrstva za omejitve medijskega dostopa. Williams navaja podatek, da je 80 odstotkov Američanov podpiralo Pentagonove omejitve medijev, 60 odstotkov Američanov pa je celo verjelo, da je obstajala potreba po še večjem nadzoru.

Novinarji na terenu, ki niso bili del sistema novinarskih ekip, so se pritoževali, da so imeli težave predvsem s tem, da jim je vojska zaplenila posnetke, nekaterim so grozili, da jim bodo ukinili akreditacijo in jih odpeljali iz regije, preprečevali pa so jim tudi dostop do določenih območij, če so pisali kritične članke o vojni. Glavno opravičilo vojske pa je bilo, da motijo njihovo delo (Prezelj, 2000: 488).

Lance Bennet (1994: 29) z oddelka za komunikacije na univerzi v Washingtonu poroča, da so v času zalivske vojne v ameriški administraciji in oboroženih silah vsem pomembnejšim uradnikom dnevno pošiljali **diskete z uradnimi stališči**, nadzorovali pa so tudi informacijske luknje v svoji strukturi, ki so jih mediji izkoriščali. V javnost so preko medijev pošiljali odlomke pisem vojakov, kar naj bi vplivalo na čustva občinstva, vsak dan so novinarjem pošiljali ogromno (nepomembnih) podrobnosti, določali so novice dneva, predvajali posnetke »pametnih orožij«, ki vedno vsa zadenejo cilj. Niso pa pokazali posledic ostalega orožja, ki je bilo namenjeno predvsem masovnemu uničevanju. Bennet (v Prezelj, 2000: 488) je ugotovil, da televizijske hiše, ko želijo objektivizirati svoje poročanje o oboroženem konfliktu, velikokrat povabijo priznane strokovnjake iz obrambnega in varnostnega področja. Problem

pa je v tem, da mnogo teh ljudi poklicno ali honorarno svetuje ameriški vladi. Cilj administracije je bil pač prikazati vojno brez smrti. Temu je bil, poleg posnetkov, prilagojen jezik. Uporabljali so izraze »sekundarne posledice« za mrtve civiliste, »zmanjševanje sovražnikovih kapacitet« za mrtve vojake in uničeno civilno infrastrukturo, »mehke tarče« za ljudi (glej Williams, 1992: 159).

8.6.2. MEDIJSKE TEHNIKE V ČASU PROTITERORISTIČNE VOJNE

Če pogledamo primer protiteroristične vojne, ni težko ugotoviti, da dvomov o glavnem krivcu ni bilo: Osama bin Laden je bil glavni osumljenec in glavni krivec, skupaj s svojo organizacijo Al Kaida, in temu primerno je bil tudi predstavljen in označen v javnosti. Tovrstne označitve so se začele pojavljati v ameriških medijih že pred napadom na Afganistan, pravzaprav takoj po terorističnih napadih na WTC in Pentagon. Mediji so bili dobesedno preplavljeni s tovrstnimi označitvami. Res pa je, da je imela administracija pri pridobivanju javnega mnenja takrat lažje delo (v primerjavi z zalivsko vojno), saj je svoj »del posla« opravil pogled na porušena nebotičnika WTC v New Yorku, na številne prostovoljce, ki so pomagali in mnogi med njimi izgubili življenje, in seveda na podatke o številu žrtev terorističnega napada. Vse to so še podkrepile napovedi o gospodarski škodi, ki naj bi jo napad povzročil kratkoročno in tudi na dolgi rok. Busha je konec septembra 2001 podpiralo 86 odstotkov državljanov. To je podpora, ki se lahko primerja le še s podporo njegovemu očetu po zalivski vojni (89-odstotna podpora) in s podporo predsedniku Trumanu ob koncu druge svetovne vojne – tega je podpiralo 87 odstotkov Američanov (glej Matthews in drugi, 2001: 23).

Pri analizi vplivov na javno mnenje je treba upoštevati, da gre v primeru dogodkov po 11. septembru in kasneje vojne v Afganistanu za poseben primer, saj je bil konsenz po napadih prav neverjetno močan, javno mnenje je bilo enotno in je tako v en glas obsojalo napade in krivce. Informacije so se pretakale v bistvu nemoteno. Med kasnejšimi ameriški napadi na Afganistan se je podpora intervenciji zmanjševala skladno s tem, da napadi niso prinašali bistvenih (predvsem pa vidnih) učinkov, saj glavnega osumljenca bin Ladna niso našli, padale so civilne žrtve, vse, kar je bilo vidno na posnetkih, pa je bila uničena že tako revna in nerazvita dežela. Ameriška javnost je sicer podpirala odločitev predsednika, da je krivce treba

kaznovati, vendar pa se je pojavljalo tudi vse več tistih, ki so opozarjali na neprimernost in tudi neučinkovitost napada na državo Afganistan.

Po terorističnih napadih se je pojavilo vprašanje, koliko oziroma do kam lahko ameriška administracija posega v medijski prostor. Bela hiša je zbrala direktorje največjih hollywoodskih filmskih hiš in se z njimi dogovarjala o spremembi politike filmskih scenarijev. Akcijski filmi, v katerih teroristi ugrabijo letalo ali avtobus, niso bili zaželeni. Bela hiša je take odločitve sicer imenovala *javna diplomacija* (SSKJ pravi, da je diplomacija *dejavnost, ki se ukvarja z zunanjo, mednarodno politiko*). »Lahko ji rečete javna diplomacija ali javne zadeve ali psihološka vojna. Če hočete govoriti povsem odkrito, pa je to propaganda,« pa je zapisal nekdanji ameriški veleposlanik pri OZN in posebni odposlanec za Balkan Richard Holbrooke (2001a).

Če sem pri zalivski vojni omenila, da se je uveljavil sistem novinarskih ekip, velja pri protiteroristični vojni dodati, da je ameriško obrambno ministrstvo uvedlo izrazito restriktivno politiko glede gibanja ameriških novinarjev na samih bojiščih v Afganistanu, čeprav so ameriški mediji poslali na območje Pakistana, držav Perzijskega zaliva, Uzbekistana in severnih predelov Afganistana številne novinarje. Stopnja omejenosti dostopa novinarjev do bojišč, je bila še večja kot je bila v vseh dotedanjih operacijah ameriške vojske. Nad tolikšnim omejevanjem dostopa do informacij so bili presenečeni tudi t.i. ameriški veterani komunikacij, kot je npr. Barry Zorthian, glavni predstavnik za stike z javnostmi v Vietnamu med leti 1964 in 1968. Po njegovem mnenju je bila kontrola informacij tokrat veliko večja in ostrejša kot v času Vietnamske vojne (glej Becker, 2001).

8.6.3. MEDIJSKE TEHNIKE V ČASU VOJNE V IRAKU

Tudi v vojni v Iraku 2003 se je pokazala novost v poročanju z vojnega območja. Novinarji oziroma novinarske ekipe so namreč sledili in spremljali vojaške konvoje zavezniških sil. Zato so bili tudi zelo izpostavljeni, posledično pa je bilo več novinarjev ubitih. Hkrati pa je tako »skupno potovanje« pomenilo, da so novinarji snemali pod nadzorom vojske, ki je skrbno pazila na to, kaj so poročali in posneli.

Na drugi strani pa so bile tudi druge televizijske mreže, ki niso bile pod nadzorom zavezniških sil. Tako je ameriški obrambni sekretar Donald Rumsfeld 23. marca 2003 na

ameriški televiziji CBS protestiral proti posnetkom ubitih in ujetih domnevnih ameriških vojakov, ki jih je objavila iraška televizija, povzela pa arabska Al Džazira in tudi CBS. Rumsfeld je omenjene posnetke označil kot kršitev ženevskih konvencij (Ženevska konvencija o ravnanju z vojnimi ujetniki v 13. členu zahteva, da morajo biti vojni ujetniki zaščiteni pred zanimanjem javnosti in ne smejo biti postavljeni na ogled¹⁵).

Dejstvo, da je ameriško centralno poveljstvo omejevalo poročanje iz Iraka, potrjuje tudi protest evropske RTV zveze, ki je 2. aprila 2003 protestirala proti omejitvam, ki jih je ameriško centralno poveljstvo v Katarju uvedlo proti nekaterim medijem, ki so poročali z juga Iraka. Kot je RTV zveza zapisala v sporočilu za javnost, ameriško centralno poveljstvo aktivno omejuje neodvisno zbiranje podatkov o dogajanju na jugu Iraka, ameriške in britanske sile pa so nekatere novinarje in snemalce zadržale ter jih poslale nazaj v Kuvajt (dnevno časopisje, 3.4.2003).

Kar se je pokazalo že po terorističnih napadih 2001, se je potrdilo tudi v času vojne v Iraku. Namreč, da so se morali novinarji držati določenih (nenapisanih) pravil pri poročanju z vojnega območja. Posledice nespoštovanja pravil je občutil tudi eden redkih zahodnih novinarjev v Bagdadu Peter Arnett. Arnetta je vodstvo ameriške televizijske postaje NBC odpustilo, ker je 30. marca 2003 v pogovoru za iraško državno televizijo izrazil mnenje, da mora ameriška vojska spreminjati načrte zaradi nepričakovano trdoživega iraškega odpora (STA, 1.4.2003). Dobitnik Pulitzerjeve nagrade za poročanje o vietnamski vojni za tiskovno agencijo AP je še dejal, da so prvotni zavezniški vojaški načrti propadli zaradi iraškega odpora. Dejal je tudi, da je od iraških prijateljev slišal, da med Iračani narašča nacionalizem in odpor do Američanov in Britancev. Največji »greh«, ki so mu ga očitali njegovi nekdanji delodajalci, pa je, da je na iraški televiziji povedal, da zaradi poročil o iraških civilnih žrtvah in iraškem odporu v ZDA narašča nasprotovanje vojni. Peter Arnett se je v naslednji dan v jutranjem programu televizije NBC sicer opravičil za »napačno presojo«, vendar dodal, da ni povedal nič takega, kar ne bi bilo znano že vsem. Tiskovna predstavnica televizije NBC Allison Gollust pa je dejala, da Arnett ne bi smel dati pogovora za iraško televizijo v času vojne in da ni bilo prav, ker je izražal svoja mnenja.

---

¹⁵ Ženevska konvencija o ravnanju z vojnimi ujetniki je bila podpisana 12.8. 1949, uveljavljena je bila 21.10.1950, v Sloveniji pa 19.03.1992 (http://www.sigov.si/mzz/zunanja_poli/multi/vica.html)

Britanski tabloid Daily Mirror pa je še isti dan, kot je Arnett dobil odpoved, sporočil, da ga je zaposlil. Daily Mirror je tako na naslovnici z velikimi črkami zapisal: »Amerika ga je odpustila, ker je govoril resnico.« Arnett je za časopis izjavil, da je še vedno pretresen, ker so ga odpustili, in da poroča resnico o tem, kar se dogaja v Bagdadu, zaradi česar se ne bo opravičil (STA, 1.4.2003).

Seveda pa je nad medijskim poročanjem bedela tudi nasprotna stran. Tako je iraško ministrstvo za informiranje televizijsko mrežo Al Džazira obvestilo, da njenemu dopisniku iz Bagdada prepoveduje nadaljevanje novinarskega dela, od nekega drugega poročevalca iste televizije pa so zahtevali, naj čimprej zapusti državo. Televizija je izrazila obžalovanje zaradi te, kot so se izrazili, »presenetljive in neupravičene odločitve« iraških oblasti in prekinila delo vseh svojih poročevalcev v Iraku, še naprej pa da bo predvajala posnetke in neposredne prenose dogajanja v Iraku.

8.7. POSEBNE TEHNIKE

Jowett in O'Donnellova (1992: 221) pravita, da je praktično nemogoče sestaviti popoln seznam propagandnih tehnik, saj je propaganda preveč kompleksna¹⁶. Kljub vsemu pa obstajajo določena načela in ameriški predsednik se je v svojih govorih posluževal številnih tehnik, ki so imele namen podkrepiti njegovo argumentacijo in moč njegovih besed. Že samo uporaba določenih, široko prepoznavnih besed ali besednih zvez ali podob ima neposreden vpliv na to, kako ljudje vidijo neke dogodke. Tako si hitro ustvarijo mnenje o nekom, če tega v opisih povežemo z neko drugo osebo, ki je širše prepoznana in zanjo že veljajo neke lastnosti. Če nekoga imenujemo sovražnik, to poslušalstvu veliko pove. Podoben učinek, ki okrepi moč govora, je sklicevanje na narod, skupne vrednote ali celo svet kot celoto. Preko analize govorov, pa tudi novic na splošno, se je izkazalo, da imajo tisti dogodki, ki pritegnejo največjo pozornost javnosti, neke skupne elemente (pravimo jim novičarski faktorji), ki povzročajo to okrepljeno pozornost. V ameriški družbi je poseben element, ki vpliva na ljudi, da so bolj sprejemljivi pri dojetanju in da bolj močno čutijo podobno kot govorec, tudi

---

¹⁶ Že Aristotel je trdil, da mora prepričevalec uporabiti vsa razpoložljiva sredstva prepričevanja. Goebbels je zapisal, da je vsako sredstvo, ki služi namenu osvajanja množic, dobro. Qualter pa je dejal, da je treba upoštevati štiri osnovne kriterije za uspešno propagando: ljudje jo morajo videti, razumeti, si jo zapomniti in posledično delovati (Jowett, O'Donnell, 1992: 221).

omenjanje Boga. Še posebej to velja za ta čas, ki ga analiziram, ko je nasprotnik imel »drugega Boga«. In končno, zdi se mi tudi, da je bila kot ena od posebnih tehnik, uporabljenih v Bushevih govorih, tudi omemba orožja za množično uničevanje, ki naj bi ga Sadam Husein imel ali naj bi ga vsaj razvijal. Pri tem je tudi zanimivo, da je to element, ki se ni omenjal pri bin Ladnu. Kljub temu pa je Bush uspel tudi bin Ladna povezati s tem orožjem – opozarjal je namreč na to, kaj bi bilo, če bi Osama to orožje le imel, dobil pa naj bi ga, brez težav, od Huseina. V nadaljevanju natančneje analiziram pravkar omenjene posebne tehnike.

8.7.1. SOVRAŽNIK

Tako v primeru Osame bin Ladna kot tudi v primeru Sadama Huseina ugotovimo, da sta oba prikazana (v govorih predsednika Busha) kot grožnja. To pa ni naključno, saj je med metodami vplivanja na javnosti in javno mnenje zelo učinkovito, če nasprotnika prikažemo v čim slabši luči. Prezelj (2000: 487) temu pravi »hitlerizacija« ali »demonizacija« Sadama Huseina v času pred in med zalivsko vojno. Njegov videz in ravnanje sta bila prikazana enako negativno kot dejanja Hitlerja pred in med drugo svetovno vojno¹⁷. Enako lahko ugotovimo v primeru Osame bin Ladna - tega so primerjali tako s Huseinom kot s Hitlerjem in občinstvo ga je sprejelo kot popolnoma negativno osebnost.

Ameriški predsednik George Bush je zelo pogosto in zelo nazorno poimenoval in opisoval nasprotnika, ponavadi se namreč ni zadovoljil zgolj s poimenovanjem sovražnik ali nasprotnik. Irak, skupaj z Iranom in Severno Korejo, je poimenoval »os zla«. Huseina je označeval kot grožnjo za človeštvo, edino rešitev pa videl v njegovi dokončni odstavitvi. Šest mesecev po terorističnih napadih (11. marec 2002) je v nastopu pred javnostjo že govoril o Iraku oziroma Huseinu in je dejal: »Soočeni smo s sovražnikom, ki je brezobzirno ambiciozen in ne upošteva niti zakonov niti moralnih pravil«. Leto dni po napadih in pol leta pred vojno v Iraku (14. septembra 2002) je v svojem govoru citiral nekdanjega vodjo komisije Združenih narodov za nadzor orožja v Iraku Richarda Butlerja. Bush je dejal, da je Richard Butler po letih izkušenj prišel do zaključka, da osnovni problem Iraka ostaja sama narava režima ter da

---

¹⁷ Popolnoma enako se je dogajalo tudi v času vojne v Jugoslaviji. Philip Hammond (http://emperors-clothes.com/articles/hammond/war_of_words_and_pictures.htm; 22.1.2004) je zbral nekaj poimenovanj za Slobodana Miloševića, tedanjega jugoslovanskega predsednika, ki so se pojavila v medijih: srbski mesar, mesar iz Beograda, mesar z Balkana, najbolj zlobni diktator v Evropi po Adolfu Hitlerju, psihopat, srbski tiran, mož brez milosti, gospodar vojne ipd.).

je Sadam Husein morilski diktator, ki je zasvojen z orožjem za množično uničevanje. Še bolj odločen je bil nekaj dni kasneje, 5. oktobra, ko je v nagovoru državljanom dejal: »Irak vodi verjetno najbrutalnejši diktator na svetu, ki je že kriv genocida s kemičnim orožjem, ki je naročil mučenje otrok, institucionaliziral sistematično posilstvo žena in hčerk svojih nasprotnikov. Nikakor ne moremo pustiti usodo miru in varnosti v rokah tega krutega in nevarnega človeka.«

V povezavi s Huseinom se je pojavila še ena primerjava, ki je sicer dvignila veliko prahu. Italijanski premier Silvio Berlusconi je v pogovoru za britanski tednik *The Spectator* (pogovor je bil v italijanskih medijih objavljen 11. septembra 2003, www.24ur.com, 11.9.2003) dejal, da je bil fašistični diktator Mussolini bistveno boljši kot Sadam Husein. Mussolini, kot je poudaril, »vsaj ni nikogar umoril« in je ljudi »le pošiljal na počitnice v izgnanstvo.« Na te izjave se je takoj odzvala italijanska opozicijska levica. »Berlusconijeve besede bi lahko bile kaznovane kot *fašistična propaganda*,« je ocenil vodilni predstavnik opozicijske stranke Levi demokrati Fabio Mussi.

Tudi Mick Hume (1997: 17) trdi podobno, ko analizira »nacifikacijo« Srbov v poročanju o dogodkih v Bosni in kasneje na Kosovem: »Moderne družbe, v splošnem, ne verjamejo v hudiča. Celo zahodne cerkve so morale ponovno definirati pogled na pekel in prekletstvo glede na sodobne čase. V kar pa le verjamemo, so nacisti, kot moderni predstavniki pekla na zemlji.«

S to medijsko tehniko, označiti sovražnika kot nacista, se ukvarja tudi Hammond (2000: 24 – 35), ki poleg pravkar omenjene tehnike govori še o dveh – tehniki primerjanja s hladno vojno in tehniki poudarjanja etičnosti ter barbarstva. Njegov argument je, da ko mediji poročajo o krizi ali vojni, poročanje gradijo na osnovi nekaterih že znanih dejstev. Če je ljudem nekaj blizu in znano, je lažje posredovati nove informacije. On je svojo teorijo razvijal na primeru vojne v Jugoslaviji, podobno pa lahko analiziramo tudi poročanje v času zalivske vojne, protiteroristične vojne in napada na Irak. Pokaže se, da mediji lahko zelo vplivajo na javno zaznavanje udeleženi v sporu in da s svojim postavljanjem na eno ali drugo stran tudi javno mnenje postavijo na isto stran.

Tako je medijsko poročanje v času oboroženih konfliktov v Srbiji spominjalo na čas hladne vojne, ko so se stvari prikazovale črno-belo (Kavran v Hammond, 2000: 25). Na eni strani je

bil komunistični režim, na drugi tržna demokracija, na eni totalitarizem, na drugi svoboda. Pri tem se je »spregledalo«, da je Srbija kljub vsemu imela izvoljeno vlado, da so neodvisni opozicijski mediji obstajali pred bombardiranjem, nekateri so, vsaj delno, delovali tudi med bombardiranjem.

Enako črno-belo prikazovanje lahko opazimo tudi v času zalivske in protiteroristične vojne ter vojne v Iraku. Gre za dobro utrjeno delitev na »dobre« in »slabe«. John B. Judis pravi, da Američani ločujejo dobro od zlega ter režime, ki jih je vredno podpirati, od tistih, ki si tega ne zaslužijo, preko pojma demokracija, s tem pa je podpora Zahoda vedno na strani enih (glej Judis, 2003). V zalivski vojni ter vojni v Iraku je bil na drugi strani nedemokratični režim Sadama Huseina oziroma kar Sadam Husein osebno, v času protiteroristične vojne pa talibanski režim pod vodstvom Osame bin Ladna. V vsakem primeru pa se je pozornost pravzaprav usmerila na določeno osebo, ki je posebej slabo na nasprotni strani.

Iz tega dvojnega prikazovanja tudi ni daleč do prej omenjene tehnike poudarjanja etičnosti ter barbarstva. Med vojno v Jugoslaviji so nekateri mejo med Srbijo in Hrvaško videli ne le kot mejo med komunizmom in demokracijo, ampak celo, kot je zapisal Joan Phillips (v Hammond, 2000: 25), kot mejo »med zahodno civilizacijo in vzhodnim barbarstvom«. To je bil tudi čas, ko so hrvaški nacionalisti celo našli velike lingvistične razlike med Srbi in Hrvati in očistili jezik srbskih besed.

Zanimivo je tudi, da so mediji mejo med stranema postavljali na merilih, kot so videz in obnašanje (Hammond, 2000: 25-26). Novinar Independenta Marcus Tanner je 11. maja 1999 v članku z naslovom »Ali so Albanci videti kot Srbi?« (Do Albanians look like Serbs?) ugotavljal, da so vitki, svetlolasi, svetlopolti in modrooki Albanci čisto nasprotje temnopoltim in temnolasim ter precej močnim Srbom. Tako slikanje seveda ni imelo nobenega namena informirati, cilj je bil, da bi bili Albanci bolj podobni in privlačni za Britance. Časnik Telegraph je 26. marca 1999 zapisal, da »je veliko bolj boleče videti trpljenje ljudi na Kosovem, ker so ti videti in ker živijo bolj podobno nam.«

Enako lahko ugotavljamo pri zalivski vojni leta 1991, kjer so bili Kurdi taki kot zahodni svet, Sadam Husein pa je posebej slabo temnopolte in temnolase Iračane, ki so po vrhu vsega imeli še zelo temne oči in obrvi. Skratka, niso bili podobni Evropejcem in Američanom. Obnašali so se drugače, njihove vrednote so bile prav tako drugačne. Pri vojni v Iraku pa je Sadam Husein

ostal tam, kjer je bil, Kurde pa je zamenjal demokratični svet – predvsem ZDA in vrednote iz tega sveta.

Talibani, če pogledamo primer protiteroristične vojne, pa so bili sploh drugačni. Popolnoma drugačne poteze in način obnašanja, njihov svet in način življenja ni imel (nima) praktično nič skupnega z zahodnimi standardi. Poleg tega za njih prej večina sploh ni slišala. Bili so skoraj iz drugega sveta.

Še do ene zanimive ugotovitve sem prišla skozi analizo Bushevih govorov. Če spremljamo te govore, lahko opazimo, da je zelo hitro od splošnega poimenovanja sovražnika prešel na konkretno. V prvem govoru po terorističnih napadih (11. septembra 2002) je za krivce označil »teroriste«, njihova dejanja pa kot »teroristična dejanja« in »hudobna dejanja.« Že takoj v tem govoru je tudi prvič omenil vojno proti terorizmu: »Amerika, naši prijatelji in zavezniki delujemo skupaj s tistimi, ki želijo mir in varnost v svetu, držimo skupaj, da bi zmagali v vojni proti terorizmu.«

V govoru 20. septembra je dejal: »11. septembra so sovražniki svobode začeli vojno proti naši državi« Le nekaj stavkov kasneje je bil že bolj natančen in je te »sovražnike svobode« tudi opredelil: »Vsi dokazi, ki smo jih zbrali, kažejo na skupino rahlo povezanih terorističnih organizacij, poznano kot Al Kaida. To so isti morilci, ki so obtoženi bombardiranja ameriških ambasad v Tanzaniji in Keniji, odgovorni pa so tudi za bombardiranje USS Cole. Al Kaida v terorizmu pomeni enako, kot pomeni mafija za kriminal. Vendar pa njen cilj ni kopičiti denarja, njen cilj je spremeniti svet in vsem ljudem vsiliti svoja radikalna prepričanja. Ta skupina in njen voditelj, oseba poimenovana Osama bin Laden, je povezana z mnogimi drugimi organizacijami v različnih državah, vključno z egiptovskim Islamskim džihadom in islamskim gibanjem v Uzbekistanu. Teh teroristov je na tisoče v 60 državah.«

Enako lahko vidimo tudi, ko gre za Irak oziroma Sadama Huseina. Prav pri primeru Iraka opazimo še nekaj – kako je v svojih govorih Bush prešel od Afganistana in teroristov ter Al Kaide do Iraka in Sadama Huseina. Tudi tokrat je najprej govoril na splošno o teroristih, terorističnih državah in državah, ki podpirajo terorizem, potem pa konkretno o Iraku in Sadamu Huseinu. V nagovoru 11. marca 2002 je govoril: »Kar vemo, je to, da nekatere države, ki podpirajo terorizem, želijo imeti ali pa že imajo orožje za množično uničevanje. Teroristične skupine so lačne tega orožja, uporabile bi ga brez kančka slabe vesti. Vemo tudi,

da bi to orožje v rokah teroristov povzročilo izsiljevanje, pobijanje in kaos.« Govoril je na splošno o državah, ki podpirajo ali sponzorirajo terorizem.

16. avgusta 2002 je odgovarjal na novinarska vprašanja in postavljeno je bilo tudi vprašanje, kaj bo naredil glede diktatorjev, ki zatirajo svoje ljudi. Njegov odgovor je bil: »Vem, da nekateri pripovedujejo o Sadamu Huseinu in Iraku. Pozorno jih poslušam. Nihče ne sme dvomiti v to, da se ta človek norčuje iz sveta, da zastruplja svoje ljudi, da povzroča nevšečnosti v tamkajšnjem delu sveta, da si želi orožja za množično uničevanje. Uporabil bom vso sodobno obveščevalno opremo, da bom lahko sprejel pametno odločitev, kako na najboljši način ohraniti mir v svetu in kako na dolgi rok najbolje zaščititi svobodo.« Predsednik je na vprašanje o diktatorjih odgovoril s Sadamom Huseinom.

8.7.2. NACIONALNA SKUPINA

Glavna metoda, s katero občinstvo postane homogenizirano v eno skupino, ki jo je tako lažje nagovarjati in lažje usmerjati, je **oblikovanje nacionalne skupine** (Caldarola, 1994: 97-105) in poudarjanje nacionalnega interesa. Nacionalna identiteta je hkrati pomembno sredstvo, ki privabi skupaj in poveže velike skupine medijskih potrošnikov, kar na drugi strani privabi oglaševalce. Enotnost se je pokazala tudi po napadih na ZDA po 11. septembru. Celotne Združene države so delovale kot eno, bile so enotne in homogene. Podobe porušenih stolpov Svetovnega trgovinskega centra, podobe številnih prostovoljcev, ki so pomagali, so povezale Ameriko. Pa ne le ZDA, pač pa tudi svet. V tednih, ki so sledili terorističnim napadom, je ves svet čutil kot Amerika. Tako predsedniku Georgeu W. Bushu ni bili treba vložiti veliko truda, da bi zgradil nacionalni (in mednarodni) konsenz, ki ga je potreboval za nadaljnje ukrepanje. Prav graditev mednarodnega konsenza se mi zdi izredno zanimivo, saj v svojih govorih ni povezoval le Američanov, pač pa cel svet. Primer je iz nagovora 20. septembra 2001: »Moji dragi sodržavljeni. V zadnjih devetih dneh je cel svet videl, kakšna je naša država – močna.« Malo kasneje v istem nagovoru pa: »Kljub vsemu to ni samo ameriški boj. Kar je na kocki, ni samo ameriška svoboda. To je boj celega sveta. To je boj civilizacije. To je boj vseh, ki verjamejo v napredek in pluralizem, strpnost in svobodo. Civilizirani svet se zbira na strani Amerike. Zavedajo se, da če ta zločin ostane nekaznovan, so lahko njihova mesta in njihovi ljudje naslednji na vrsti.« Predsednik Bush je svet pozival in spodbujal zelo pogosto. Rad je poudarjal svetovno enotnost ali pa univerzalne želje in vrednote in s tem krepil občutek, da ne

gre za ameriški boj, ampak za boj vsega sveta: »11. september ni bil začetek globalnega nasilja, ampak začetek enotnega svetovnega odgovora. Ta dan bo v zgodovino zapisan ne samo kot dan tragedije, ampak kot dan odločitve – ko je bil civiliziran svet jezen in pripravljen na ukrepanje« (11.3.2002).

Vsake toliko časa je Bush v svojih govorih spomnil tudi, da so ZDA tiste, ki vodijo svet v boju proti terorizmu: »Amerika vodi ves civilizirani svet v velikansko bitko proti terorizmu« (6.6.2002).

Zelo podobno je svet povezoval v celoto z istim ciljem tudi v času priprav na vojno v Iraku in med samo vojno: Sadam Husein »je prelomil vse obljube, ki jih je dal Združenim narodom in svetu« (14.9.2002). Ko je govoril o Iraku, je včasih omenjal državo kot celoto, pogosto pa tudi samega Sadama Huseina: »Upamo, da bo Irak izpolnil zahteve sveta« (5.10.2002) V istem govoru pa nekaj trenutkov kasneje: »Njegova edina izbira je, da popolnoma izpolni zahteve sveta.« In podobno (28.1.2003): »Pokazal je skrajno zaničevanje Združenih narodov in svetovnega mnenja.«

Takih primerov sklicevanja na svet kot celoto in poudarjanja, da nevarnost ne grozi samo Združenim državam, ampak svetu, je v njegovih govorih še zelo veliko. Bush je namreč dobro vedel, kako je svetovno javno mnenje pomembno, zavedal pa se je tudi, da bo prav prišla pomoč in podpora zaveznikov.

8.7.3. NOVIČARSKI FAKTORJI

Vojna ali kriza se vedno prebije na vrh agende večine novinarskih hiš. To se je pokazalo pri že omenjenih zalivski in afganistanski vojni, kot tudi pri dogajanju na Bližnjem vzhodu, pri vojni v nekdanji Jugoslaviji, pri vojni v Iraku in drugje. Vojna (kriza) je dogodek, ki ustreza večini kriterijev, ki so jih različni avtorji opredelili kot *novičarske faktorje* (news values). To so faktorji, ki so ali pa niso prisotni ob nekem dogodku in vplivajo na to, ali bo dogodek postal novica (za prvo stran) ali sploh ne bo omenjen. Novičarski faktorji so skonstruirani in odvisni od posamezne novinarske kulture. Nekateri (Branston in Stafford, 1996: 135) trdijo, da novičarski faktorji konstruirajo in ne le spremljajo izbiro novic. Po Branstonu in Staffordu so novičarski faktorji naslednji: *frekvenca*, *prag intenzivnosti dogodka*, *pomembnost* (kulturna bližina in relevantna), *enopomenskost*, *negativnost*, *predvidljivost* (zaželenost), *presenečenje*,

kontinuiteta, kompozicija, personalizacija, narativizacija in vizualni imperativi. Galtung in Ruge pa med novičarske faktorje štejeta še *elitne narode* in *elitne osebe* (glej Hartley, 1989: 75-79).

Če pogledamo primer napada na ZDA in vojno v Iraku, v teh dogodkih ni težko prepoznati novičarskih faktorjev.

Novičarski faktor	Napad na ZDA	Zalivska vojna in vojna v Iraku
<i>Frekvenca</i>	Enkraten dogodek, pravzaprav popolnoma nepričakovan.	Vojna se je zgodila dvakrat
<i>prag intenzivnosti dogodka</i>	Dogodek je brez težav prestopil tisti prag, ki ga naredi vrednega novice.	Dogodek je brez težav prestopil tisti prag, ki ga naredi vrednega novice.
<i>Pomembnost</i>	Dogodek, pomemben za ZDA in svet.	Dogodek, pomemben za ZDA in svet.
<i>Enopomenskost</i>	Jasno definiran, definirana krivda, odgovornost, posledice, soglasno obsojen dogodek.	Soglasno strinjanje glede krivde, definiran nosilec odgovornosti.
<i>Negativnost</i>	Popolnoma negativen dogodek.	Že sam Sadam Husein je definiran kot negativen.
<i>Predvidljivost</i>	Nepredvidljiv dogodek.	O vojni se je govorilo dosti prej, ampak vedno je bilo možno tudi, da vojne ne bo.
<i>Presenečenje</i>	Popolno presenečenje.	Glede na napovedi je vojna pričakovano dejanje svetovne velesile.
<i>Kontinuiteta</i>	Poročanje o dogodku je bila novica dolgo časa.	Poročanje o dogajanju je novica dolgo časa.
<i>Kompozicija</i>	Novica dneva.	Novica dneva
<i>Personalizacija</i>	Žrtve, reševalci, na drugi strani krivec bin Laden.	Krivec – Sadam Husein. Narod, ki je zatiran in brez pravic.
<i>Narativizacija</i>	Dogodek je postal zgodba, ki je vsak dan dobila novo poglavje.	Dogodek je postal zgodba, ki vsak dan dobi novo poglavje.
<i>vizualni imperativi</i>	Bilo jih je na pretek – posnetki letala pred trčenjem v WTC, dim nad stavbo, ki se je rušila, reševalci...	Posnetki iz vojne leta 1991, mednarodni inšpektorji pred zaprtimi vrati v Iraku, podoba Sadama Huseina...

8.7.4. »GOD BLESS AMERICA«

Kot posebno tehniko, ki jo je Bush uporabljal v svojih govorih, lahko opredelim tudi sklicevanje na Boga. Bush je namreč svoje govore skoraj vedno zaključil s pozivom »Naj Bog blagoslovi Ameriko« (God bless America) ali pa vsaj podobnim stavkom, vendar vseeno s sklicevanjem na Boga: »Naj nam Bog da modrost in naj bdi nad Združenimi državami Amerike« (20.9.2001); »Naj Bog blagoslovi našo koalicijo« (11.3.2002); »Bog blagoslovi

Američane in še naprej blagoslavlja Ameriko« (16.7.2002). Tudi State of the Union Address je zaključil na enak način: »Naj nas vodi *On*. In naj *Bog* še naprej blagoslavlja Združene države Amerike« (28.1.2003).

Takšno zaključevanje govorov sploh ni nenavadno za ameriške predsednike, vendar pa je zanimivo, da se je Bush na Boga skliceval tudi med samim govorom, ne samo v zaključku. To verjetno lahko razložimo s tem, da se Američani v času po napadih niso počutili varne, mogoče so imeli celo občutek, da jih lahko zaščiti samo neka višja sila ali da jim je Bog v težkih časih bližje. To je Bush izpostavil v letnem nagovoru 29.1.2002: »Mnogi so ponovno spoznali, da je celo v tragediji – ali še posebej v tragediji – *Bog* blizu.« Po drugi strani pa je Bush z omenjanjem Boga tudi krepil zavest da je na drugi strani sovražnik, ki tega Boga ne spoštuje. Torej je spet izpostavil delitev na dobro in zlo: »Svoboda in strah, pravica in krutost, so bili vedno v vojni. Vemo pa, da *Bog* ni nevtralen med njimi« (20.9.2001).

Boga je omenjal v številnih govorih. Tudi v božičnem nagovoru Američanom (25.12.2001): »Na današnji dan se zahvaljujemo za čudež *božje* ljubezni, za blagoslov, ki smo ga prejeli, in za družine, ki jih imamo radi.«

Še drugi primeri iz Bushevih govorov so naslednji:

»Hvaležni smo za družine, ki živijo z nami v tej svobodni deželi. Hvaležni smo za priložnosti, ki jih vsak dan dobimo v tej državi. In hvaležni smo za našo svobodo, ki so jo izpostavili očetje naroda, ki so jo branile številne generacije in ki je bila vsakemu od nas podarjena od vsemogočnega *Boga*« (6.7.2002).

»Vemo, da nas je *Bog* skupaj postavil v ta trenutek, da skupaj žalujemo, da držimo skupaj, da služimo drug drugemu in domovini. In dolžnost, ki smo jo dobili – braniti Ameriko in našo svobodo – je tudi privilegij, ki ga delimo« (11.11.2002).

»Američani smo svobodni ljudje in vemo, da je svoboda pravica vsakega človeka in prihodnost vsakega naroda. Svoboda, ki jo tako cenimo, ni darilo Amerike svetu, pač pa darilo *Boga* človeštvu« (28.1.2003).

»Ob tem, ko ljudje po vsem Iraku praznujejo prihod svobode, Amerika praznuje z njimi. Zavedamo se, da je svoboda darilo *Boga* vsemu človeštvu, in se veselimo, ko jo lahko delimo z drugimi« (12.4.2003).

8.7.5. OROŽJE ZA MNOŽIČNO UNIČEVANJE

Kot eno od posebnih tehnik, ki jih je Bush uporabljal v svojih govorih, lahko opredelim tudi stalno opominjanje na to, da iraški diktator ima orožje za množično uničevanje ali da ga vsaj razvija. To je potem lahko brez težav povezal z bojem proti terorizmu – teroristi bi lahko uporabili to orožje, če bi se povezali s Sadamom Huseinom. Tukaj tudi najdemo povezavo med vojno proti terorizmu in vojno proti Sadamu Huseinu. Po mnenju Busha bi se namreč teroristi lahko povezali z njim ali pa, kakor je tudi včasih zatrdil, so v stalnih stikih in zato predstavljajo še večjo grožnjo.

V svojih govorih je tako brez težav povezal terorizem in orožje za množično uničevanje. »Vsak narod v naši koaliciji mora resno vzeti naraščajočo grožnjo s terorizmom – terorizmom, ki je opremljen z biološkim, kemičnim ali jedrskim orožjem. Amerika se s svojimi prijatelji in zavezniki trenutno posvetuje o največjih nevarnostih. Odločeni smo, da se z njimi spopademo« (11.3.2002).

V tem govoru, dobro leto pred dejanskim napadom na Irak, je še večkrat omenil grožnjo z orožjem: »To že vemo: nekatere države, ki podpirajo terorizem, si prizadevajo za ali pa že imajo orožje za množično uničevanje, teroristične skupine pa so lačne tega orožja.«

Iz teh primerov lahko ugotovimo, da je ameriški predsednik najprej na splošno omenjal teroriste in z njimi povezoval orožje za množično uničevanje (nič presenetljivega glede na to, da je vodil boj proti terorizmu). Kasneje je bil vedno bolj konkreten in je s tem orožjem neposredno povezoval iraškega predsednika: »Režim Sadama Huseina še naprej podpira teroriste in zatira svoje civilno prebivalstvo. Noče prevzeti odgovornosti za pogrešane iz zalivske vojne niti prekiniti nedovoljene trgovine, ki poteka izven programa Združenih narodov 'nafta za hrano'. In kljub temu, da je režim leta 1991 obljubil, da bo uničil in prenehal razvijati orožje za množično uničevanje in rakete z dolgim dosegom, je prelomil prav vse dogovore« (14.9.2002).

V istem govoru je še natančneje razložil, kakšno grožnjo predstavlja iraški režim: »Danes ima ta režim po vsej verjetnosti velike zaloge kemičnega in biološkega orožja. Danes ima Sadam Husein strokovnjake in infrastrukturo, ki mu omogočajo razvoj programa za jedrsko orožje, nezakonito pa je poskušal kupiti tudi opremo, ki je potrebna za obogatitev urana za razvoj jedrskega orožja.«

V tistem času je Bush skoraj v vsakem govoru razlagal o iraškem orožju in s tem o iraški grožnji za Ameriko in svet. 5. oktobra 2002 je spet spregovoril o tem: »Režim je kriv za dve vojni. V zgodovino se je zapisal s strašljivim številom napadov brez opozorila. V nasprotju z obljubami Združenim narodom je kopičil biološko in kemično orožje, ponovno pa krepi možnosti za boljši izkoristek tega orožja. Sadam Husein je to smrtonosno orožje uporabil na nedolžnih iraških ljudeh in prepričani smo lahko, da ga je pripravljen ponovno uporabiti.«

Bush pa ni samo navajal trditve o iraškem orožju, ampak je za podkrepitev navajal tudi zaveznike, ki imajo enake podatke. Tako je Bush v svojem letnem nagovoru, 28. 1. 2003, dejal: »Britanska vlada je izvedela, da si je Sadam Husein pred kratkim v Afriki prizadeval dobiti večje količine urana.«

Iz tega tudi ni daleč do ugotovitve, da ameriški predsednik ni bil edini, ki je prepričeval, da Sadam Husein ima orožje za množično uničevanje in da ga še naprej razvija. Tudi državni sekretar Colin Powell je nekaj dni za tem, 5. februarja 2003, v govoru pred Varnostnim svetom natančno in podrobno opisoval vse vrste orožja, ki da ga Sadam Husein ima ali vsaj skuša pridobiti. Na koncu je dejal: »Ne morem vam povedati vsega tistega, kar vemo, ampak kar vam na podlagi naših izkušenj iz zadnjih let lahko sporočim, je izredno zaskrbljujoče.« Britanski premier Tony Blair pa je 6. marca 2003 zatrdil (DPA, 17. 1. 2004): »Če sedaj ne bomo ukrepali, bo Sadam nadaljeval z razvojem tega orožja. (...) Nevarno orožje, posebej če pride v roke teroristom.«

Tudi ob začetku napada na Irak so Američani in njihovi zavezniki še vedno trdili, da je grožnja z orožjem za množično uničevanje še vedno močna in da je zato zadosten razlog za napad na to zalivsko državo: »Podatki obveščevalnih služb naše in drugih vlad ne dopuščajo dvoma, da Irak poseduje nekatera najbolj smrtonosna orožja, ki so bila kadarkoli narejena, in da jih skriva« (Bush, 18.3.2003).

Ko orožja niso takoj našli, so iskali razloge za ta neuspeh. Tony Blair je 14. aprila 2003 izrazil prepričanje, da je (DPA, 17. 1. 2004) »Sadam šest mesecev pred vrnitvijo inšpektorjev Združenih narodov začel s široko zastavljeno akcijo, s katero je skrnil orožje za množično uničevanje.«

Na drugi strani pa so vendarle obstajali dvomi o tem, da Irak zares ima to orožje. Tako je vodja inšpektorjev Združenih narodov za nadzor orožja v Iraku Hans Blix 5. junija 2003 pred Varnostnim svetom dejal (DPA, 17. 1. 2004): »Komisija v času inšpekcije v Iraku nikoli ni našla dokazov za nadaljevanje ali ponoven zagon programov za proizvodnjo orožja za množično uničevanje niti ni našla pomembnih količin sumljivih snovi.«

Koalicija je take trditve seveda zavračala, tudi takrat, ko so se že krepili dvomi o obstoju tega orožja in s tem o upravičenosti posega v Iraku. Predsednik Bush je zato pogosto ponavljal trditve, da je orožje obstajalo: »Irak je imel program za proizvodnjo orožja za množično uničevanje. Dokazi obveščevalnih služb iz zadnjega desetletja so pokazali, da so imeli takšen program« (10.6.2003). Tudi Hans Blix ni dolgo čakal, da je ponovno komentiral obstoj orožja. 6. julija 2003 je dejal (DPA, 17. 1. 2004): »Malce čudi, da so bile (britanske in ameriške varnostne službe, op.p.) 100-odstotno prepričane, da so imeli (Iračani, op.p.) orožje za množično uničevanje, niti približno pa ne vedo, kje naj bi to orožje bilo.« Dva dni zatem je svoje prepričanje spet izrazil britanski premier: »Nikakor ne dvomim, da bomo našli dokaze o obstoju programov za proizvodnjo orožja za množično uničevanje« (DPA, 17. 1. 2004).

Tudi kasneje se njihovo trdno prepričanje ni omajalo: »Dejstvo, da doslej nismo našli orožja, seveda ne pomeni, da ga ni,« je dejal britanski zunanji minister Jack Straw 5. oktobra 2003 (DPA, 17. 1. 2004).

8.8. REAKCIJE JAVNOSTI

Pri analiziranju reakcij javnosti analiziramo odzive ali odgovore javnosti na propagando. Pri tem najprej upoštevamo obnašanje ciljnih javnosti (izražanje njihovega mnenja, njihove reakcije). Prav tako pri analizi upoštevamo, ali so ciljne javnosti sprejele propagandistov jezik, slogane in ideje (Jowett in O'Donnell, 1992: 226). Zanima nas, kaj javnost pritegne k

poslušanju in na kakšen način podati ideje. Če namreč javnosti propagandista ne poslušajo ali ne slišijo, se tudi ne bodo odzvale.

Danes je eno najmočnejših orodij za propagandista pojavljanje na televiziji. Z izvolitvijo Franklina Delano Roosevelta za predsednika ZDA leta 1932 so se Američani navadili, da so predsednike slišali na radiu in videli na televiziji (Pitts, 2003). Pomen prenosov govorov po TV se je povečal po letu 1960, ko je upadlo število novinarskih konferenc (Euchner, 1990: 110). Utley pa trdi, da je prelom v televizijskem poročanju pomenilo leto 1963, saj je televizijska slika umora predsednika Johna F. Kennedyja pomenila, da je TV prvič lahko posredovala človeške občutke in čustva, kakor jih tisk nikoli ni mogel. Prav po letu 1963 je postala podoba televizijskega poročevalca, ki poroča iz neke krize ali vojne, pogosta. Leta 1963 je televizija prvič postala glavni vir novic za več Američanov kot pa časopisi. Tega leta sta NBC in CBS tudi razširili svoj večerni informativni program s 15 na 30 minut (glej Utley, 1997).

Kar zadeva poročanje iz vojne, pa je brez dvoma prelom pomenila CNN. **TV mreža CNN** je v začetku devetdesetih let skrbela, da je svet v živo videl, kaj se dogaja v Zalivu v času zavezniških napadov. Svetu je CNN z uporabo najsodobnejših tehnologij ponudil povsem nov, pravzaprav neposreden prenos vojne. CNN je med zalivsko vojno postavil nov standard vojnega poročanja. S tem pa je (morda nehote) širil propagando ameriške vojske in prispeval k temu, da je svet vsaj začasno verjel, da Američani (in zavezniki) v Zalivu ne počnejo nič, kar ne bi bilo prav. Šele po Puščavskem viharju so na dan počasi začeli prihajati podatki o zgrešenih ciljih, ubitih civilistih ... Zalivska vojna je bila vojna kot vse druge, vendar pa so med njo vzpostavili nadzor tako nad viri, ki so medijem sporočali informacije (z vojnih prizorišč so lahko poročale le akreditirane novinarske ekipe), kot tudi nad obliko informacij, ki jih je ameriška diplomacija posredovala novinarjem. Po drugi strani je televizija zagotavljala tudi takojšnje povratne informacije politikom. Ni namreč redko, da so od medijev odvisni tudi sami vladni predstavniki, saj tudi njih mediji seznanjajo o najpomembnejših dogajanjih. Tudi predsedniki, za katere je znano, da imajo obsežne in močne informacijske aparate ter ponavadi predstavljajo najbolj informirane ljudi v državi, se včasih zanesejo bolj na medije kot pa na svoje vire informacij¹⁸. Izjema nista bila niti predsednika Bush in Husein, ki sta v času zalivske vojne spremljala poročanje CNN ter tako najhitreje dobivala (vizualne)

---

¹⁸ Velika večina ameriških predsednikov je imela svoj priljubljen časopis, v katerem so pridobivali informacije (Gilberg 1991:223).

informacije o napredovanju vojne, prav tako pa tudi o javnem mnenju – tako v ZDA kot po drugih državah (Jeffords in Rabinovitz, 1994: 78).

Mediji (televizija) so tako prevzeli ključno vlogo v oblikovanju odzivov na vojno, pa tudi v oblikovanju javne definicije o moderni vojni (dokler stvari niso gledalci videli na televizijskih ekranih, si večina ni nič predstavljala pod pojmi, kot so »pametni izstrelki« in podobno). Tom Engelhardt (1994: 81-95) za tako prevlado televizijskega poročanja, ki vpliva celo na oblikovanje javnega mnenja in javne percepcije, uporablja pojem »**total television**«. Totalna televizija se je pojavila v času, ko so (predvsem v ZDA) potekala številna medijska združevanja. Totalna televizija prodaja novice z uporabo izpopolnjenih medijsko-marketingških tehnik: televizija prikazuje vizualne spektakle in ne dolgočasnih globokih analiz, naslanja se na stil in ponavljanje televizijskega oglaševanja, novinarsko poročanje črpa iz marketingških paketov materialov in ne iz nepričakovanih, naključnih dogodkov. Totalna televizija vedno bolj proizvaja umetne nadomestke in simulacije, ki »se izdajajo« za realnost, kajti medijski konglomerati lahko take dogodke naredijo bolj privlačne za človeške čute, po drugi strani pa je tak način proizvodnje novic cenejši in tudi bolj dobičkonosen. In čeprav se zdi, da medijski konglomerati obstajajo zato, da proizvajajo javna sporočila za občinstvo, v resnici ekonomsko preživijo zato, ker proizvajajo občinstvo za oglaševalce.

Profesor na šoli za komunikacijo v okviru univerze v Pennsylvaniji Victor J. Caldarola (1994: 97-105) pa se ne strinja z Engelhardtom, ko ta govori o totalni televiziji in njenih absolutnih učinkih. Po njegovem mnenju je totalna televizija le oblikovala nove načine za dojetje časa, tako dojetje časa pa je preoblikovalo svet v globalno vas: »Časovno merjenje bližine določa geografski prostor kot bližnji.«

V primeru vojne proti terorizmu in še prej, po terorističnih napadih na Washington in New York, so televizijski prenosi in posnetki res ustvarili globalno vas. Napadeni mesti sta se zdeli blizu, saj sta bili neprestano na televizijskih zaslonih. Tak občutek bližine je še podkrepil strah pred novimi terorističnimi napadi, posebej še zato, ker nihče ni vedel, kateri »sosed v tej globalni vasi« bo naslednja žrtev.

Sicer pa analiza reakcij javnosti v primeru Bushevih govorov ni tako preprosta, če upoštevam, da javno mnenje ne odseva samo vpliva besed, ki jih je javnost slišala od svojega predsednika, pač pa tudi vse druge vplive, vire in dogodke, katerim so bili priča oziroma kar so izvedeli

Obstajali so namreč številni drugi viri, tudi taki, ki so izražali nasprotna mnenja Bushevim. Posebne vrste vpliv na javno mnenje, pravzaprav je to manifestacija javnega mnenja, so bile demonstracije. V primeru pred napadom na Irak je na ameriško javno mnenje gotovo vplivalo tudi dejstvo, da velik del ostalega sveta vojne ni podpiral, da so si bili svetovni voditelji neenotni ipd. To je hkrati vplivalo tudi na krepitev čuta enotnosti in pripadnosti v ameriški javnosti – tudi v svoji nalogi govorim o oblikovanju nacionalne skupine.

Če primerjam čas pred in med protiteroristično vojno ter na drugi strani čas pred in med vojno v Iraku, je jasno, da sta primera, kar zadeva javno mnenje in podporo, zelo različna. V času po terorističnih napadih v ZDA je bila tako ameriška kot svetovna javnost zelo enotna in je podpirala ZDA v njihovi odločitvi o boju proti terorizmu (nenazadnje tudi zaradi groženj, da se napad utegne ponoviti v kateri drugi državi). Takrat so se Američani, oboroženi z mednarodno podporo (zveza NATO je že 12. septembra 2001 sklenila obravnavati teroristične napade na ZDA kot napad na celotno zavezništvo, če bi se izkazalo, da so bili napadi organizirani v tujini; zveza NATO je tako prvič v svoji zgodovini aktivirala 5. člen ustanovne pogodbe¹⁹) in predvsem s podporo (domače) javnosti, 7. oktobra 2001 že podali v Afganistan (z mobilizacijo rezervistov, poimenovano Plemeniti orel, so v ZDA začeli 16. septembra 2001). Z začetkom vojaške operacije v Afganistanu pa so Talibani napovedali džihad oziroma sveto vojno.

Kasneje se je vendarle zgodilo, da mednarodna koalicija ni bila več čisto enotna. Tudi evropski voditelji so začeli izražati svoje pomisleke, ko vojna v Afganistanu ni potekala čisto tako, kakor je bilo načrtovano. Zveza NATO je bila postavljena v podrejeni položaj, ZDA je niso zaprosile za konkretno vojaško pomoč, pač pa so se pogovarjale z vsako posamezno državo posebej. Na prvem mestu z Veliko Britanijo. V nagovoru 20. septembra 2001 je Bush zatrdil: »Amerika nima boljšega prijatelja od Velike Britanije. Spet sodelujemo pri veliki zadevi – britanski ministrski predsednik je prečkal ocean, da bi dokazal skupne cilje z Ameriko. Hvala, ker ste prišli, prijatelj.« Britanski premier Tony Blair, za njim nemški kancler Gerhard Schroeder in francoski predsednik Jacques Chirac, pa še ruski predsednik

---

¹⁹ 5. člen Severnoatlantskega sporazuma (mednarodna pogodba o ustanovitvi zveze Nato) pravi, da se »države podpisnice strinjajo, da bo oborožen napad na eno ali več držav podpisnic v Evropi ali Severni Ameriki obravnavan kot napad na vse podpisnice, in te soglašajo, da bodo v tem primeru uveljavile svojo pravico do individualne ali skupne samoobrambe, ki jo priznava 51. člen Ustanovne listine OZN, ter tako individualno kot tudi v sodelovanju z drugimi državami podpisnicami pomagale napadeni podpisnici oziroma podpisnicam z vsemi dejavnostmi in ukrepi, tudi z oboroženimi silami, da bi ponovno vzpostavile in ohranile varnost severnoatlantskega območja...«

Vladimir Putin so bili glavni sogovorniki ameriške administracije. Predvsem Blair, ki je v Evropi opravljal neke vrste službo za odnose z javnostmi v imenu ameriške strani. Italijanski premier Silvio Berlusconi je bil, ne po lastni želji, potisnjen na stranski tir. Ameriški predsednik Bush je po napadih na ZDA na predsednika Evropske komisije Romana Prodirja in tedaj predsedujočega Evropski uniji Belgijca Guya Verhofstadta naslovil pismo, v katerem je Washington na petih straneh in v 47 točkah naštel, kaj vse naj Evropa naredi zoper terorizem. Pismo je s svojimi enostranskimi zahtevami precej vznevoljilo številne evropske prestolnice. Pokazalo se je tudi, da je vojna proti terorizmu okrepila sodelovanje med velikimi v Evropi. Poleg tega pa se je okrepila tudi identiteta in vloga posamezne države, ne več Evropske unije kot celote. Spremenili so se tudi ameriški odnosi z Rusijo in Kitajsko (Vidmajer, 2001a). Tudi nemški »Die Welt« (glej Schuster: 2001) je zapisal, da v vojni proti Osama bin Ladnu, Afganistanu in Talibanom doživljamo »renesanso nacionalne države. Ne več Evropska unija kot celota, ampak posamezne države. Drugače kakor na Balkanu so se evropske vlade zdaj nenadoma znašle v neposrednih pogovorih z Washingtonom. Na nacionalni ravni mu ponujajo pomoč – resda po medsebojnih pogovorih, toda povsem mimo dosedanjih struktur severnoatlantske zveze. Videti je, kakor da je NATO izgubil pomen na podoben način, kakor se to dogaja Evropski uniji.«

Kot sem v svoji nalogi že večkrat zapisala, se v času pred pomembnimi dogodki (vojna, volitve, vstop v NATO in EU ...) redno opravljajo javnomnenjske raziskave, ki so objavljene v medijih in ki pomembno vplivajo na odločitve odgovornih. Moč in vloga medijev pa se pokaže tudi v drugih primerih. Tako je recimo Bushev govor pred kongresom – poročilo o stanju v državi 2002 - spremljalo televizijsko občinstvo po celem svetu. Takoj naslednji dan so se v medijih pojavili odzivi svetovnih voditeljev in tistih, ki jih je predsednik Bush omenil v govoru. Tako je tudi Irak takoj naslednji dan v medijih odločno zanikal povezavo Iraka s teroristi. To je storil podpredsednik iraške vlade Tarik Aziz v pogovoru za ameriško televizijo ABC (STA, 29.1.2003). Bush je namreč v nagovoru dejal: »Irak še naprej razkazuje svojo sovražnost do Amerike in podpira terorizem. Iraški režim že več kot desetletje načrtuje razvoj antraksa, živčnega plina in jedrskega orožja. To je režim, ki je že uporabil strupeni plin, da bi pobil tisoče svojih ljudi – trupla mater in njihovih otrok so ležala povsod. To je režim, ki je dovolil mednarodne inšpekcije, potem pa pregnal inšpektorje. To je režim, ki nekaj skriva pred civiliziranim svetom. Z razvijanjem orožja za množično uničevanje ta režim predstavlja grožnjo za svet. S tem orožjem lahko oboroži teroriste in jim s tem da sredstva za uničenje

njihovih nasprotnikov. Ti lahko napadejo naše zaveznike ali poskušajo izsiljevati Združene narode. V vsakem od teh primerov bi plačali previsoko ceno za našo mlačnost.«

V času pred začetkom vojne proti terorizmu ameriški predsednik ni imel praktično nobenih težav pri pridobivanju podpore domačega javnega mnenja, javnega mnenja v tujini, pa tudi ne pri podpori državnih vrhov. V skupni raziskavi ameriškega dnevnika New York Times in televizijske mreže CBS, objavljeni 16. septembra 2001 na spletni strani New York Timesa, je kar 85 odstotkov Američanov ocenjevalo, da bi ZDA morale izvesti vojaško akcijo proti avtorjem terorističnih napadov. Med temi jih je 75 odstotkov podpiralo vojaško akcijo, četudi bi ta terjala žrtve med nedolžnimi civilisti (STA, 16.9.2001). Kot je še bilo razvidno iz raziskave, se je močno dvignila podpora predsedniku Georgu Bushu, saj je njegova dejanja v omenjeni anketi podpiralo kar 84 odstotkov vprašanih, medtem ko je mesec dni prej ta podpora znašala le 50 odstotkov.

Tudi v Veliki Britaniji so opravili podobno raziskavo in ugotovili, da dve tretjini Britancev podpirata vojaški odgovor ZDA na teroristične napade v ZDA (raziskava instituta ICM, objavljena v dnevniku Guardian). Vojaško akcijo ZDA v odgovor na napade je podpiralo 66 odstotkov Britancev, vendar pa jih le 49 odstotkov želelo, da bi se ZDA in zveza NATO z vojaško akcijo zapletli v dolgotrajno vojno (STA, 18. 9. 2001).

Drugače je bilo pred začetkom vojne v Iraku. Mednarodna podpora je bila šibka, Busheva koalicija je bila maloštevilna, precej držav je odkrito nasprotovalo posegu v Iraku, še posebej brez odobritve Združenih narodov. Po raziskavi televizije CBS in časnika New York Times, objavljeni 11. marca 2003, je bila ameriška javnost razdeljena glede vojne v Iraku: 50 odstotkov vprašanih je menilo, da je potrebna nujna akcija, medtem ko jih je 40 odstotkov menilo, da je iraška vojna obvladljiva brez vojne (STA, 11.3.2003). Ob tem pa ne smemo pozabiti, da se podpora do takrat ni spreminjala, saj je bila podpora napadu na Irak konec januarja 2003 enaka – takrat je, neposredno po Bushevem nagovoru narodu, vojno v Iraku podpiralo le 50 odstotkov Američanov (anketa Gallupovega inštituta, anketa televizije CBS, STA, 30.1.2003). Zanimiv podatek pa je, da je bila podpora vojni v Iraku med Američani nekaj dni pred napadom na Irak, v ponedeljek, 17. marca 2003, že veliko višja, kar 71-odstotna (anketa televizije ABC, STA, 20.3.2003).

8.9. PROTIPROPAGANDA

Kjer se pojavi propaganda, se skoraj gotovo pojavi tudi protipropaganda, vsaj v svobodnih družbah, kjer obstaja več medijev. Če pa nad mediji obstaja stroga kontrola, se protipropaganda pojavi »v podzemlju«. V vsakem primeru se pogosto zgodi, da je protipropaganda vsaj toliko aktivna, kakor je propaganda (Jowett in O'Donnell, 1992: 227).

Že prej sem omenila, da so vpliv na javnost imeli tudi nasprotniki vojne v Iraku (npr. demonstranti, tuji državniki ...), hkrati pa so svojo protipropagando izvajale tudi nasprotne strani. Enako velja za čas protiteroristične vojne (zakaj pa bi drugače ameriška administracija opozarjala, da imajo video posnetki bin Ladna lahko še kakšno skrito sporočilo?). Zato v nadaljevanju analiziram protipropagando talibanske in potem še iraške strani. Tako Osama bin Laden kot Sadam Husein sta poskušala pošiljati sporočila v javnost – v njuno domačo javnost in tudi mednarodno ali vsaj ameriško. Osama bin Laden je pridobil začetno prednost pred ZDA, saj je trdil, da je to vojna proti islamu, in ne, kakor je ugotavljal predsednik Bush, vojna proti terorizmu. Komunikacija bin Ladna je presenetila marsikoga, sploh če upoštevamo razvitost države Afganistan. Richard Holbrooke je 14. novembra 2001 v Washington Postu zapisal: »Pravzaprav je prav neverjetno, kako je lahko množični morilec, ki je javno hvalil in povzdigoval teroriste 11. septembra, iz votline presegel vodilno svetovno komunikacijsko družbo« (Holbrooke, 2001). Del njegovega uspeha verjetno lahko najdemo v njegovem spretnem mešanju sodobne medijske tehnologije in srednjeveških simbolov. Poleg tega pa mu je pomagalo tudi naraščajoče arabsko nezadovoljstvo zaradi ameriške podpore Izraelu. Dejstvo pa je, da Američani ne bi uspeli zmagati zgolj tako, da bi bin Laden umrl. Povsod tam, kjer se je njegova ideja prijela, bi lahko zrasla nova skupina fanatičnih zapriseženih teroristov. Zato je boj idej prav tako pomemben kakor vsi drugi vidiki bojevanja. V preteklosti so nekatere teroristične organizacije razpadle, če ni bilo več njihovega glavnega vodje. Struktura Al Kaide pa je manj centralizirana, tako da bi nekateri člani ali voditelji posameznih vej lahko tudi sami organizirali napade. »Mreža Al Kaide je popolnoma sposobna delovati brez svoje glave,« trdi Michelle Flournoy iz Centra za strateške in mednarodne študije (www.foreignaffairs.org, 17.7.2002).

8.9.1. TALIBANSKA STRAN

V času vojne v Afganistanu in tudi kasneje, ko se je nadaljevala vojna proti terorizmu, je bila glavni vir informacij iz Afganistana in hkrati tudi vir, ki je objavljala (vnaprej posneta) sporočila talibanskega voditelja Osame bin Ladna televizijska mreža **Al Džazira** (v arabščini pomeni polotok).

Al Džazira je bila ustanovljena leta 1996 in danes velja za najpomembnejši in najvplivnejši informativni vir v arabskem svetu. V z nafto bogatem Katarju je Al Džaziro ustanovil emir, šejk Hamad bin Kalifa. Potem ko je strmoglavil očeta, je odpravil ministrstvo za informacije, ki je veljalo za cenzurirano propagando, in za pet let preusmeril dotacijo v znesku 30 milijonov dolarjev na neodvisno informacijsko mrežo. Za zgled si je mreža postavila britansko BBC – zlasti glede prikazovanja in obravnavanja različnih stališč. Tudi velik del novinarskih kadrov Al Džazire je prišel iz ukinjenega arabskega programa BBC.

Štiriindvajseturni program Al Džazire, ki daje podobo agresivnega reporterstva, kar je na Bližnjem vzhodu redkost, je vznemiril marsikatero državo že med vojno v Zlivi. Med arabskimi gledalci, lačnimi informacij, odprtosti in drznosti, pa je zelo priljubljen. Drugje ima bolj sporen sloves, ker daje prostor ljudem, ki jih nekatere vlade, med drugim ameriška, ne želijo slišati (takrat Osama bin Ladnu, Sadamu Huseinu). Največ ameriških očitkov so bili deležni obsežni programi po 11. septembru zaradi protiameriškega razpoloženja. Tako je, med drugim, Al Džazira predvajala posnetke talibanskega veleposlanika v Islamabadu, ki je govoril o zasmehovanju ob odmetavanju paketov s hrano iz ameriških letal na afganistanska tla. Njegovi sovržniki naj bi bili namreč ponosni ljudje, ki se ne bodo pustili kupiti z ameriškim denarjem ali z neba vrženimi živili. Tudi če se večina gledalcev ni strinjala z njim, ker se je zavedala, da je bil prav talibanski režim najbolj kriv za katastrofalno lakoto v Afganistanu, pa so mnogi dali prav vsem tistim, ki so opozarjali, da ameriško obmetavanje bomb in kruha zagotovo ni bila posrečena akcija.

Nekateri Al Džaziri pravijo bližnjevzhodna CNN (Vidmajer, 2001). Z začetkom ameriško-britanskega bombardiranja Afganistana je z ekskluzivnimi prenosi vojne doživela svetovno pozornost. Podobno kot so leta 1991 *Peter Arnett, Bernard Shaw in John Holliman* med zalivsko vojno v živo poročali iz Bagdada, je imela tokrat Al Džazira monopol nad

neposrednim poročanjem iz Kabula. Edina je bila, ki je imela novinarje na afganistanskem ozemlju pod talibanskih nadzorom. »Z dovoljenjem Al Džazire« je bil obvezen pripis v spodnjem robu slike CNN, ki je bila pravzaprav odvisna od satelitskih posnetkov iz Dohe. Američani in ves svet so si ogledovali nočne posnetke njenih kamer, ki so prikazovale posledice napada na Afganistan. To so bili prve dni dobesedno edini prizori vojne.

Popularna arabska televizijska mreža je nato predvajala tudi video posnetek Osame bin Ladna, ki je tik po začetku bombardiranja pozval k sveti vojni (džihad). Bin Ladnov nastop, s katerim je Saudijec nagovoril najširši avditorij do takrat, so nato ponavljajoče predvajali CNN in številne druge televizijske hiše. Medijsko je močno odmeval, Američani pa so ugotavljali, da je na njihovih zaslonih preglasil tudi predsednika Busha. Na Al Džaziro, ki je mnoge v Združenih državah že prej razburila zaradi pogostega predvajanja ekskluzivnega intervjuja z bin Ladnom iz leta 1998, se je z Zahoda usul kup kritik. Češ da je sledila navodilom bin Ladna, ker naj bi se odločila za predvajanje že prej posnetega govora šele v času po začetku napada na Afganistan.

Kljub veliki komunikacijski premoči, ki jo imajo ZDA, so z muslimanskim svetom komunicirale precej negotovo in z neprimernimi sredstvi (recimo odmetavanje paketov s hrano v Afganistanu, zraven pa za sladico kakšen letak, ki ga večina navadnih ljudi ni znala niti prebrati). V vladi je bila za to zadolžena podsekretarka na zunanjem ministrstvu, pristojna za javno diplomacijo in javne zadeve. Pomagali so ji ljudje iz Informacijskega urada ZDA (USIA) – agencija, ki je bila uspešna v času hladne vojne.

V času vojne proti terorizmu so ZDA posegle celo v lasten medijski prostor. Svoje TV mreže so opozorile, naj bodo pri predvajanju terorista številka 1 bolj previdne in odmerjene. Bin Ladnovi govori da imajo morda v sebi šifrirana sporočila za njegove privržence po vsem svetu. Že pred tem je ameriški državni sekretar Colin Powell v pogovoru s katarskim emirjem izrazil zaskrbljenost zaradi hujskaškega besednjaka; izrazil naj bi bil željo, naj emir obrzda Al Džaziro. Vmes je katarska televizijska mreža sporočila, da je sporni posnetek z vodjo teroristične mreže dobila prek oddelka medija, ki je v rokah bin Ladna, in to šele nekaj dni pred tem.

8.9.2. IRAŠKA STRAN

Američani so vedno trdili, da Irak laže, ko predstavlja podatke o svojem orožju za množično uničevanje. Ameriška administracija je 21. januarja 2003 predstavila dokument z naslovom Aparat laži: Sadamove dezinformacije in propaganda od 1990 do 2002 (*Apparatus of lie*, www.whitehouse.gov, 24.1.2003). V dokumentu je predstavljen, po mnenju ZDA, dobro razvit, discipliniran in strokovno organiziran program za pridobivanje ljudi na stran iraškega režima – s prevaro. Dokument razdeli laži, ki jih je uporabljal Irak za svojo propagando in dezinformiranje, v štiri široke kategorije:

- a) *Ustvarjanje tragedij*: iraški režim naj bi v ta namen pošiljal civiliste v bližino vojaških objektov, zmogljivosti in vojske, ki so v času vojne legitimne tarče. Iraški režim naj bi brez zadržkov izrabljajl Iračane in tujce kot žive ščite v času zalivske vojne. Prav tako naj bi režim Sadama Huseina postavljajl vojaško opremo v bližino in notranjost mošej ter zgradb kulturne vrednosti. Ukazal je tudi načrtno poškodovati infrastrukturo in posledice naravnih katastrof, kakršna je potres, prikazoval kot posledice zavezniškega bombardiranja.
- b) V drugo kategorijo Sadamovih laži je ameriška administracija uvrstila *zlorabo trpljenja ljudi*. Iraški voditelj naj bi vse težave zaradi pomanjkanja hrane in zdravil pripisal mednarodni koaliciji in Združenim narodom ter sankcijam, ki so doletele njegovo državo po zalivski vojni. V zadnjih nekaj letih so Iračani širili vest, da gre povečano stopnjo rakavih obolenj in prirojelih iznakaženj otrok pripisati osiromašenemu uranu, ki so ga Američani uporabljajl pri bombardiranju. Ob tem pa naj bi znanstveni dokazi pokazali, da je najverjetnejši vzrok za taka obolenja uporaba kemičnega orožja s strani Iraka.
- c) *Zloraba islama* naj bi bil tretji element v iraški propagandi. Američani trdijo, da je Sadam Husein neveren oziroma ateist. Kljub temu pa je v svojih javnih nastopih izrabljajl citate iz korana, na plakatih in letakih, ki so jih delili ljudstvu, pa so ga prikazovali, kako moli.
- d) Kot četrti sklop iraške propagande pa predstavljajljo *prirejanje informacij*: tako naj bi iraški režim objavljajl lažne informacije, novice in pogovore. Prav tako naj bi zlorabil tudi škodo, ki so jo Iračani sami povzročili, in jo pripisal zaveznikom.

Iraški režim je za namene svoje propagande uporabljajl različne pristope in orodja. Vse z namenom razširjanja napačnih informacij in podob, ki naj bi se preko Huseinu naklonjenih medijev širile v javnosti. Nekatere od teh informacij so hitro izgubile vsakršno vrednost ali

celo verodostojnost. Iračani so sčasoma razvili različne teme in tehnike, odvisno od situacije, naučili pa so se tudi izjemno hitro izkoristiti vsako priložnost, v kateri so lahko širili informacije. Propagandi so namenjali tudi precejšnja sredstva.

Glavne tehnike iraške propagande so torej po mnenju ameriške strani naslednje: izrabljali so trpljenje in skrbi ljudi; ljudi so prisilili v bližino vojaških zmogljivosti; novinarjem so omejevali gibanje; razširjali so lažne informacije; objavljali so izmišljene pogovore; sami so povzročali škodo; v medije so pošiljali laži; skrivaj so poskrbeli, da so se v javnosti širile izmišljene zgodbe; cenzurirali so vesti; ponarejali ali prirejali so dokumente.

9. STRUKTURA GOVOROV

Elemente propagande v Bushevih govorih sem v prejšnjih poglavjih analizirala skozi vsebino njegovih govorov, za učinkovito propagando pa je prav tako pomembna tudi struktura samih govorov, saj lahko tudi strukturo, kakršna ustreza propagandi, razumemo kot enega od njenih elementov. Zato bom v tem poglavju analizirala strukturo govorov Georgea Busha v istem času analize. Zanima me namreč, ali so govori bolj informativni ali bolj prepričevalni in s tem služijo namenu propagande.

S pomočjo analize sem ugotovila, da so govori zgrajeni na enostaven način, ki je lahko razumljiv širšemu poslušalstvu, predvsem pa na način, da je bil Bush kot govorec in kot predsednik prepričljiv vir informacij. Že Aristotel (glej na primer izdajo njegove Retorike iz leta 1987) je zapisal, da je vsaka predstavitev mnenja, zamisli, stališča ... sestavljena iz dveh delov. Prvi del je postavitvev oziroma predstavitev teme, kjer gre za prikaz dejanskega stanja. Naslednja stopnja pa je dokazovanje oziroma utemeljitev teze, kjer predstavimo naše mnenje in dokaze o temi. Na tak način lahko govornik upa, da bo uspešen kot prepričevalec pa tudi kot propagandist.

Še nekoliko natančnejši od Aristotela je bil Schueter (v Lemmermann, 1988), ki je trdil, da je vsaka argumentacija sestavljena iz treh osnovnih delov: *stanje* (trenutno stanje), *cilj* (kaj hočemo, želimo, moramo doseči) in *ukrep* (kakšne ukrepe, poti, načine potrebujemo, da bomo lahko dosegli cilj). S tem načinom naj bi poskušali uresničiti štiri naloge:

- Poslušalce / sogovornika moramo pripeljati do tega, da bo dejansko stanje videti takšno, kot smo ga predstavili.
- Moramo jih / ga prepričati, da si bo želel doseči cilj.
- Moramo jim / mu dokazati, da predlagani ukrepi obljublajo cilj oziroma da ga lahko z njimi doseže.
- Prepričljivo moramo pojasniti, da nobeni drugi ukrepi ne pripeljejo do zaželenih rezultatov ali uspeha.

Pri vsem tem pa moramo upoštevati, kdo so poslušalci (ciljna publika) in cilj, ki ga hočemo doseči.

V analizi Bushevih nagovorov (govorov) sem ugotovila, da zelo dosledno sledi zgoraj omenjeni tridelni delitvi argumentacije, kot jo navaja Schueter. Če bi bil moj namen v nalogi analizirati retorične prvine njegovih govorov, bi se tudi izkazalo, da uporablja precej retoričnih elementov, med njimi veliko konkretizacij in ponazoritev, primerjav, velikokrat si pomaga tako, da skuša poslušalcem čim bolj jasno opisati posledice, svoje argumente podkrepi s številkami in dokazi, navaja mnenja in trditve strokovnjakov in njihove sklepe ...

Vendar pa se v svoji nalogi ne bom spuščala v analizo retoričnih elementov, pač pa je namen moje naloge pokazati, da Bushevi govori v času od 11. septembra 2001 do 1. maja 2003 sledijo osnovni strukturi učinkovite argumentacije oziroma predstavitve. Zato v nadaljevanju analiziram njegove govore skozi tri točke: njegov opis stanja, ciljev in ukrepov.

9.1. STANJE

George Bush je v svojih govorih zelo natančno opisoval stanje, kakršno je bilo v tuji državi, v kateri je želel to stanje spremeniti. Ko je opisoval stanje, se ni omejeval le na stanje v tistem trenutku, ampak je opisoval tudi preteklo stanje. Največkrat je svoje govore načrtoval tako, da je na začetku govoril o tem, kaj se je zgodilo ali dogajalo v preteklosti, ta »preteklost« pa je (ko je govoril o protiteroristični vojni in Afganistanu) največkrat segala nazaj le do 11. septembra 2001. Zanimivo je, da velikokrat sploh ni omenil 11. septembra, ampak je ta dan imenoval drugače. Tukaj sta dva primera, prvi primer je iz govora 20. septembra 2001, drugi pa iz govora 6. junija 2002, v obeh pa je datum terorističnih napadov opredelil kot čas, ki je od takrat minil: »Moji dragi državljani. V zadnjih devetih dneh se je ves svet čutil kot del naše države«; in »Skoraj devet mesecev je minilo od dneva, ki je za vedno spremenil našo državo.« Nato je Bush vedno povedal, kaj je temu dnevju sledilo in kakšno je stanje v času, v katerem je govoril. Podobno, posredno, je ta isti dan omenil velikokrat, v govoru 11. 3. 2002 je dejal: »V zgodovino bo tisti dan zapisan ne samo kot dan tragedije, ampak tudi kot dan odločitve – ko se je civilizirani svet odločil za jezo in za akcijo.«

Včasih je kar takoj naravnost povedal, da bo poslušalcem predstavil stanje: »Dober večer. V naslednjih minutah vam bom predstavil napredek, ki ga dosegamo v naši vojni proti terorizmu, in predlagal pomembne spremembe, ki bodo našo domovino okrepile v odnosu do groženj terorističnih napadov« (6. junij 2002).

Sicer pa je največkrat brez napovedi kar orisal pretekle dogodke. Dogodke v času od terorističnih napadov do takrat, ko je govoril, je opisoval na različne načine. Včasih bolj na splošno, kot v naslednjem primeru, ki je iz govora 11. septembra 2002, torej ob prvi obletnici napadov: »Za tiste, ki so izgubili svoje drage, je bilo to leto polno bolečine, praznine, leto novorojenih otrok, ki na Zemlji nikoli ne bodo poznali svojih očetov. Za pripadnike naše vojske je bilo leto polno odrekovanja in služenja daleč stran od doma. Za vse Američane je bilo leto polno prilagajanja in prihajanja do spoznanja, da ima naš narod sovražnike in da nismo imuni na njihove napade.« V tem nagovoru se tudi vidi, kako je nagovarjal različne ciljne skupine (tiste, ki so v napadu koga izgubili, vojsko, Američane na splošno).

Stanje pa je opisal tudi drugače. Recimo tako, da je pri poslušalcih zbujal zavest, da gre res za pomembno obdobje in ne katero koli v zgodovini. Naslednji primer je iz govora 26. februarja 2003: »Srečali smo se v pomembnem trenutku zgodovine našega naroda in civiliziranega sveta. Del te zgodovine so napisali drugi, ostalo pa bomo napisali mi.«

Včasih je za potrebe lažje ponazoritve govoril in opisoval dogodke tudi iz bolj daljne preteklosti (pred 11. septembrom 2001), vendar se je to zgodilo zelo redko. Eden redkih primerov je iz govora 20. septembra 2001, ko je dejal: »Američani poznamo vojne že iz preteklosti – vendar pa so bile v zadnjih 136 letih to vojne na tujem, razen eno nedeljo leta 1941. Američani poznamo vojne izgube – vendar ne v mirnem jutru v centru velenesta. Američani poznamo nepričakovane napade – vendar se nikoli doslej ni zgodil napad na tisoče civilistov.«

Če sem pravkar zapisala, da je redko opisoval dogodke pred 11. septembrom 2001, pa moram takoj dodati, da je veliko bolj pogosto opisoval dogodke in stanje pred tem datumom, kadar je opisoval stanje v nasprotnikovi državi. Še posebej to velja za govore, v katerih je govoril o Iraku in Sadamu Huseinu – v teh primerih je ponavadi opisoval vso zgodovino Huseinovega režima. 14. septembra 2002 je takoj na začetku nagovora dejal: »Sadam Husein je prelomil vsako obljubo, ki jo je dal Združenim narodom in svetu po invaziji na Kuvajt leta 1991. Varnostni svet Združenih narodov je sprejel 16 resolucij, s katerimi je skušal preprečiti, da bi bil Irak grožnja mednarodnemu miru in varnosti. Sadam Husein je prekršil pravo vsako od teh 16 resolucij – ne enkrat, ampak večkrat. Režim Sadama Huseina še naprej podpira teroristične skupine in zatira civilno prebivalstvo. Noče prevzeti odgovornosti za pogrešano osebje iz časa zalivske vojne in noče končati prepovedane trgovine, ki poteka izven programa Združenih

narodov 'Nafta za hrano'. Kljub temu, da se je režim leta 1991 strinjal, da bo uničil in prenehal razvijati orožje za množično uničevanje in rakete, je prelomil vse te obljube.« V nekaj stavkih je tako opisal pretekle dogodke oziroma kaj je (ali še bolje, kaj ni) Sadam Husein počel v preteklosti in kaj še vedno počne.

Zanimivo je, da je Huseinove kršitve in nespoštovanje dogovorov opisoval v skoraj vsakem govoru in to na zelo podoben način. Ponavadi je omenjal kršitve resolucij Združenih narodov in razvijanje orožja za množično uničevanje. 5. oktobra 2002 je med drugim povedal: »Nevarnost, ki grozi Ameriki s strani iraškega režima, je velika in naraščajoča. Režim je povzročil že dve vojni. Zaznamuje ga temna zgodovina napadov brez opozorila. Kljub obljubam Združenim narodom je kopičil biološko in kemično orožje, ponovno pa gradi tudi možnosti za še nadaljnji razvoj tega orožja. Sadam Husein je to smrtonosno orožje uporabil na nedolžnih iraških ljudeh. Imamo vse razloge, da verjamemo, da bo orožje ponovno uporabil. Irak ima že dolgo povezave s terorističnimi skupinami, ki so sposobne in pripravljene razvijati orožje, ki seje množično smrt. Irak vodi najbrutalnejši diktator, ki je že kriv genocida s kemičnim orožjem, ki je ukazal mučenje otrok in posiljevanje žen in hčera svojih nasprotnikov.« Tako je Bush tudi tokrat ponovil obtožbe na račun Iraka in Huseina, omenil je njegovo razvijanje orožja ter tudi povezave s teroristi. Tudi to povezavo je večkrat omenjal, saj je vojno proti Sadamu Huseinu povezal tudi z vojno proti terorizmu oziroma je vojna v Iraku postala kar del te vojne.

Bush je pogosto opisoval tudi stanje v državah, ki jih vodijo sovražni voditelji (režimi), pri čemer je bil zelo konkreten: »Talibanski režim ne samo da zatira lastne ljudi, ampak je grožnja za vse človeštvo, saj podpira teroriste in jim nudi zavetje« (20.9.2003).

Iz primerov je jasno vidno, da je Bush vedno znova v svojih govorih opisoval stanje in predstavljal dogajanje ne samo v Iraku, ampak tudi v Afganistanu, v to stanje pa je skušal umestiti tudi ZDA – da bi ljudje razumeli, na katero stran se morajo postaviti. Zelo očitno je bilo to 20. septembra 2001: »Nocoj želim nekaj povedati tudi Muslimanom po vsem svetu. Spoštujemo vašo vero. Svobodno ji pripada nekaj milijonov Američanov in še milijoni več v državah, ki jih Amerika šteje za prijatelje. Njeni nauki so dobri in miroljubni. Tisti, ki v imenu Alaha storijo zločin, sramotijo Alahovo ime. Teroristi so izdajalci lastne vere in pravzaprav skušajo škodovati Islamu. Sovražniki Amerike niso naši številni muslimanski

prijatelji niti številni arabski prijatelji. Naš sovražnik je radikalna teroristična mreža in vsaka vlada, ki jo podpira.«

Zelo podobno je nagovoril tudi Iračane (5. oktobra 2002): »Nismo v sporu z iraškim ljudstvom, ki je vsakodnevno žrtev zatiranja Sadama Huseina. Oni bodo prvi, ki bodo pridobili z njegovim padcem.« 6. februarja 2003 pa je povedal: »Iraškim ljudem lahko damo možnost živeti v svobodi in možnost izbrati si svojo vlado.« Konec meseca (26. februarja 2003) pa je bil še bolj natančen: »Danes živijo v pomanjkanju in strahu, pod režimom diktatorja, ki jim ni dal drugega kot vojno, revščino in mučenje. Njihova življenja in svoboda Sadama Huseina bolj malo zanima. Nasprotno pa življenja in svoboda iraških ljudi zelo veliko pomenijo nam.«

Ob tem, ko analiziram strukturo Bushevih govorov, moram povedati, da ti opisi stanja niso vedno čisto na začetku govora, so pa vedno na začetku neke tematike, zato jim vedno sledi opis ciljev ali ukrepov (včasih še v istem stavku, kot je vidno iz zgoraj omenjenega primera iz govora 5. oktobra 2002). Pravzaprav je njegov govor sestavljen iz več »podgovorov« oziroma iz krajših delov, ki bi lahko bili samostojni govori – kar zadeva njihovo strukturo.

9.2. CILJ

Govoriti o ciljih pomeni govoriti o tem, kaj želimo doseči. Ali bolj natančno, govoriti o ciljih v primeru Bushevih govorov pomeni, da je Bush v svoje govore vključil opise ciljev, ki jih želijo ZDA doseči v primeru protiteroristične vojne in vojne v Iraku. Poenostavljeno (morda preveč poenostavljeno) bi bilo zapisati, da je bil cilj zmagati v vojni proti terorizmu in v vojni v Iraku. Tako predstavljeni cilji bi bili tudi preširoko definirani za javnost, poleg tega ne bi bili dovolj utemeljeni in prepričljivi – kot sem že zapisala, je vojna kočljiva tema, za katero je predsednik Bush iskal soglasje tako pri svoji administraciji, pri tujih voditeljih (zaveznikih), pa tudi pri javnosti. Tudi soglasje je bil eden od ciljev njegovih govorov, vendar pa v primeru, ko analiziram strukturo govorov, kot cilj upoštevam tisto, kar je kot cilj opredelil v svojih govorih.

Tudi ko je opisoval cilje, je na eni strani te definiral v luči koristi za ZDA, Američane in zaveznike, na drugi strani pa v luči ciljev za ljudi, ki živijo v sovražnih režimih. Prav gotovo

se v svojih govorih ni mogel izogniti ciljem, ki so bili pomembni za Američane, saj je le tako lahko upal na njihovo podporo. Že v prvem govoru po terorističnih napadih je zagotovil: »Dal sem na razpolago vsa sredstva naših obveščevalnih in zakonodajnih služb, da najdejo odgovorne in jih privedejo pred pravico. Nikakršnih razlik ne bomo delali med teroristi in tistimi, ki jih podpirajo.« Tudi naslednji primer je iz istega govora, 11. septembra 2001: »Amerika je že premagala sovražnike in enako se bo zgodilo tokrat. Nihče od nas ne bo nikoli pozabil tega dneva. Kljub temu gremo naprej, da bi zaščitili svobodo in vse tisto, kar je dobro in pravično v svetu.« 20. septembra 2001 je bil spet odločen: »Američani ne smejo pričakovati le ene bitke, ampak dolgo kampanjo, ki bo drugačna od vseh, ki smo jih poznali. Verjetno se bodo dogajali dramatični napadi, ki jih boste videli na TV, in skrivne operacije, pri katerih bodo skrivnost celo rezultati. Teroristom bomo ukinili vire financiranja, jih sprli med sabo, gnali jih bomo iz enega konca na drugega, dokler ne bodo nikjer več imeli zavetja niti kraja počitka. Prav tako bomo preganjali države, ki pomagajo teroristom ali jim nudijo varno zavetje. Vsak narod v vsakem delu sveta se mora zdaj odločiti: Ali ste z nami ali pa ste s teroristi.« In podobno: »Amerika ne sme počivati, dokler ne bomo našli vseh teroristov po vsem svetu, jih ustavili in premagali« (26. januar 2003).

Konkretno je o ciljih govoril še večkrat, primer je iz govora 7. oktobra 2001 – iz dneva, ko so začeli operacije v Afganistanu: »Na moj ukaz je vojska Združenih držav začela napade na teroristične vadbene centre talibanskega režima v Afganistanu. Te natančno usmerjene akcije so namenjene temu, da uničimo Afganistan kot teroristično bazo za operacije in napademo vojaške zmogljivosti talibanskega režima.«

Bush se je gotovo zavedal, da samo govoriti o ciljih v prihodnosti ne zaleže dolgo. Javnost želi slišati tudi, kateri cilji so bili uresničeni in kako so bili uresničeni. Zato je v svoje govore vključil tudi to (11. marec 2002): »Del naše naloge je bil osvoboditi afganistanske ljudi izpod teroristične okupacije in to smo naredili. Naslednji teden se v Afganistanu ponovno odprejo šole, odprte bodo za vse. Mnogo deklet bo sploh prvič šlo v šolo. Afganistan ima pred seboj veliko težkih izzivov. Preprečili smo množično stradanje, začeli čistiti minska polja, obnavljati ceste in izboljševati zdravstveno varstvo. V Kabulu imamo zdaj prijateljsko vlado, ki je pomemben član koalicije proti terorizmu.«

Tudi v State of the Union Address 28. januarja 2003 je govoril o izpolnjenih ciljih: »Do danes smo aretirali ali kako drugače onemogočili veliko ključnih vodij Al Kaide. Med njimi

človeka, ki je vodil logistiko in financiranje napadov 11. septembra; odgovornega za operacije Al Kaide v Perzijskem zalivu, ki je načrtoval bombardiranje naših veleposlaništev v vzhodni Afriki in USS Cole; voditelja operacij Al Kaide v jugovzhodni Aziji; nekdanjega direktorja vadbenih centrov Al Kaide v Afganistanu; glavnega operativca Al Kaide v Evropi; glavnega voditelja Al Kaide v Jemnu. Vsega skupaj je bilo aretiranih več kot 3000 domnevnih teroristov v številnih državah. Mnoge druge je doletela drugačna usoda. Povejmo drugače – niso več problem za Združene države, naše prijatelje in zaveznike.«

Tudi ko je govoril o Iraku in Sadamu Huseinu, je bil glede ciljev jasn. Že 14. septembra 2002 v svojem govoru ni pustil nobenih dvomov. Najprej je opisal, kako se obnaša Sadam Husein in kako krši zahteve in resolucije, potem pa je dejal: »Odločiti se moramo in izbrati med svetom strahu in svetom napredka. Prizadevati si moramo za varnost in načela človeškega dostojanstva. Zaradi dediščine in lastne izbire so se ZDA odločile za te cilje. Enako mora narediti svetovna skupnost.« Dobrega pol meseca kasneje (5. oktobra 2002) je dejal: »Če bomo potrebovali silo, da najdemo Sadama Huseina, bodo Združene države sodelovale z drugimi državami in pomagale iraškim ljudem obnoviti državo in oblikovati pravo vlado.«

28. januarja 2003 je v letnem govoru o stanju v državi povedal: »Da ne bi prišlo do kakšnega nesporazuma: Če se Sadam Husein ne bo popolnoma razorožil, bomo zaradi varnosti naših ljudi in varnosti sveta vodili koalicijo, ki ga bo razorožila.«

Včasih je Bush združil stanje in cilje v nekaj stavkov in s tem še podkrepil učinek (26. februar 2003): »V Iraku diktator razvija in skriva orožje, ki bi mu omogočilo nadzorovati Srednji Vzhod in zastraševati civiliziran svet. Tega ne bomo dovolili. Ta isti tiran ima tesne povezave s terorističnimi organizacijami, ki jim lahko posreduje nevarna sredstva, s katerimi lahko napadejo našo državo. Amerika tega ne bo dovolila. Nevarnosti Sadama Huseina in njegovega orožja ne smemo ignorirati ali pomesti pod preprogo. Z nevarnostjo se moramo spopasti. Upamo, da bo iraški režim sprejel zahteve Združenih narodov in se razorožil – popolnoma in na miren način.«

Kot cilje, ki jih je postavljajal v svojih govorih, lahko razumemo tudi zahteve, ki jih je postavljajal Talibanom in Sadamu Huseinu. Ti cilji so bili zelo jasni in nedvoumni, izraženi odločno in niso puščali nikakršnega dvoma. 20. septembra 2001 je tako v govoru, ki je bil

namenjen Američanom, postavil zahteve Talibanom: »Nocoj Združene države Amerike Talibanom postavljajo naslednje zahteve: Oblastem Združenih držav predajte vse voditelje Al Kaide, ki se skrivajo v vaši deželi. Izpustite vse tuje državljane, vključno z ameriškimi, ki ste jih po krivici zaprli. Zaščitite tuje novinarje, diplomate in humanitarne delavce v vaši državi. Takoj in dokončno zaprite vse vadbene centre teroristov v Afganistanu, predajte pristojnim oblastem vse teroriste in vse, ki jih podpirajo. Združenim narodom zagotovite neomejen dostop do vadbenih centrov, tako da se prepričamo, da ne delujejo več. O teh zahtevah se ne bomo pogovarjali ali pogajali.«

7. oktobra 2001 je zahteve ponovil: »Pred več kot dvema tednoma sem talibanskim voditeljem postavil jasne in specifične zahteve: Zaprite teroristične centre, predajte nam voditelje mreže Al Kaida in izpustite vse tuje državljane, vključno z ameriškimi, ki so po krivici zaprti v vaši državi. Nobena od teh zahtev ni bila izpolnjena. Zato bodo zdaj Talibani plačali. Z uničenjem centrov in komunikacijskih povezav bomo teroristični mreži otežili uvajanje novih članov in koordiniranje njihovih hudobnih načrtov.«

Enako odločen je bil v zahtevah do Sadama Huseina. 5. oktobra 2002 je odločno povedal: »Upamo, da bo Irak sprejel svetovne zahteve. Če pa bo nadaljeval s kršitvami, bo uporaba sile verjetno neizbežna. Amerika se ne bo odločila za prelaganje, neodločnost in nedelovanje, saj to lahko pelje do množičnega in nepričakovanega zločina.«

Mogoče najbolj »znana« zahteva pa je bila postavljena 17. marca 2003, tik pred začetkom vojne v Iraku: »Sadam Husein in njegova sinova morata zapustiti Irak v 48 urah. Če tega ne bodo storili, bo prišlo do vojaškega spopada, ki se bo začel takrat, ko bomo to mi odločili. Vsi tuji državljani, vključno z novinarji in inšpektorji, pa naj zaradi lastne varnosti takoj zapustijo Irak.«

9.3. UKREPI

V tridelni delitvi strukture govorov, ki sem jo predstavila na začetku poglavja, je tretji del predstavljanje ukrepov. Kot ukrepe lahko razumemo napovedi delovanja ter možnosti in metode, ki so ali bodo na voljo, za doseganje ciljev in torej za spremembo trenutnega (ali preteklega) stanja.

Pri tem, ko sem analizirala cilje, sem ugotovila, da jih je včasih težko ločiti od ukrepov, ki so potrebni za doseg te ciljev. Recimo v pravkar omenjeni zahtevi za Sadama Huseina in njegova sinova, je ameriški predsednik govoril o cilju oziroma zahtevi (naj zapustijo Irak) in takoj nato poudaril ukrep, katerega je bil pripravljen izvesti (vojaški spopad): »Sadam Husein in njegova sinova morata zapustiti Irak v 48 urah. Če tega ne bodo storili, bo prišlo do vojaškega spopada, ki se bo začel takrat, ko bomo to odločili mi.«

Še drugi primeri, ko je Bush govoril o ukrepih v Iraku, so naslednji:

»Pripravljeni smo Irak razorožiti s silo. Na tak ali drugačen način bomo odstranili nevarnost« (26. 1. 2003). Tudi v tem primeru je takoj za ukrepom omenil tudi cilj – odstranitev nevarnosti.

Cilj (zmaga) lahko razberemo tudi iz naslednjega primera, kjer pa so ukrepi vendarle veliko bolj poudarjeni: »Če bomo prisiljeni v uporabo sile, se bomo borili pošteno in s poštenimi sredstvi. Na vse možne načine bomo poskušali zaščititi nedolžne. Če bomo prisiljeni v uporabo sile, se bomo borili z vso silo in močjo vojske Združenih držav. In zmagali bomo« (28. 1. 2003). Izpostaviti cilje skupaj z ukrepi je imelo tudi dodatno prednost. Bush je namreč na ta način poleg omenjanja ukrepov, ki so bili največkrat povezani s silo ali vojno, izpostavil tudi pozitivne vrednote, ki so bile zapisane v ciljnih. Pozitivnost pa je element, ki je pri ljudeh dobrodošel, še posebej v času, ko je v družbi veliko strahu, negativnih novic, groženj in podobno.

Bush ni vedno naravnost govoril o uporabi sile ali o vojni. Včasih je povedal tudi drugače. Kot recimo v govoru 20. septembra 2001, ko je dejal: »Talibani morajo ukrepati in to takoj. Predali bodo teroriste ali pa delili njihovo usodo.« Vendar pa je bil že v istem govoru tudi bolj konkreten: »Ta vojna ne bo taka, kot je bila tista proti Iraku pred desetletjem, s končnim izidom, ki je bil osvoboditev ozemlja in hitrim zaključkom. Niti ne bo taka kot zračna vojna nad Kosovom pred dvema letoma, kjer nismo uporabili kopenskih enot in kjer ni življenja izgubil niti en Američan. Naš odgovor bo zahteval veliko več kot le takojšnje maščevanje in posamezne napade.«

Tudi 7. 10. 2001 je govoril o načinu doseganja cilja v Afganistanu: »Glede na naravo in možnosti naših sovražnikov bomo v tem sporu zmagali tako, da bomo nizali uspeh za uspehom, pri čemer bomo težave premagovali odločno, z voljo in pravim namenom.« Bush se

je zavedal, da bo bitko treba bojevati tudi doma (8.11.2001): »To je vojna, ki je ne bomo bojevali samo v tujini, ampak tudi tukaj, doma.« Kaj je mislil s tem, je pojasnil nekaj stavkov kasneje: »Vlada je odgovorna za zaščito svojih državljanov – in to se začne z varnostjo doma. Prvi napad na Ameriko je bil z letalom, zato zdaj krepimo varnost na letališčih in letalih. Na letališča smo postavili vojsko in na letala agente v civilu. Kongres pozivam, naj sprejme zakone, ki bi zahtevali večjo varnost v kabini in omogočili natančnejše preverjanje prtljage ter zadolžili zvezno vlado za preverjanje in varnost na letališčih.« Ukrepe za večjo varnost, kar naj bi bila osnova za uspešen boj proti terorizmu, je v istem govoru izpostavil še večkrat: »Da bi lahko uspešno izvajali naše ukrepe, smo ustanovili novo Ministrstvo za domovinsko varnost. Vodja ministrstva, moj dobri prijatelj in nekdanji guverner Tom Ridge, je odgovoren meni neposredno. Sodeluje z vsemi zveznimi agencijami, državnimi in lokalnimi vladami ter zasebnim sektorjem – vse v duhu narodne strategije, ki naj okrepi zaščito doma.«

V govoru (26.1.2002), s katerim je napovedal tudi State of the Union Address, je opredelil nekatere ukrepe, ki jih je zastavil za leto 2002. Med temi je omenil trdno odločenost, da bodo zmagali: »Vzeli bomo vse, kar je treba, da zmagamo vojno proti terorizmu.« (...) »Naredili bomo strategijo za zaščito ljudi pred grožnjami terorizma. Zvezna vlada je že okrepila varnost na letališčih, preiskovala teroristična dejanja in izboljšala našo sposobnost odzivanja. V naslednjem proračunu bomo to še poudarili. Kongresu bom predlagal, da skoraj podvojimo sredstva za obrambo domovine. ...«

Šest mesecev po terorističnih napadih (11.3.2002) je v svojem govoru spregovoril tudi o ukrepih, ki so jih izvedli ali izvajali ameriški zavezniki: »Moč in vitalnost naše koalicije se je izkazala v Afganistanu. Več kot polovica sil, ki trenutno sodelujejo z junaškimi afganistanskimi borci ali skrbijo za varnost v Kabulu, je iz drugih držav, ne iz ZDA. Veliko je primerov predanosti: naša dobra zaveznica, Francija, je dala na razpolago skoraj četrtino svojega ladjevja za podporo operacijam, Velika Britanija pa je poslala najmočnejšo morsko enoto v zadnjih dvajsetih letih. Britanske in ameriške sile se bojujejo skupaj s tistimi iz Avstralije, Kanade, Norveške, Danske in Nemčije. Skupno ima v regiji svoje sile kar 17 držav.«

Tudi kasneje je svoje govore načrtoval na podoben način – opis stanja, cilja in ukrepov oziroma sredstev za spremembo stanja v cilju. 6. junija 2002 je naštel: »Trenutno je po vsem svetu v vojni proti terorizmu razporejenih prek 60.000 ameriških vojakov, od tega več kot

7000 v Afganistanu, drugi so na Filipinih, v Jemnu in Gruziji, njihova naloga pa je usposabljanje lokalne sile.«

Skozi analizo Bushevih govorov sem ugotovila, da je velika večina govorov pripravljena na ta način: vsebujejo opis stanja in preteklega dogajanja, prav tako vključujejo opis ciljev in želenih rezultatov, ne manjka pa niti opis načinov, sredstev oziroma ukrepov, ki od stanja (kakor je opisano) vodijo do ciljev. Tak način strukture govorov je Bushu omogočil, da je cilje in ukrepe utemeljil z dokazi, ki niso puščali dvoma. Hkrati pa je s tem, ko je opisu tedanjega stanja dodal opis ciljev in ukrepov, vse to pa okrepil s prepričanjem v uspeh in v moč Združenih držav, zbujal zaupanje in upanje na uspeh ter tudi prepričanje v pravilnost svojih odločitev (načrtov). Glede na občutljivo temo (vojna) ni želel ničesar prepustiti naključju.

10. ZAKLJUČEK

V svoji magistrski nalogi sem analizirala nagovore ameriškega predsednika Georgea W. Busha v času od terorističnih napadov na ZDA 11. septembra 2001 do uradno razglašenega konca vojne v Iraku 1. maja 2003. Glede na to, da je bilo v tem obdobju Bushevo nastopanje pred javnostmi zelo pogosto in intenzivno, sem v analizo vključila tiste nagovore, ki so bili namenjeni širši javnosti.

Na začetku naloge sem si zastavila cilj pokazati, da v govorih ameriškega predsednika Georgea W. Busha od 11. septembra 2001 do 1. maja 2003 lahko najdemo elemente propagande. Poleg tega pa sem analizirala tudi strukturo govorov, ker me je zanimalo, ali je struktura narejena na osnovi, kakršna je v teoriji potrjena kot učinkovita v primerih, ko želimo nekaj dokazati ali koga prepričati. Postavljena hipoteza se je glasila:

Ameriški predsednik George W. Bush je v času od terorističnih napadov na ZDA 11. septembra 2001 do konca vojne v Iraku 1. maja 2003 v svojih govorih uporabljal določene propagandne tehnike, ki so prevladovale. Zato lahko njegove govore definiramo kot propagando.

V prvem delu naloge sem analizirala vsebino govorov. Pri tem sem ugotovila, da elemente propagande lahko najdemo. Še več, ugotovila sem, da so ti elementi zelo natančno dodelani in da so prisotni v vsakem govoru. Kar sem ob tem še ugotovila skozi analizo, je to, da se zelo podoben, če že ne enak, vzorec ponavlja tako pri govorih v času po terorističnih napadih kot tudi ob pripravah na vojno v Iraku.

Natančnejša analiza skozi elemente propagande, ki sem si jih postavila za osnovo, je pokazala še več podobnosti. Ideologija kot prvi element v analizi nagovorov je bila v obeh primerih enaka: demokratična Amerika in vrednote te družbe v nasprotju s kršitvami in nespoštovanjem teh vrednot ob hkratnem poudarjanju grožnje. Kontekst, ki ga razumemo kot kulturo ameriške družbe, tradicijo, izkušnje in zgodovino, je bil isti. Nekaj razlike je bilo le pri samem vzdušje v družbi, ki je bilo v času po terorističnih napadih bolj naklonjeno načrtom Busheve administracije. Na drugi strani je bil tudi kontekst sovražne države precej podoben (nedemokratični režimi, kratenje pravic, kršenje mednarodnih dogovorov ...). Očitna razlika

je bila v preteklosti in preteklih dogodkih: Irak je že bil v vojni z zavezniki, bil je stalno prisoten v medijih, Sadam Husein ni bil neznanka. Na drugi strani je bila država Afganistan precej nepoznana, enako velja tudi za Osamo bin Ladna. Dežela in sovražnik sta v tem primeru najprej morala biti predstavljena, »razložena« in umeščena v kontekst.

Tretji element propagande, propagandist, je bil isti, enako velja za strukturo propagandne organizacije. V času protiteroristične vojne in kasneje vojne v Iraku je propagandist deloval prepričljivo, načrtno, z natančno določenim ciljem pred sabo. Imel je popolno podporo iz ozadja, ki je dopolnjevala njegove izjave s konkretnimi dokazi in dodatnimi utemeljitvami. Primerjava ciljnih javnosti v obeh primerih je prav tako pokazala, da gre v bistvu za iste javnosti – domača, to je ameriška, svetovna in na drugi strani javnost v sovražni državi (enkrat Talibani in Afganistanci, drugič Iračani).

Natančno sem analizirala tudi medijske tehnike. Pokazalo se je, da je bila osrednja Busheva strategija »going public«. Poleg tega si je ameriška administracija prizadevala vplivati na poročanje domačih medijev (na različne načine), prav tako tudi na poročanje tujih medijev. V Bushevih nagovorih sem našla tudi veliko elementov, ki jih lahko opredelimo kot posebne medijske tehnike, ki okrepijo učinke samega nagovora. Med temi sem identificirala prikazovanje nasprotnika kot sovražnika (zelo učinkovito in zelo nazorno, z veliko dokazi in ponazoritvami, sovražnik je bil tudi posebljen - enkrat v Osama bin Ladnu, drugič v Sadamu Huseinu), oblikovanje občutka trdne nacionalne pripadnosti in enotnosti (kar se je izkazalo za zelo učinkovito, saj je povezovalo ter krepilo občutek skupnih ciljev, vrednot, želja, pa tudi strahov), novičarske faktorje, ki so bili v obeh primerih enaki (in zelo očitni ter intenzivni), povezovanje ameriške družbe z Bogom (kot pozitivna vrednota, element povezovanja, zaupanja, upanja) in pa sklicevanje na grožnjo z orožjem za množično uničevanje (kar je zbuvalo strah in občutek grožnje ter posledično prepričanje v to, da je nekaj treba narediti).

Kot element v analizi propagande sem upoštevala tudi reakcije javnosti. Tukaj se je pokazalo nekaj razlik, saj je bila podpora javnosti v času protiteroristične vojne višja, tako v Ameriki kot tudi drugje po svetu. Kljub temu je ameriški administraciji uspelo pridobiti velik del domače javnosti na svojo stran. Tudi analiza protipropagande oziroma propagande nasprotne strani je pokazala precej podobnosti, predvsem skozi uporabo medijev. Vsaka stran je skušala pridobiti čim več prostora v medijih in hkrati poskušala nasprotni strani to čim bolj preprečiti.

Kot drugi cilj pa sem v nalogi želela pokazati, da Bushevi govori v času od 11. septembra 2001 do konca vojne v Iraku sledijo osnovni strukturi učinkovite argumentacije oziroma predstavitve. Skozi analizo njegovih govorov se je potrdila tudi ta domneva. To pomeni, da je Bush v svojih nagovorih vedno sledil trem fazam: opis stanja, opis cilja in opis ukrepov, ki vodijo do cilja. Poenostavljeno bi lahko rekli, da taki strukturi in tem fazam sledijo tudi klasični oglasi – prikaz obstoječega stanja, ki ni zadovoljivo, prikaz cilja (kaj želimo) in prikaz ukrepov, ki omogočajo uresničitev cilja («ukrepe» omogoča ali ponuja oglaševani izdelek ali oglaševana storitev).

Ob tem, ko sem analizirala govore predsednika Busha, sem, kar je bilo zelo zanimivo, tudi ugotovila, da se tako vzorec ali struktura govorov kot tudi elementi, ki sem jih analizirala kot elemente propagande, ponavljajo tako v času protiteroristične vojne (vojne proti Talibanom in Osami bin Ladnu) kot tudi v času pred in med vojno v Iraku (vojna proti Sadamu Huseinu in njegovim privržencem). V obeh primerih je bil poudarek govorov na tem, kaj nasprotnik počenja slabega in kaj ni naredil dobrega, sledilo pa je izpostavljanje vrednot, ki jih podpira demokratični svet in za katere si ta svet želi, da bi jih uveljavili tudi v sovražnih državah. Na poti od zelenega do dejanskega pa je Bush videl Združene države Amerike in njihovo koalicijo (zaveznike), ki lahko spremenijo sovražne režime.

Za konec lahko torej brez težav zapišem, da so Bushevi nagovori v času analize vsebovali zelo očitne in dodelane elemente propagande. Ti so bili dobro vključeni v sam govor, tako v vsebino kot tudi v strukturo. Ameriški predsednik pa se je (s svojo ekipo) izkazal kot govornik, ki ve, kaj želi in kaj mora storiti, pa tudi, kako to narediti.

11. LITERATURA in VIRI

LITERATURA

Aristoteles (1987): Retorika 1,2,3. Slobodan Mašić, Beograd.

Bass, Harold F. Jr., Dom Bonafede, Charles C. Euchner (1990): The Presidents and the Public. Congressional Quarterly Inc., Washington D.C.

Bašić Hrvatin, Sandra, Martina Trampuž (2000): Enjoy your Enemy or How the Kosovo (Media) War Broke Out. Javnost, 7, 3, str. 77-86. Evropski inštitut za komuniciranje in kulturo, Ljubljana.

Benko, Vlado (1997): Znanost o mednarodnih odnosih. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

Bennet, Lance (1994): The News about Foreign Policy. V: Bennet L., Paletz D. (ur.): Taken by Storm. The University of Chicago, Chicago.

Bonafede, Dom (1990): The Presidents and the Public. V: Bass, Harold F. Jr., (ur.): The Presidents and the Public. Congressional Quarterly Inc., Washington D.C.

Branston, Gill, Roy Stafford (1996): The Media Students Book. Routledge, London.

Bronson, Rachel (2002): When Soldiers Become Cops., Foreign Affairs, 81, 6, November/December 2002. Council of Foreign relations, Wasnington.

Burk, James (1994): The Public and the Military. V: Splichal, Slavko (ur.): Vojska in javnost. Javnost, 1, 4. Evropski inštitut za komuniciranje in kulturo, Ljubljana.

Caldarola, Victor J. (1994): Time and the Television War. V: Jeffords, Susan, Lauren Rabinovitz (ur.): Seeing Through the Media. The Persian Gulf War. Rutgers University Press, New Jersey, str. 97-107.

Chomsky, Noam (2001): 9-11. Seven Stories Press, New York.

Denton, Robert E. (1998): Political Communication in America. Praeger, Westport.

Engelhardt, Tom (1994): The Gulf War as Total Television. V: Jeffords, Susan, Lauren Rabinovitz (ur.): Seeing Through the Media. The Persian Gulf War. Rutgers University Press, New Jersey, str. 81-97.

Euchner, Charles C. (1990): Presidential Appearances. V: Bass, Harold F. Jr., (ur.): The Presidents and the Public. Congressional Quarterly Inc., Washington D.C.

Ferfila, Bogomil (2000): Mediji in politika v ZDA. Teorija in praksa, 37, 5, str. 903-924. FDV, Ljubljana.

Ferfila, Bogomil, Anton Grizold (2000): Varnostne politike velesil. FDV, Ljubljana.

Ferfila, Bogomil, Marta Kos (2002): Politično komuniciranje. FDV, Ljubljana.

Gorenc, Nina (2002): Državniška retorika Ronalda Reagana. Magistrska naloga. FDV, Ljubljana.

Graber, Doris Appel (1997): Mass Media and American Politics. CQ Press, Washington D.C.

Grenville, Byford (2002): The Wrong War. Foreign Affairs, 81, 4, July/August 2002. Council of Foreign relations, Washington.

Hammond, Philip (2000): »Good versus Evil« after the Cold War: Kosovo and the Moralisation of War reporting. Javnost, 7, 3, str. 19-38. Evropski inštitut za komuniciranje in kulturo, Ljubljana.

Hammond, Philip: War of Words and Pictures. http://emperors-clothes.com/articles/hammond/war_of_words_and_pictures.htm; 22.1.2004

Hart, Roderick P. (1994): Verbal Style and the Presidency. Academic Press, Orlando.

Hartley, John (1989): Understanding news. Routledge, London in New York.

Hoffman, David (2002): Beyond Public Diplomacy. Foreign Affairs, March/April 2002.

Hoge, James F. (1994): Media Pervasiveness. Foreign Affairs, July/August 1994, <http://www.foreignaffairs.org/19940701faessay5131/james-f-hoge-jr/media-pervasiveness.html>

Holbrooke, Richard (2001): After the Taliban. The Washington Post, 14. 11., str. A33.

Holbrooke, Richard (2001a): Until We have Won. The Washington Post, 19. 11., str. A20.

Holbrooke, Richard (2002): In the Beginning: A Fresh Look at the Early Years of American Empire. Foreign Affairs, 81, 6, November/December 2002. Council of Foreign relations, Washington.

Hume, Mick (1997): Nazifying the Serbs, from Bosnia to Kosovo. V: Hammond Philip., E. S. Herman (ur.): Degraded Capability: The Media and the Kosovo Crisis. Pluto Press, London, str. 70-78.

Jeffords, Susan, Lauren Rabinovitz ur. (1994): Seeing Through the Media. The Persian Gulf War. Rutgers University Press, New Jersey.

Jowet, S. Garth, Victoria O'Donnell (1992): Propaganda and Persuasion. Sage, cop., Newbury Park, London, New Delhi.

Kendrick, Michelle (1994): Kicking the Vietnam Syndrome: CNN's and CBS's Video Narratives of the Persian Gulf War. V: Jeffords, Susan, Lauren Rabinovitz (ur.): Seeing Through the Media. The Persian Gulf War. Rutgers University Press, New Jersey, str 59-77.

Kernell, Samuel (1997): Going Public: New Strategies of Presidential Leadership, Third Edition. CQ Press, Washington D.C.

Laqueur, Walter (1994): Save Public Diplomacy: Broadcasting America's Message Matters. Foreign Affairs, 73, 5, September/October 1994. Council of Foreign Relations, Washington.

Lemmermann, Heinz (1988): Schule der Debatte: Beiträge zur dialogischen Rhetorik. Olzog Verlag, Muenchen.

Mackey, Sandra (2002): The Reckoning: Iraq and the Legacy of Saddam Hussein. W. W. Norton, New York.

Matthews, Owen, Donatella Lorch, John Barry, Eleanor Clift (2001): War on Terror. Newsweek, 1.10.2001, str. 24-27.

McCombs, Maxwell in Donald Shaw (1991): The Agenda-Setting Function of Mass Media. V: David L. Protess in Maxwell McCombs (ur.): Agenda-Setting: Readings on Media, Public Opinion, and Policymaking. Lawrence Erlbaum Associates Publishers, Hillsdale, str 17-26.

McLeod, Jack, Lee B.Becker, James E. Byrnes (1991): Another Look at the Agenda-Setting Function of the Press. V: David L. Protess in Maxwell McCombs (ur.): Agenda-Setting: Readings on Media, Public Opinion, and Policymaking. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Hillsdale, str. 47-60.

Milharčič, Ervin Hladnik (2001): George Bush in čarovnikov kamen. Delo, 21. 11., str. 5.

Milharčič, Ervin Hladnik (2002): Mediji in kapital. Kako je Amerika odkrila privlačnost cenzure. Delo, Sobotna priloga, 8. 6., str.16-17.

O'Heffernan, Patrick (1994): A Mutual Exploitation Model of Media Influence in US Foreign Policy. V: Bennet L., Paletz D. (ur.): Taken by Storm. Chicago, The University of Chicago.

O'Sullivan, Tim, John Hartley, Danny Saunders, Martin Montgomery, John Fiske (1994): Key Concepts in Communication and Cultural Studies. Routledge, London, New York.

Peterson, Peter G. (2002): Public Diplomacy and the War on Terrorism. Foreign Affairs, 81, 5, September/October 2002. Council of Foreign relations, Washington.

Phillips, Peter (1998): Censored 1998. The News That Didn't Make the News – The Year's Top 25 Censored Stories. Seven Stories Press, New York.

Pitts, David (2003): The State of the Union Address, A Tradition Since 1970. (<http://usinfo.state.gov>, 27.1.2003).

Pollack, Kenneth M. (2002): The Threatening Storm: The Case for Invading Iraq. Random House, New York.

Prezelj, Iztok (2000): Metode vplivanja na ciljne javnosti v primeru zalivske vojne iz leta 1991 (konstruktivistični pristop k razumevanju sodobne varnostne stvarnosti). V: Lobnikar, Branko, Jurij Žurej (ur.): Raziskovalno delo podiplomskih študentov Slovenije: družboslovje in humanistika, 1. dnevi podiplomskih študentov Slovenije. Društvo mladih raziskovalcev Slovenije, Ljubljana.

Rice, Condoleezza (2003): Why We Know Iraq Is Lying. New York Times, 23.1. (www.usinfo.state.gov).

Rivers, L. William (1991): The Media as Shadow Government. V: Protes, David L., Maxwell McCombs (ur.): Agenda-Setting: Readings on Media, Public Opinion, and Policymaking. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Hillsdale, 153-161.

Schuster, Jacques (2001): Ne igrajte se z Zvezo. Die Welt, 13. 11.

Segal, David R. (1994): Armed forces at the dawn of the third millennium: papers presented at the 1992 biennial INTERIM Conference of research committee 01/ISA: Armed forces and conflict resolution.

(1994) **SSKJ** – Slovar slovenskega knjižnega jezika. DZS, Ljubljana.

Štefančič, Marcel, jr. (2001): Ameriško fabriciranje sovražnikov. Mladina, 12. 11., str. 23-24.

Talbott, Strobe (2002): From Prague to Baghdad: NATO at Risk. Foreign Affairs, 81, 6, November/December 2002. Council of Foreign relations, Washington.

Telhami, Shibley (2002): The Stakes: America and the Middle East. Boulder, Westview.

Utley, Garrick (1997): The Shrinking of Foreign News: From Broadcast to narrowcast. Foreign Affairs, March/April 1997.

Vidmajer, Saša (2001): El Džazira. Delo, 15. 10., str. 4.

Vidmajer, Saša (2001a): Ameriški predsednik. Delo, 14.11., str. 5.

Vreg, France (2000): Politično komuniciranje in prepričevanje: komunikacijska strategija, diskurzi, prepričevalni modeli, propaganda, politični marketing, volilna kampanja. FDV, Ljubljana.

Weiss, Janet A. (1993): Policy Design for Democracy: A Look at Public Information Campaigns. V: Helen Ingram, Steven Rathgeb Smith (ur.): Public Policy for Democracy. The Brooking Institution, Washington D.C.

Williams, Kevin (1992): Something more Important than Truth: Ethical Issues in War Reporting. V: Besley, Andrew, Ruth Chadvick (ur.): Ethical issues in Journalism and the Media. Routhledge, London.

VIRI:

Tiskovne agencije:

Ameriška tiskovna agencija Associated Press (AP): 20.12.2000, 19.1.2001, 20.12.2002.

Francoska tiskovna agencija AFP: 14. 1. 2003

Nemška tiskovna agencija DPA: 6. 8. 2001, 17. 1. 2004

Slovenska tiskovna agencija STA: 19. 1., 1. 3., 6. 8., 16. 9., 18. 9. 2001, 31. 1., 26. 7. 2002, 14. 1., 29. 1., 30.1., 11. 3., 20. 3., 1. 4. 2003

VIRI NA SPLETU:

American Internationalism

<http://usinfo.state.gov/journals/itps/0803/ijpe0803.htm> (21. 8. 2003)

Apparatus of lie: Saddam's Disinformation and Propaganda 1990-2002

<http://www.whitehouse.gov/ogc/apparatus/index.html> (22.1.2003)

Class Bios of Maxwell McCombs

<http://www.utexas.edu/coc/journalism/SOURCE/j363/mccombs.html> (20.1.2004)

FAIR: In Iraq Crisis, Networks Are Megaphones for Official Views

www.fair.org (2. 9. 2003)

Foreign Affairs Magazine

<http://www.foreignaffairs.org> (17.7., 13.8., 25.9., 20.12.2002, 10.1., 25.1.2003)

Gral Iteo, Medijska raziskava skupine GfK (Gral Iteo kot partnersko podjetje),

www.graliteo.si (22. 8. 2003)

LA Times-Washington Post

www.latwp.com (30.6.2003)

MediaChannel.org

<http://www.mediachannel.org> (19.1.2004)

POP TV novice: »Berlusconi: Mussolini boljši od Sadama«.

www.24ur.com (11.9.2003)

State of the Union Address 2002

www.whitehouse.gov/news/releases/2002 (30.1.2003)

State of the Union Address 2003

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/01/iraq/20030128-19.html>
(30.1.2003)

Sadamov Irak: Ključni dogodki

http://www.bbc.co.uk/slovene/special_021210_saddam/index.shtml (24.1.2003)

State Department: American Internationalism

<http://usinfo.state.gov/journals/itps/0803/ijpe0803.htm> (21. 8. 2003)

Terrorism: Questions & Answers – Council on Foreign Relations

<http://www.cfrterrorism.org/terrorism> (1.8. 2002, 25.1.2003)

<http://www.cfrterrorism.org/terrorism/media.html> (1. 8. 2002, 25.1.2003)

<http://www.cfrterrorism.org/terrorism/media2.html> (1.8.2002, 25.1.2003)

US Constitution

<http://www.law.cornell.edu/constitution/constitution.articleii.html> (12. 1. 2004)

<http://www.house.gov/Constitution/Amend.html> (17. 12. 2003)